

ДООРОНБЕК
САДЫРБАЕВ

ЖАЛГЫЗДЫН ЖАРЫ КУДАЙ

Бишкек 2000-жыл

ДООРОНБЕК САДЫРБАЕВ

ЖАЛГЫЗДЫН ЖАРЫ КУДАЙ

Бишкек 2000-жыл

Бул китепчеге кинорежиссер
Дооронбек Садырбаевдин ыр куржунундагы
аркыл мезгилде жазылган махабат, көңүл,
төкмө, саясий ырлары топтолду

**І. БААТЫР ТУУЛСА – ЭЛДИН ЫРЫСЫ
ЖАМГЫР ЖААСА – ЖЕРДИН ЫРЫСЫ**

ШООРАТ ШООРАТ!

Жетелеп чыгып туюктан,
Жетилтип Орто Чыгыштан.
Көрөңгө сактап чыксын деп,
Көп канын төккөн уруштан.
Адуулар апат кыла албас
Аз элге башат уюткан.
Байыркы Кыргыз Атага
Багынбас эден миң шоорат!

О Шоораттуу Кыргыз Ата!
Өзөктөн чыккан өрттөн сакта!
Өздөн чыккан жаттан сакта!
Ниети кара каапырдан сакта!
Намысын саткан баатырдан сакта!

“Кулаалы таптап куш кылган,
Курама курап журт кылган”.
Кунары качкан кыргызды,
Кут жааган күнгө туш кылган.
Туу көтөртүп тууруван,
Тукумга өрнөк иш кылган.
Эл туткасы эр Манас,
Кабылан – шерге миң шоорат

О Шоораттуу Манас Ата!
Уюткулуу журтту ушактан сакта.
Урпактарыңды тузактан сакта.
Кытмырлардын жалаасынан сакта
Кылымдардын балаасынан сакта!

Калтырбас пенде көңүлүн,
Кайрымдуу Көкө Теңирим.
Сообуна калгын калкымдын
Солкулдап турган белинин.
Баатырлуу кылып Манастай.
Багын ач кыргыз элинин.
Бир перзент сурап турабыз.
Биз сенден ыйык – Теңирим.

О Шоораттуу Көкө Теңир!
Мал киндиктүү жериңди жалга.
Максаты бийик элиңди жалга.
–“Манастай баатыр уулду бол”– деп,
Маралдай кыргыз келинди жалга
Оомин!

ЖООДО ЖОК ЭЛГЕ

Чогулсак өңчөй кыргыз өтө шокпуз.
Көкүрөк көктү тиреп, көнүл токпуз
Көптүрүп оозубузду сүйлөй келсек,
Көп элди байкелеткен көкжал топшуз.
Көөдөнү түктүүлөргө туш келгенде,
Көбүбүз – “Үйдө баатыр, жоодо жокпуз”...

Жүргөн көп ар – намысын тебелетип,
Жүнбаштын катынына жемелетип.
“Каңк” этип каяша айтаар уулдар аз,
Калаасын алгандарга эгелешип.
Жактырат андан көрө жашаганды,
Жатындаш эки – экиден тебелешип.

Канчага азуулууга жем болосун?
Качан сен айбаттууга тең болосун?
Кайраты касташканын жалтандырган,
Каадалуу качан кыргыз эл болосун?
Калкым деп кан жөткүргөн балдарыңа,
Кашайгыр, качан арка – бел болосун?

1991–жыл

КАЙДА ЭЛЕН?

Кытмырлык кыйырга таркалып.
Каргаша капшытка чаң салып.
Кан жутуп кары жаш карайлап,
Калкыңдын тагдыры калчанып,
Турганда кайда элен, кайда элен,
Туу жыгар журтумдун урпагы?

Балдардын баштары жарылып.
Чалдардын сапары камыгып.
Зар какшап зайыптар, энелер.
Жоолуктун карасын салынып,
Калганда кайда элен, кайда элен...
Калкымдын айгашка тулпары?

Кыздардын намысы тепселип,
Кыйланын өзөгү өрттөнүп.
Кыркылып кырчындай өмүрлөр,

Кыргыздын бөйрөгү бөксөрүп,
Эңсеси кеткенде кайда элең...
Элимдин эстүүсү, шумкары?

Жаңырып эскирген жарабыз.
Жабыркап элчилик чамабыз.
Наамарттын нам??ын окуган
Нааданга булганып арабыз.
Кадыр түн күткөндөй биз сени
Күттүк го, күйөрман агабыз.

Ынтымак ылаңга чалынып.
Ызага турсак да малынып.
Акыры түгөлдөп алат деп,
Атына жүрөбүз жалынып.
Ай нурун төшөнүп асманда.
Жатсаң да атак — данк жамынып.
Кайрылып келээрсин бир күнү,
Каралуу кыргызды сагынып...

1991—жыл.

ШАГЫМ СЫНДЫ

Чыгыштан чыгаандыгы ашып — ташкан,
Чыйырсыз татаал өмүр жолун баскан.
Эл көрдүм бизден эптүү, бизден эстүү,
Илимде ийне менен кудук казган.

Батыштан бизден арбын, бизден балбан,
Бабасы сазга таштан тамдар салган.
Эл көрдүм ырысы мол ынтымактуу,
Эрки бек, эч бир жоодон жалтанбаган.

Кылымды кылымдарга жалгаштырып,
Кыйырын кирдетпеген чан бастырып,
Кыйын эл жашайт экен түштүк жакта,
Кыр — кырда кылыч — найза алмаштырып.

Кыдырып кыйла сапар чыгып келдим,
Кыйла журт кыраандыгын утуп келдим.
Кыргыздан кор эл таппай жер бетинен,
Кыйналып кыйын шагым сынып келдим.

Көп жерден көз жашымды төгүп келдим.
Көңүлүм караңгылап чөгүп келдим.
Менден кор эркек таппай эч бир элден,
Мезгилсиз денем сууп өлүп келдим.

1992—жыл

ЖОКТОО

М.С.Горбачев СССРдин "эки тизгин бир чылбырын кармап турган" мансаптуу маалында өзү капастын оозун ачып эркин кое берген "маалымдуулук"—деген "балакетти" укканда итиркейи келе баштаган абалга жетип калганын баамдай койгон Өзбекстандын Коммунисттик Партиясынын биринчи катчысы—Ислам Каримов; "Бүткүл Советтер Союзу боюнча цензураны токтоосуз кайра калыбына келтирүү керек!"—деген демилге менен чыкты Кыргызстандын Коммунисттик Партиясынын биринчи катчысы Ансамат Масалиев аны дароо колдоп Фрунзеден чыгып аткан кезиттер бир күндүн ичинде өңүн өзгөртүп баягы "өнүккөн социализмдин" маалындагыдай маанай менен чыга баштаганда, кайрадан сөз эркиндигинен айрылып калган экенбиз деген кейиш менен маңызы акыркы сабына катылган 53 саптуу ушул ырды жазып кыргыз тилинде чыккан кезиттердин бардыгына сунуш кылсам, эч кимиси жарыялаганга батынган жок. "Фрунзе Шамы" кезитинин баш редактору Мелис Айдаркулов гана кыскартпай, түзөтүү киргизбей кандай жазылса, ошондой баса турган болду, күндөрдүн биринде. Бирок анын газетасы ырдын 52 сабын басып акыркы бир сабын гана кыскартып чыгарып коюптур. Бул жыйнакта мен ошол кыскарып кеткен саптын астын сызып койдум.

Бечел намыс бейынтымак кешиксиздер!
Кан агызып кара көздөн,
Боздогула "эсил кайран боорумойлоп"
Боздогула, боздогула!
Урпактардын бара жаткан жолун ойлоп,
Боздогула, боздогула!
Уулдарда араксыз ар жогун ойлоп.
Боздогула, боздогула,
Тайманбастын тарта турган шорун ойлоп.
Боздогула, боздогула!

Теңсиздиктин темир чидер торун ойлоп.
Үй куту, журттун жугу ыйык зайып!
Мундуу сөгүп үнүнөрдү,
Ыйлагыла бейбактар күйүп – жанып.
Ыйлагыла – ыйлагыла!
Аянбастан аптиройго тырмак малып.
Ыйлагыла, ыйлагыла!
Айдай жүзгө азанын тагын салып.
Ыйлагыла, ыйлагыла!
Калса кыргыз тоодон түшпөй малын багып,
Ыйлагыла, ыйлагыла!
Ыкшоо дилге ызанын шамын жагып.

Өлбөй – житпей чыдап келгем,
Чыдамакмын дагы да...
Азык – оокат, нанга тартыш заман болсо.
Ач – жылаңач күн көрмөкмүн,
Кийим – кече, тамга тартыш заман болсо.
Жүрөгүмдөн тамчылатып,
Берет элем канга тартыш заман болсо,
Менден баштап алганына,
Көнөт элем, жанга тартыш заман болсо.
Актыгына моюн сунуп,
Өлөт элем, мезгил уулу **АЗАТТЫК** аман болсо.

Өчүрүп бүлбүл жанган үмүт отун,
Асманга алоолонтуп күйүт отун.
Тээ, түпкүрдөн такталган,
Ташкенден башталган,
“Жалпыга жардык!” – деп,
Жер – жерге таркалган,
Эңсөөнүн перзенти – эркиндик ымыркайды.

Кызыл эт маалында кылкынтып муунтмайды,
Кыйырга мыйзам этип коюп алдык.
Балтыр бешик баланын башын кесип
Боор эт, кан – сөлүнө тоюп алдык.
Ааламды калыс карай ала турган,
Карегин кашык менен оюп алдык.
Кыялдын, дилдин, тилдин азаттыгын,
Кыпкызыл канга бөлөп союп алдык.

Боздогула, боздогула!

Кара көздөн кан агызып,
Боздогула "Эсил кайран боорумойлоп!"
Боздогула, боздогула!
Эми бизде эркиндик жогун ойлоп.

1990—жыл.

ДООМАТ

Шумкардын канаты талып,
Тулпардын туягы жукарып,
Азаматтын эрки жаныш,
Атаандаштын колу узарып.
Агалар асаба талашканда,
Жаштар жакалашканда:
Кыйыр бузууларын,
Кылыч сынаарын,
Каскак жабышаарын,
Кайрат майышаарын,
Ынтымак сөгүлөөрүн,
Ырыс төгүлөөрүн,
Тараза бөксөрөөрүн.
Тагдыр өкчөлөөрүн...
Койчу,
Асабасыз калган айыл
Алаамат күн көрөөрүн,
Баягыда,
Бардыгыбыз чогулган,
Өнөргерлер жыйынында,
Не сен,
Не мен,
Бир ооз айтпаганыбызды кара!

Ааламды сел алса да,
Туураңды онкулдатпаган.
Тууруңду солкулдатпаган.
Калкыңдын кайраты
Айылыңдын айбаты,
Айтылуу асабаң кана, асабаң кана?
Уа, кысталак аа, кысталак аа...
Пендесиң да пендемин да...

1986—жыл.

КӨҢҮЛ АЙТУУ

1984—жылдын 18—декабрында Алма—Атада чоң каргаша болду. 21-декабрь күнү бул ырды жазып 1993—жылга дейре не Казакстандан не Кыргызстандан жарыка чыгара алган жокмун. Биринчи жолу 1993—жылы "Асаба" газетасына басылды. Бир казак тилине которулган.

О менин,
Ак көңүл, алаңгазар агажаным!
Ооматың келип күч алган чакта,
Оозундан отуң тутанган чакта,
Асманың жанган жылдызга толуп.
Ай кармап колуң узарган чакта.
Азыраак көптүң эле,
Канаты сынган,
Ырысы кыйылган,
Тагдыры сыркоо мендейлерге,
Тар жолдо кылчайбастан өттүң эле.
Сага ыйык төөнүн сүтүн,
Мага ыйык бээнин сүтүн.
Бейчеки тепсендиге төктүң эле...
Колтугу котур ташка шагыр — шугур,
Кокуйга ынак болуп кеттиң эле.
Мал эмес, ыгы келсе жаның төшөп,
Мансапка мартабалуу жеттиң эле...
...Укканда мансаптуу бел мертингенин,
Укканда эр намысың кемсингенин.
Узатар учугунду, тукумунду,
Урпагың көк чырпыктай кертилгенин.
Ысык каным тоңо түштү,
Ыраң жүзүм оңо түштү.
Көңүлдөгү жарык үмүт,
Көөдөй кара боло түштү.
Жалпак бетим түтү чыгып,
Кууш көзүм тамчы сыгып,
"Кайраным" — деп сага өкүрдүм.
"Эсилим" — деп мага өкүрдүм.
Экөөбүз тең тирүү туруп...
Себеби: сен көргөндү мен да көргөм,
Сенден мурун о дүйнөгө барып келгем.
Омурткам ката электе, **оң алтымда**,
Отуна тозогундун жанып келгем.
Кайратым, дилим, тилим, намысымды
Кайнаган казанына салып бергем.

Оозумду жылчыгы жок капкакатып,
Мойнума момундукту тагып келгем.
Канттик эми..
Кеткен келбейт, кемтик толбойт.
Кара башты темир ташка,
Кайра – кайра урган менен.
Не сен,
Не мен,
Бир бүркүмгө келбейбиз,
Ат жылоолоп,
Ата салтын кылган менен.
Сенин пириң өркөчтүү.
Менин пиirim өркөчтүү,
Эми болбос,
Пейли оңолбос,
Жантак терип оозуна,
Жанталашып сунган менен.
Же болбосо,
Тизе бүгүп, кол куушуруп.
Кошоктошуп,
Шоорат айтып турган менен.
Андан көрө карап көрчү,
Бабалардан калды бекен көрөңгү,
Балдарына тирүү жүргөн,
Бар намысы сынган менен.
Эгер калса – мен өлбөйүн,
Сен дагы өлбө агажан.
Экөөбүз тең өлбөстөн карыгалы,
Экөөбүз тең өлбөстөн зарыгалы.
Күдөр үзбөй күтөлү үмүт кылып,
Азгыралы ажалды пара сунуп.
Мал берели,
Пул берели,
Арбыныраак өмүр сурап көрөлү..
Башкалардан көбүрөөк жашоого эмес,
Акыр бир күн утууга,
Өлөңүн сенин,
Ырым менин,
Ырларга ыкыбалдуу – теңелгенин.
Көрүүгө
Көрөңгүдөн чырпык өнүп,
Мейкин талаа Улуу – Тоодо,
Чынар болуп көгөргөнүн.
Күтүүгө,

Бактыбызга баатыр Жоомарт,
Кайран Манас,
Кайрадан төрөлгөнүң!

-
- Он алтымда – 1916 – жылкы орустардын кыргыздарга
кыргын салганы айтылып жатат
- Өркөчтүү – Горбачев.

Т И Л Е К

(Мургаб кыргыздарына)

Аралап булуттарды басып келдим.
Ак карлуу дабандарды ашып келдим.
Ар жылы дубай – салам айтып жүргөн,
Агайын – туугандарга шашып келдим.

Аманбы, аты жакшы кыргыздарым,
Алмамбет, Манас, Чубак, Чыңгыздарым.
Бар болгун – өмүр башат, үйдүн куту,
Байбиче, аяш, жеңе нур кыздарым.

Мекендеп аска боорун, кырдын – кырын.
Мезгилге мертиндирбей кыргыз ырын.
Кылычтын мизинде күн көрсө дагы
Танбаган дилин, тилин кыргыздыгын.

Элинде эрлери арбын, балбаны бар.
Эмгектен орден – медаль алганы бар.
Акылман же болбосо элдир – селдир,
Айлына бөөдө кырсык салганы бар.

Тагдырдын жазганына моюн сунуп,
Тирүүлүк коломтого колун сунуп.
Башыңа мүшкүл түшүп турса дагы.
Башканы ала жыкпас оюң тунук.

Жалпыңа ак тилегим арнап келдим.
Арноого – амандыкты парлап келдим.
Көрсөтпөй ушул элдин жамандыгын,
"Жөнөт" – деп жаратканга зарлап келдим.

Үзүр тап эмгегиңден терең кургап.

Үмүтү аткарылсын элин жыргап.
Кылымдын кырсыгынан эсен болсун,
Кыргызым сенин ыйык жериң — Нургап.

1987—жыл.

МЕРТИНҮҮ

Дагы мерчемсиз мертинди белим.
Дагы сынды сыпаттуу кебим.
Кирнелүү көздөн калкалап албадым,
Киндик кан тамган атамын жерин.
Алдырып тыңдым жалгыз уулумдун,
Жайкалган талаа, саймалуу төрүн.

Дагы кашайды кашайма көзүм,
Дагы өксүдү каадалуу сөзүм.
Жүдөтүп какатып ар - намысымды,
Жүрөк муздатты ызалуу сезим.
Өбөктөй турган журтум жогунан,
Өчүп келатам өзүмдөн өзүм.

ТАЛ КАРМАГЫН

Алага жетпеди окшойт жалбарганың,
Ааламдан өттү көп жыл арбалганың.
Күнкорлук күм — жам болсун дегендериң,
Жер казып, жемиш багың, мал кармагың.
Келатат кылыч сууруп кыйын күндөр,
Кыргызым алды — алдындан тал кармагың!

НЕГЕ, НЕГЕ?

Тагдыры төрөлгөндөн азуу жанып,
Тар кыя сапар чектеп катуу багыт.
Теңирден тилеп алган энесине,
Тез эле о дүйнөнүн мөөрүн тагып.
Атасын андан кийин атказыптыр.
Алыска, акыреттик жолго салып.
Ааламдын агын — көгүн биле электе,
Азапты жаадырыптыр долуланып.

Аз күлүп, арбын ыйлап жаагын жанып.
Айылда жездесинин малын багып.
Далбасын тирүүлүктүн кылган экен,
Далай күн суусун алып отун жагып.
Өңүнө из калтырса аптап күндөр,
Өпкөсүн ызгаары күч суук кагып.
Кендири кесилиптир кенедейден,
Кээде ток, көбүнесе ачка калып.

Оң келип Октябрдын шамы жанып,
Опаасыз эски турмуш жаңыланып
Бактысын ачкан дешет орус аял
Байкушту бала кылып багып алып.
Молоңдоп өсөт көөнү тамга таанып,
Мойнуна кызыл жагоо тагып алып.
Чыйырсыз жолго чыгат жалтанбастан
Чырагын акындыктын жагып алып.

Махабат аптабына күйүп – жанып.
Максатты улуу тоодой үйүп салып.
Чыйралып журтгун жүгүн көтөрүнүп.
Чыкканда бабалардын күүсүн кагып.
Капшыгы кайран эрдин эншерилет.
Капилет кабыргадан оору чалып.
Аеосуз жигит мизин майтарыштыр,
Антташкан жары чанып кетип калып.

Аезил шамшарынын мизин жанып,
Айласы кетип турса заман тарып.
Айрымдар курдаштыкка ниет булгап,
Акындын алды – артына тузак салып.
– “Айраның капкара уюп калыштыр” – деп,
Акылга сыйбай турган айып тагып.
Жылдызын жаңы чыккан өчүрсөк деп,
Жыйнашат ушак – айың өлүп талып.

Чыйралып эр намысы кайра жанып,
Чыдаптыр барлыгына белин таңып.
Мүрөктүн суусун сунуп – уу бергенге,
Мүдөөсүн аткарыштыр... “миң алданып”.
Опол тоо, эддин – журтгун заманынын,
Оорусун Ата – Журтгун мойнуна алып.
Өзгөгө кыянаттык жасабаптыр,
Өмүрдө наамартчылык ишке барып.

Желаргы шөкүлөсүн чийдин жанып,
Желпиптесе кыска өмүрдөн кабар салып,
– "Жакшы ырдан мончок таксам жергеме" – деп
Жаш акын тилек кылат кыялданып.
Кагазга түрмөк – түрмөк ыр төгүлөт,
Кадимки саймалуу төр ыраңданып,
Азыр да ал ырлардын келептерин,
Адам жок окубаган кумарданып.

Кебелбей мезгил оту күйүп – жанып,
Кең аалам өркөчтөнөт кээде тарып.
Асмаңдан өчүп – өчүп сансыз жылдыз,
Азият өмүр дагы суудай агып.
Өтсө да жеке менчик чыйыр менен.
Өзүнө жарашыктуу дүбүрт салып.
Дүрбөлөн түшкөндөр бар өчүрсөк деп,
Дүбүртүн же жылдызын турган жанып.

Жан кыйнап айлап – жылдап алышканым:
Жандыруу пенделиктин табышмагын.
Эч кимге залалы жок кембагалга,
Эмне үчүн кайып – каскак жабышканын?
Азыр да атын укса кай бирөөлөр,
Сиркеси суу көтөрбөй калышканын?
Жылдызы Алыкулдун чыгаар тушка,
Жылчыксыз парда тартып алышканын?
Мен неге күйүп – түтөп жанып келем?
Мээнетке өз башымды малып келем.
Чек койгон кең ааламга эни кыска,
Чече албай кыргызымдын табышмагын...

ТАКИЛИП

*(Ош облакешинин депутатынын
кезектеги сессияда сүйлөй турган сөзүнүн тезиси)*

Ортак Президентке ысык салам!
Оногу,
Бири кете албай,
Бири жете албай,
Бир үсталды андыган эки раискеям...
Депутаттар силер дагы арбагыла.
Кажети жок, бөөдө карсек чалбагыла.
А керөкчө бир таклипти,

Ачык колго салсаңар деймин.
Алакан чаап кубалап түшпөй,
Кунт коюп угуп алсаңар деймин.
Мурдагыдай мунасага келип.
Жапатырмак добушубузду берип...
Сыдыковдун көзүн Сыдыковго ойдуралы.
Каргалардан болбогон арамдардын,
Кайнатып шорун той кылалы.
Тажибаевдин тагдырын Тажибаевге калчатып,
Тайлактын кулагын Робага чойдуралы.
Абдибаит акани адырандатпай,
Адбыракмановду – Акматовго сойдуралы.
Ыманын Топчубек айтса,
Айкелин Камилге койдуралы.
Анан дагы,
Масалани кабыргасынан койсок,
Ток этер сөздү айта турган болсок,
Мамыров, Капаров менен кагыша берсин.
Дыйканбаев, Бектемиров чабыша берсин.
Ортолоруна от салып туралы,
"Ош аймагы", **ҚДК** кабыша берсин.
Өөдө – төмөн сөздү ырбатып отурбай,
Өзгөн, Мырза – Аке ажырашып алыша берсин.
Хо – ош
Мунусун "би – ир" деп турун...
...Эми экинчисин угун:
"Ош эле, Ош" деп күпүлдөп жүрүп,
"Хош эле, хош" – деп дүкүлдөп жүрүп,
Көп ишти бүлүнтүп алыпшыз, атасынын көрү.
Мисалы Оштун этеги – Аравандын экен жери.
Ат – Башынын өнүрү – өзүбүздүн Сузактын төрү.
Кара – Кулжадан Алайга ит өтпөй турган,
Таш – Коргон курдурбасак бовой калды эми.
Рыспай өзүнүн элине барып ырдасын.
Бахапова Баткенге депутаттык кылбасын.
Көлдүктүн көзүн тазалаш керек,
Чүйлүк – Токмогуна барып жыргасын.
Таластык элине – Ташкен менен кетсин.
Кара – Балтага – Баткенди айланып өтсүн.
Жон – жонго автоматчиктерди тургузуп,
Ар айыл күсөгөн автономиясына жетсин.
Гүлчөнүн – Гимн, Герб, өз туусу болгону түзүк.
Өзгөндүн – өөдө аккан өз суусу болгону түзүк.
Мансап майданына ураан чакыргандай.

Майлы-Сайдын суверендүү өз чуусу болгону түзүк.
Эми,
Демократия өчүп кала электе,
Маалымдуулук кетип кала электе,
Кара – Суу – Ноокатты экчеп алсын.
Лейлек – Фрунзени тепсеп алсын.
Таластын талашмайы бар эле...
Чаткал чапанын көктөп алсын.
Ала – Бука Караванды жыксын.
Жаңы – Жол Таш – Көмүрдү тытсын.
Көпүрө тосуп же суу бербей,
Базар – Коргон,
Лениндин кырына чыксын.
Себеби, айта турган арман көп,
Чоочун айылдарга барып,
Чоң кызмат ээлеп алган көп.
Андайдын баарын салыш керек жолго,
Биерден "итинер чөп жебей калган" деп.
Ар ким өзүнүн гана көчөсүндө басканы жакшы.
Ар ким өз очогуна кошунанын күлүн тартканы жакшы.
Кыпчыла бербей жаман – жакшы куюшкандарга,
Ардагерлер,
Кампиринин кучагынан чыкпай жатканы жакшы.
Ортак депутаттар!
Эч кандай күлкүсү жок мунун.
Ушунча чыдагандан кийин,
Марттык кылып аягына чейин утуң.
"Хоп" десеңер таклипти жактыралы.
"Дартина – балааси" таяр,
Аткарылышын – Ааматов Бегишке тапшыралы.
Хо – ош мине дединиз?
Ха, убакыт аздыгын өзүмө паамдап турам
Майли эмесе, азыр аягына чыгам.
Акыркы маслаатим сөзүмдүн соңунда.
Арналат жүргөндөргө,
Кайра журуунун кандуу жолунда...
...Базар наркына жараша,
Бабалардын салтына жараша,
Атанын балага күйбөгөнү жакшы.
Бакыраң көз болбосо да,
Компартия "КДК"га тийбегени жакшы.
Аркыл – аркыл жыйындарга барып,
Аял – эркек алкынып сүйлөгөнү жакшы.
"Ач кулактан тынч кулак" ийги демекчи.

Алайлык кыздын,
Базар – Коргондук баланы сүйбөгөнү жакшы.
Андан көрө,
Саяк каяктан чыкканын,
Сарбагыш качан Бугуну жыкканын,
Жедигер, Чоңко биригип келип,
Мундузду кантип мушташтан утканын,
Мектеп программасына тезирээк кошуш керек.

Курандай жаттап бежиреп окуш керек.
Жаза тайып жалгыз күлүк чыкса арабыздан,
Жата калып үркүтүп, эптеп жолун тосуш керек.
Мансаптын бучкагы көрүнсө атана карабай,
Кол эмес, бутту кошуп созуш керек.
Жол астына кудага келмей жок.
Жол үстүнө кыз – кыркын бермей жок.
Ок арыктын сол жагынан болсоң,
Он жагынын отунун термей жок.
Ортактар!
Ушул сессиядан өткөзбөй,
Ак – карабызды иргешип алалы.
Ачык айтышып сүйлөшүп алалы.
Куушуп жүрүп курчу жок элдин,
Куураган дарагын “бүрдөтүп” алалы.
Кызыл чеке болушсак дагы,
Кыргыз жергесин “гүлдөтүп” алалы.
Кана депутаттар нөөбат силерде,
Туяк кетилгенче тебишип алалы.
Мүйүздөр сынганча челишип алалы.
Мүлдө кыргызга атыбыз чыксын.
Мүдөөгө жеткиче сөгүшүп алалы.
Төрага үстөлү эмес, чокой боону да,
Төркүнгө жараша бөлүшүп алалы...

1991–жыл.

МЕН ГО, МЕН БОЛДУМ ЭЛЕ...

Мен го мен болдум эле..
Мезгилге чайналып жем болдум эле.
Жалгыздык жаман жаныма батып,
Жашык темирге тең болдум эле.
Текөөрүм сынып, канатым талып,

Тебишкенимден кем болдум эле...

Дайнымды тапшай дал болдум эле,
Далайга менчик мал болдум эле.
Тишке чапканга тик карай албас.
Тирүүлөй өлүк жан болдум эле.
Беймаал төрөлүп, эрте картайып,
Бели мертинген чал болдум эле.

Мен го, мен болдум эле...
Мезгилге чайналып жем болдум эле.
Каптал – бооруна калажай толуп,
Касиет качкан жер болдум эле.
Тагдырды дарттан арылтабы деп,
Таянган тоом сен болдуң эле...

А сенин тийбей арактан колуң,
Байкай элексиң бараткан жолуң.
Жонундан түшпөйт он беш жыл мурун,
Отуз жеринен жаматкан тонун,
Жатындашыңды жардан кулатуу,
Отурсаң – турсаң ойлогон оюң.

.....
Ынаксың кулагыңды кескендерге,
Ычкырын зайыбыңдын чечкендерге.
Эт тартып, мал энчилеп, конуш бердиң,
Эненди май куйрукка тепкендерге,
Кыз бердиң, кымыз бердиң, тулпар бердиң,
Кыргыздын туусун жыгып кеткендерге.

Телтендеп теңдешинден жеңил сүйлөп,
Аптыгып, айымыңдын кебин сүйлөп,
Акыбет, акыретсиз "изм"дерге,
Алы чак, баамы түркөй элиң сүйрөп.
Кашайгыр кайда кетип баратасың.
Кайын журт, тага – жээндерин сүйрөп?

Журт безер жубарымбектин торун кесип,
Жутчулук ташыгандын жолун кесип.
Төрөлсө бир азамат бактыбызга,
Төбөдөн мыкчыгандын колун кесип.
Аркалап чыкса жүгүн карыптыктын.
Калкынын кайнап турган шорун кечип.

Ар жалгап, намыс жалгап чапанына,
Агызбай чаддын жашын сакалына.
Корунтпай кошунасынан, коногунан,
Кошконун кыргызды адам катарына.
Көз көрүп мен да аттансам болот эле,
Аттиң ай, эн акыркы сапарыма.

1992–жыл.

МААРАКЕ МАСИЛЭЭТИНЕН РЕПОРТАЖ

– "Анда эмесе,
Ардактуу жакшыларым!
Ар бирине бул ишти тапшырамын"...
– деди төрага депутаттарга карап,
Саргарган чачын салаалап тарап.
– "Азыр минтип,
Жер – жерлерде аш – тойлор берилип атканда,
Жемиш жайнап, арак суудай төгүлүп атканда.
Аты чыккан адамы бар айыл дүнгүрөп,
Азем – каадасы ааламга көрүнүп атканда.
Мал жаныбар – дарбыздай союлуп атканда,
Маракеге калың эл чогулуп атканда.
Манастан кийин өлгөн кыргыз болсо,
Маале – көйгө аттары коюлуп атканда.
Кечээ эле жург башкарган кемеңгердин,
Кейпи кетип эки көзү оюлуп атканда...
Ортоңорго бир масилээт салайын дедим,
Оюңарды шашпай угуп алайын дедим.
Каяша айткандын кабыргасын сөгүп,
Кара башын садага чабайын дедим.
Ырас,
Курманжаңдай Алайдын даткасы бар экен.
Куйручуктай Жумгалдын кашкасы бар экен.
Таанымалдар Таласта эле туулат имиш.
Алымкулу, Атайы, башкасы бар экен.
Сүрөп жүрүшкөн Сүйүнбай, Чыңгыз,
Замирбектей жабагы чапмасы бар экен.
Чүй боорунан Шаршен деген куудул чыгыптыр.
Осмонкулдай алп акын дуудул чыгыптыр.
Кетмен – Төбөдөн кешиксиз кыргызга,
Токтогулдай топ бузар булбул чыгыптыр.
Эми,

Турдакун жүрөт дейт — тууруна жаны ачып.
Мезгилдин ар кыл боегу Медетканга эле жарашып.
Жеңдерин жулуп атактуу кылыптыр.
Аксылыктар Өтөнү — Таластан талашып.
"Саруулардын" — Садыр акеси.
Нарындыктын — Надыр акеси.
Катуу чыгарды калкынын данкын,
Кара — Суунун — Кадыр акеси.
Кеминдин иттери чөп жеген убак.
Теңирден Аскарды, алганы сурап.
Аңдай уулу жок айыл — кыштактар,
Аты чыкпаса эмине кылат.
Же жердештер,
Ата Журтубуз Кеминден кем беле?
Бабаларыбыз байкушка тең беле?
Бир маараке көтөрө албастан,
Бит санай турган биздин эл беле?
Давайте мырзалар, ойлонуп көрөлү.
Биз деле элге окшоп береке төгөлү.
Бир адам тапкыла быяктан чыккан,
Бийик абройлуу маареке берели...
Тээтиги тектирде,
Төрт миң боз үй эшиги түрүлүп турсун.
— "Төргө өт" — дешкен кемпир — чал бүгүлүп турсун.
Улуттук кийимчен уздардын миңи,
Улуктар келгенде ийилип турсун.
Ууз дене жумур балтырга,
Урунган көздөр сүйүнүп турсун.
Боз улан буту — бутуна тийбей,
Бозо сунушуп жүгүрүп турсун.
Акжолтой келин арзууга тунуп,
Ак таңдар тосуп тигилип турсун.
Кийим — кече кирпик каккандан,
Кимдин — кимдиги билинип турсун.
Жарчылар жамагын кылдап алышсын.
Жалындуу жаштар ырдап алышсын.
Көпкөн жигиттер көбүгүн чыгарып,
Көкбөрү тартып жыргап алышсын.
...Ушул сыяктуу улуттук оюндардын,
Атадан калган ажайып сонундардын,
Ажарын ачып, "Уюн туудуралы",
"Чек эчки", "Дүмпүлдөк", "Кара коюмдардын"...
Кана мырзалар,
Кимде кандай суроо бар?

Эй, эсепчи Эсенбек!
Эмине сен, калгансыңбы кеселдеп?
Анда үлдүрөбөй микрофонго барбайсыңбы,
Айтаарыңды ортого салбайсыңбы..
– Бир эле суроо бар менде.
– Ко – ош, айтарың эмне?
– Мындай мааракенин малын го, элден табабыз,
Аа...Акчалай каражатын каяктан алабыз?
– Эй, элдир – селдир эстүү деген эсепчим.
Төркүнү жок болчу беле, төрт амалдуу эсептин.
Маселен,
"Көп түкүрсө, көл" – деген,
"Көл толкуса, сел" – деген,
Коен да ачтан өлбөптүр,
Кошулуп жүргөн эл менен.
Колдо бийлик турганда,
Корунат элек эмнеден?
Эл ынтымагын кайрадан жараттыралы,
Жакшы салтын жалпыга тараттыралы.
Түтүн санап түйшүкө салбай элди,
Түктүү – түксүзүн, караштыралы.
Өгүнү, Даанакан айымдын данкынан,
Аздык кылыштыр, бир дубан элдин тапканы.
Айланып – үйрүлүп Ажодон алыштыр,
Жек – жааттары жетпеген акчаны.
Элтерестин тоюнда кенешип жакшылар,
Үй башына үч жүз сом салышыптыр.
Женижокту "жээн" – деп, Аксылар.
Жети үйүнөн алты кой алышыптыр.
Куйручукта – куурагыр саяктарын.
Кудуңдашып чырлашып калышыптыр.
Биз эч убак, андайга барбайбыз.
Омуртканы мертинтер, оор салык салбайбыз.
Орус башынан он сомдон артык,
Сокур тыйын дагы соогат албайбыз.
Өзүлөрү билсин кошулар – кошулбасын,
Өзбектердин дүкөнчүсүн гана кармайбыз.
– "Кийиз" – билеги бардыкы! –
– деп бизге чейинкилер айткандай:
Бул маараке – кыргыздардыкы!
Андыктан,
Мурут чыкпаган кыргыз болсоң – музоолуу үй төгөсүн.
Сакалсызың меймандарга – сарпай саздап келесиң.
Тагынан тайыган такыр баштарың,

Тапкан тутканыңды – таразалап көрөсүн.
Желке тазга жүктөлөт – жети согум!
Кийме таздар көтөрсүн – кирээнин сомун.
Шалпык ооз, оолукма шайлоочулар,
Шагыл төгүп ондотсун ортонун жолун.
Ушинтип эле бүтө берет көптүн иши,
Тапкыла мындай мааракеге татыктуу киши.
Кана,
Буга не дейсиңер мырзалар?
– Менде бир таклип бар.
– Ко – ош...
– Көкүмбай деген өтүптүр бизден.
Көкүрөгүнө көп орден тизген.
Атагы абыдан катуу чыккан дейт,
Алтымыш бээден төл алып жүздөн...
– Жо, аныңар болбойт.
Ага азыркылар, аш бере койбойт.
– Анда эмесе,
Өкүмбай деген биздин бир балбан.
Өкмөтгөн мактоо кагаздар алган.
Пахтаны багып баладан артык.
Парижге дейре сейилге барган.
– Мунуңар дагы көтөрө албайт,
Мааракени, даңкы таш жарган.
Мырзалар!
Кереги не, кечээки кой баккандардын?
Көөдөнгө көп темир – тезек таккандардын...
Көмүр казып, көбүктөлгөн дайра тосуп.
Көчөлөргө иликтир зым тарткандардын,
Уй кайтарып, жер чукуп, жүтөрү айдап,
Улуктарга илгерки – жаккандардын.
А көрөкчө,
Издегиле, илимпоз же акын болсо,
Журт бийлеген жубайсыз катын болсо,
Артист – партист, жазуучу жарай берет,
Атак – даңкы Ажого жакын болсо,
– Андайлар бизден табылбаса керек...
– Акыл калчагыңар жок да, демек?
– Аксакал сиз ойлогондой эмес.
Бизде да бардыр, бираар – жарым жүйөөлүү себеп.
– Муну менен эмне дегин келет?
– Мисалы,
Же “Жибек Жолу” жергебизден өтпөсө,
Же бир жетекчи конуп – түнөп кетпесе.

Кеменгерлер кантип төрөлөт бизден,
Кетменден башкага колубуз жетпесе...
Ушул өңдүү аркыл – аркыл ортодон сөздөр өттү.
Депутаттар дембе – дембе чылым чекти.
Каш карайып калганда көзүн ачкан,
Караш балбанды "сүйлөгүн"! – дешти.
– "Аксакал!" – деди Караш үнүн жасап.
– Жанымдагылар мага айтышып жатат.
Бирөө бир экен бизден чыккан өнөр банги.
Бирок ал, баш калаада калыптыр жашап.
Кырчаңгы ырларды куп кана жазат имиш,
Кырга айдасан, ылдый карай качат имиш,
Оңдурбас – оендорду, ноендорду,
Он бөлүк кино тартып жатат имиш.
Ошону, сунуш кылгыбыз келет,
Отургандар оң – солун көргүлө ченеп.
Кадырбайүп тасма тарткычты.
Кадырлуу төрага деле тааныса керек...
– Э, кантесиз жарыктык Караш аке...
Эл күлбөйбү нарк билги чамаңызга?
Кайсы атаңыз аш берип көргөн эле,
Адамына тирүү жүргөн арабызда?
– Аа Үкам,
Элбиз го биз дагы, бир эсебин табабыз да...
"Калкыман кагылам" – деп какшанчу элең,
"Кана эми, аткаргын!" – деп барабыз да.
"Аш беребиз, актыкка моюн сун!" – деп,
Айла кетсе торойто чабабыз да.
"Жалганга мындай адам келбеген" – деп,
Жаш төгүп, боорумойлоп калабыз да...
– Жо – жок.
Анткенде такыр болбой калат.
Ага катышкан адам оңбой калат.

– "Ой туугандар!
Мааракеге татыктуу бизде бирөө бар.
– Кана, кана... Ким өзү ал?
– Жергебизге бут басып жетпесе да,
Элибизге жуурулуп кетпесе да.
"Аталадык" биз аны жапатырмак,
Алты тамчы мээримин төкпөсө да...
Алтымыш жыл атын анын урунуп келгенбиз.
Сүрөтүнө сүлкүлдөп – сыйынып келгенбиз.
"Лениндиктер аркада калышпайт" – деп,

Окко тосуп көөдөндү кырылып келгенбиз.
Жатып — туруп жарыктык ысым менен,
Жардан кулап жакшы эле, жыгылып келгенбиз.
Азыр,
Орус — кыргыз олуясын чанып атканда,
Осуятын көсөмдүн танып атканда,
Эсиргендер бомбалап туш — тушунан,
Эстелигин Лениндин жарып атканда,
Төңкөрүшпаз — өрлөргө жүгүрүп атканда,
Төркүн өтүгү — төрлөргө илинип атканда.
Айыл — кыштак алкымдашып эки — экиден,
Агайын — туугандык бүлүнүп атканда.
Оозуна киргенди оттоп оң тапшастар,
Ортого от салганга сүйүнүп атканда.
Биз, бир мусулманчылык кылбайбызбы,
Мурдагыдай көп элди жыйбайбызбы...
Сөөгү — сөпөт болгонду жылдан — жылга,
Сөгүп — сөздөй бергенди тыйбайсызбы...
Куран окуп Лениндин арбагына,
"Эсил — кайран көсөм" — деп турбайбызбы,
Таш менен урса анынар кыргыз дилин,
Арбагын биз аш берип урбайбызбы...
Ошондо,
Оюн — зоок ойдогудай өтөт эле...
Маараке максатына жетет эле.
Төраганы "Ичип — жеп" ийди деген,
Көрө албастын көзү күйүп кетет эле...

Депутаттар,
Ары кетишти, бери кетишти.
Демократтар менен,
Чекишип барып, араң бекишти,
Акыры,
Ачык эле колго салып,
"Соңку сунуш аткарылсын!" — дешишти.

1992—жыл.

АТТАН ТҮШ

Аланын сакалын жангансып,
Ааламда сен жалгыз калгансып.
Кутурдун мынчалык куурагыр,
Куранды кул жумшап алгансып.

Ыманга залакаң тийбесин,
Ылаңдуу арамза аттан түш!

Бак карап нур жалгап өткөнсүп,
Башына кут шоола сепкенсип.
Оюңа келгенди жасадың,
Опол тоо сен болуп кеткенсип.
Өзгөгө залакаң тийбесин,
Жубармек арамза аттан түш!

“Түркүк” – деп дүйнөгө өзүңдү,
Түкүрдүн мазактап сезимди.
Ылгабай ак менен караны
Ыйлаттың жетимди – жесирди.
Калкыма залакан тийбесин,
Кашайгыр арамза аттан түш!

1998–жыл.

ТУУРАБЫ МЕНИН АЙТКАНЫМ

(Бучук молдонун монологу)

Билинтпей бийлигиме жылып келдим,
Ууланган ушак – айын угуп келдим.
Тегиме шек келтирсе терикпестен,
Териме батпас кекти жыйып келдим.
Кан жолдо канат – бутак болгондордун,
Канчасын кара көргө тыгып келдим.
Атейин, тең – тайлашып кетпесин деп,
Анчасын атаандашка жыгып бердим.
Туурабы?...

Оштуктан оомат качкан баягы деп,
Таластын аткарылды талабы көп.
Нарындык зөөкүрлүгү болгон менен,
Катылбайт, кампасыңда арагы көп.
Көлдүктөр ынтымактуу келишчү эле,
Көптөшүп төө бастыга алабы деп.
Атейин акылчыны кытмыр элден,
Алдырдым жанды сактап калабы деп.
Туурабы?...

Ойготуп ажыдаарды албайлы деп,
Айгайын азаттыктын салбайлы көп.
Оң жактан оолагыраак жүргөнүм чын,
Сол жактын жалаасына калбайлы деп.
Касапчы шамшар шилтеп мал кайгы деп,
Кара эчки качып жүрсө жан кайгы жеп.
Атейин кагыштырып карап турам,
Бири өлүп бири тирүү калбайбы деп.
Туурабы?...

Ооматтын оту жанып күйсө экен деп,
Жарыгым жакындарга тийсе экен деп.
Эли эмес кайын журттун итин бактым,
Кармашта мени жактап үрсө экен деп.
Кыргызга кыл кыйшайтпай турганымды,
Кыйышпас кызматташтар билсе экен деп,
Кыйын барымтага байлап салдым,
Балдарды баш көтөрбөй жүрсө экен деп.
Туурабы?...

1994–жыл.

КАЙДАН КЕЛГЕН?

Бирөөгө тармал – турмал чач бериптир,
Бирөөгө тайтак – туйтак каш бериптир.
Өмүрүн кээ бирөөнүн кыска ченеп,
Бирөөгө өтө эле узун жаш бериптир.
“Боор” – деп мансапкорго мактап – сактап.
Боз ала, борчук – борчук таш бериптир,
Малдууга эртели – кеч эт чайнатып,
Дандууга күрүч палоо аш бериптир.
Аркалап журттун жүгүн жүрсө экен деп,
Аздарга акыл толгон баш бериптир...

.....
Теңирим баарын кылдат теңдеп келген,
Өз дебей, өзгө дебей өмүр бөлгөн.
Адашып кетет окшойт анда – санда,
Адамга аркыл – мүнөз берген жерден.
Мансапка ач кенедей жабышкандар,
Болбосо чыкпайт эле биздин элден...

1995–жыл.

ЖУРТУМА ЗАЛАКАҢДЫ ТИЙГИЗБЕГИН

Мен сенин көңүлүнө жакпай турган,
Иш жасап алсам – жасап алгандырмын.
Өзүмдүн намысымды жактай турган,
Өзгөчө өжөрлүктү салгандырмын.
А балким көөдөнүмө батпай турган,
Ызаны көтөрө албай калгандырмын.
Баатырым өзүмдөн ал кезегинди.
Башкага кара чапан кийгизбегин,
– Оштуктар табамын! – деп эсебинди!
Журтума залакаңды тийгизбегин.

Оозуман купулуна толбой турган,
Сөз чыкса – чыкса чыгып кетсе керек.
Оолукма кылдарыңды толгой турган,
Ортодон сөйрүк сөздөр өтсө керек.
Жаныңды жай алдырып койбой турган,
Каңырыш чучугуна жетсе керек.
Каарыңды төксөн мага төгө бергин.
Мээнеткеч, момун элге тил тийгизбе.
Кармашка камылгаңды көрө бергин.
Колуңдан келсе мага күн тийгизбе!

Кез – кезде көчө – көйдөн учурашсак,
Кейкейип салам айтпай өткөндүрмүн.
Кежирим кармап калса кучунаштап,
Алкынып аттаандашып кеткендирмин.
Ошого кадыр – баркың ысыраптап,
Очогун ойрондотпо өткөн күндүн.
Кегиңди кетпес болсо менден алып,
Келжиреп журтка каргыш салбай жүргүн.
Оозуңдан ак, же кара ит чыгарып,
Ошумдун балакетин албай жүргүн!

1992 – жыл.

ВИЗИТКА

Таанып ал, тааныбасаң мына мени,
Жашыруун жан эмесмин аты – жөнү.
Урпагы манкурт болуп келе жаткан,
Өтүшкөн манкурт болуп ата – теги.

Малга бай, арга жарды, мансапка ынак,
Мен болом – манкурттардын манкуртбеги.

Кабынан качып турган желиндери,
Кара – көк, кызыл – сары эриндери.
Ырга бат, ычкыры элпек, шыпты кашка,
Кылыктуу кыркма чач кыз – келиндери.
Журту эмес жубайына элиги жок,
Мен болом – манкурттардын манкуртбеги.

Олжосу оозунгандын ыйык жери,
Орус сийдик жыттанган тунук көлү.
Кадыры кандек, бульдог итчелик жок,
Карыбы баш калаанын бакыр эли.
Кайратын жубан кылган касташканы,
Мен болом – манкурттардын манкуртбеги.

Арданба "синдим" – десем иним сени,
"Кемпир" – деп кемсинте бер сен да мени.
Каадалан, каадаланба кандуу жолдо,
Калктанбыз катын намыс эркектери.
Сен болсоң – Манкуртаалы же Манкуртбай,
Мен болом – манкурттардын манкуртбеги...

1991 – жыл.

ЗАЛДА ОТУРГАН ЗАМАНДАШЫМА

Ырымдын жаманы бар, жакшысы бар.
Ийниме кызыл кымкап жапчусу бар.
Мокочо издегөндөр өлүп – талып,
Мойнума ар кыл айып такчусу бар.
Селкинин көзү менен окуп көрсө,
Сезимге арзуу шамын жакчусу бар.

Сөзүмдүн чындыгы бар, жалганы бар.
Сөйрүйүп өксүп кээде калганы бар.
– "Тилиңе тибиртке чык" – дегендердин,
Тилегин таш каптырып салганы бар.
Көө шыбап көңүлдөшүн көргө түрткөн,
Көптөрдүн көзүн чукуп алганы бар.

Мүнөзүм жумшак сары майдай эмес.

Кыялым кысыр эмди тайдай эмес.
Сезгенбес сенектиктин илебинен,
Сезимим суусу качкан сайдай эмес.
Көөнөрбөс мезгилдердин кап – шабынан,
Көңүлүм көлөкөлүү жайдай эмес.

Билбестен кандай суроо берилээрин,
Көзүмө эмне шумдук көрүнөөрүн.
Кежеңдеп кежирлигим кармап калса,
Кешигим кечикпестен төгүлөөрүн.
Оолугуп чыгып алдым алдынарга,
Ойлонбой кабыргамдын сөгүлөөрүн.

Мейли эми, жалгыз башка – жалгыз өлүм.
Шыбагам ушул тура өзү менин.
Көңүлүн көтөрүп кой улутуңдун,
Көө шыбап жеткизсен да айткан кебим.
Маакулмун атканына, сатканыңа,
Мартабан өдөлөсө болду сенин.

1993–жыл.

*"Алдууга тизе бүгүп таазим эт
Алсыздын кургатпадың аккан жаш
Тагдырын адамзаттын камчылан
О заман кайда шашып баратасың!*

А.Осмоң

ЗАМАНА

Урпактар ата салтын чанат окшойт,
Уул – кыз уйга жүгөн салат окшойт.
Селкилер сезим төшөп көчө – көйдө,
Серектеп көзүн сатып калат окшойт.

Сойкунун шам – чырагы жанат окшойт,
Сокурлар соодадан көз табат окшойт.
Эпсиздер экини – төрт кыла албаган,
Энеден туума бойдон калат окшойт.

Көптөрдүн көзүнөн жаш тамат окшойт,
Көңүлдөр көчкөн журттай калат окшойт.
Эркектик касиет аз, акчасы арбын,

Эсирген эки катын алат окшойт.

Кыйдынын кырчангысы канат окшойт,
Кыйырга кыйла бүлүк салат окшойт,
Куурайын, кумалагын бөлүшө албай,
Кудалар кубалашып калат окшойт.

Окуунун ооматы ыдый агат окшойт,
Он жылдык дарбазасын жабат окшойт
Базарга бар тапканын алып – сатып,
Балдар да чүкө ойнобой калат окшойт.

Жокчулук дилге каргы тагат окшойт,
Жон тери жаш – карыга жабат окшойт.
Кыйыры, кызыл тили басмырланып,
Кыйлалар кыргыз болбой калат окшойт.

1992–жыл

II. ТУЯГЫ БҮТҮН ТУЛПАР ЖОК,
КАНАТЫ БҮТҮН ШУМҚАР ЖОК.

АЙЛЫМА

Кир төккөн айылыма чанда келем,
Киндиктеш агайыңды чанда көрөм.
Адашып мен силердин араңардан,
Алыста жашап калсам кантмек элем?

Келгенде, кээде боз ат минип келем,
Кээде ыйлап, кээде жыргап күлүп келем.
Кээде жөө, кээде эшекчен, кээ мезгилде,
Бозоруп боорум менен жылып келем.

Келатып сураганым – тилегеним,
Кешиги кемибестен жүрөбү элим?
Болсо экен аман – эсен малы – жаны,
Чырпыгы чыгымдалбай ирегенин.

Иттери карс – карс үрүп чыгышса экен,
Балдары оюн – күлкү курушса экен.
Чалдары чайга тоюп сакал жанып,
Айлыма айбат болуп турушса экен.

Уздардын кыркылбастан узун чачы,
Убайга малынбастан улан башы,
Айланып – үйрүлүшүп чыгышса экен,
Акпастан апалардын ачуу жашы.

Ар кимдин аман болуп үй – бүлөсү,
Аз ыйлап, арбыныраак күлгүлөчү.
Доо кетсе элдигине – жердигине
Дооронбек кыйналаарын билгилечи.
Акыры араңарга кошулганча,
Агайын аман – эсен жүргүлөчү...

1980–жыл

АТАМДЫН МҮРЗӨСҮНӨ

Жамынып боору муздак кара жерди,
Сагынып жаткандырысын туутан элди.
Мүрзөңө ызаат төгүп кетейин деп
Мүнөзү жайдакталган уулун келди.

Атайын акыл сурап келдим сага
Атаке бир ылаажы тапчы кана...
Айылдын ата – журттун, агайындын,
Азабын тарттың беле күйүп жана?

Жалгыздык кендириңди кесчү беле?
Жакының кыянаттык этчү беле?
Кызматка минип жүргөн кызыл атын,
Кыядан ташыркабай өтчү беле?

Ал кезде пахта план толчу беле?
Агроном, бригадирлер болчу беле?
Ката элек кабыргасы уул – кызды,
Кашайтып ишке салып койчу беле?

Теңириң берчү беле тилегиңди?
Тентайлаш талытчубу билегиңди?
Таалайы тайызыраак кыз – кыркындын,
Тагдыры эзчү беле жүрөгүңдү?

Көп беле инилерин жакшы көргөн?
Көрөркөз айымдарын энчи бөлгөн?
Бел кылар агаларың арбын беле,
Бейишиң тозогунду тең көтөргөн?

Түйшүгү бул өмүрдүн улам жаңы,
Түгөнбөй түйдөктөлөт дагы – дагы...
Ченебей баарын мага таштаптырсың,
Чече албай арбыды го, чачтын агы...

Азыр мен сенден улуу болсом дагы
Алдыга улуу максат койсом дагы.
Атаке сенден башка барарым жок
Айтканым угуп – укпай койсон дагы...

Жамынып боору муздак кара жерди,
Сагынып жаткандырсын туутан элди.
Өзөгү караганда бедел тутуп,
Өзүңдөн картайыңкы балаң келди.

1985–жыл.

АСЫЛДАРЫМ

Кыйышпас курбу – курдаш асылдарым,
Кызматташ кыял – көөнү жакындарым.
Өнөрлөш: – артист, ырчы композитор,
Өмүрлөш – жазма, төкмө акындарым.

Улуулар инилешип милдет таккан,
Уулдар ийменишип агайлашкан.
Селкилер секин аста учкун тегүп,
Сезимдин эң алгачкы отун жаккан.

Алыска максат коюп болжошконум,
Аласа, бересеси жок досторум.
Бабанын салтын гана сакташ үчүн
Баш ийкеп учурашчу жолдошторум.

Ортактар бир аз көңүл бөлгүлөчү,
Оюмду, менин да угуп көргүлөчү...
Мазасы барбы жокпу, айтаарым бар,
Мага да сөз кезегин бергилечи?

Кут болсун, поэмаңар – дастаныңар,
Кумарлуу – повесть, роман жазганыңар.
Кыргызга атак жыйнап жер бетинен
Кызыктуу кинолорду тартканыңар.

Жайы – кышы төрт түлүк мал бакканыңар,
Жарышып жердин сырын ачканыңар.
Кубаттуу техниканы ийге салып,
Кут болсун, орден – медаль такканыңар.

Көз артып башка конгон багыңарга.
Көрүнөө кара санап малыңарга,
Дегеле тийишпейин мен силердин,
Доо – дарак, короо – сарай тамыңарга...

Кежигем курушпасын ырыңарга,
Кежеңдеп кошулбайын чырыңарга,
Капыстан күбө болуп калсам дагы,
Качайын аралашпай сырыңарга...

Кайгырбайм, араңарга албасаңар,
Кайымын, ашка кашык салбасаңар.

Эл – журтка энчи бөлгөн жыйындарга,
Мейлинер, мени ээрчитип барбасаңар...

Көрөт дейт пешенеге жазылганын
Көр пенде карч урса да асыл жаның,
Тургандыр мага дагы буйруганы.
Туугандар, туурума катылбагын!

Эч кимден карыз албай акыла жагын
Энчине эч киминдин катылбадым.
Өзүмдүн киндигимди өзүм кесип,
Өзүмдүн тагдырымды такымдадым.

Өрүшүм кирдеткенге шашылбагын,
Өзүмдөн алгылачы акың барын.
Чырмайып көр оокаттын жайын кылсам,
Чыйрыгып калмайы бар "жакындарым".
– "Карасарт өлбөдү!" – деп күйүп – бышып.
Кайгырбай жүргүлөчү асылдарым...

1986 – жыл.

ТАГДЫРЫМА

Өкчөдүн өөдө – төмөн, оңду – солду,
Өрттөдүн өрүшүмдү кестин жолду,
Өзүмчө чыйыр таап кетээримде,
Чырмадын чылбыр менен буту – колду,
Ааламга адам болуп жаралганы,
Аркалап келатамын азап – шорду.
Билбедим агын – көгүн чырайыңдын,
Туйбадым барын – жогун ырайыңдын.
Өзүңдөн тирүүлүктө тийген энчим,
Түрмөгү түгөнбөгөн убайымдын.
Тыйбаган "акты" – "кара" демейинди,
Калп окшойт калыстыгы кудайыңдын.

Баш урдум, тагдырлыгын танган жокмун,
Бактыңа канып маңдай жарган жокмун.
Жамандык жаадырсаң да айлап – жылдап,
Майыштым, бирок сынып калган жокмун.
Өмүрдү кызмат, перзент, кадыр – баркты,
Өзүңдөн кайыр сурап алган жокмун.

Кайыптан тапкан жокмун алган жарды,
Карч урдум бардыгы үчүн кара жанды.
Коз нурум, көп үмүтүм, күлгүн кезим,
Көөнөрүп белде калды, жолдо калды.
Жакшы эле кыйып келдин ырысымды,
Же дагы тарткыза элек шорун барбы?

Өзөктүн өртү күйүп — жана электе,
Өмүргө мезгил кишен сала электе.
Алып кал акың болсо кечикпестен.
Акылдан, адан — күчтөн кала электе.
Бактысын мен деп жүргөн сары катын,
Башына кара жоолук сала электе.

1987—жыл.

МЕНИН ЖАЗАМ

Ырдасам "Кыргыз элдин кырааны" — деп,
"Балдары баатырлардын чыгааны" — деп,
— "Кыздары кыйгыл журттун көрөңгөсүн,
Кылымдан — кылым сактап тураары" — деп.

Кыйлалар "ырас" — gedu.

Кыз—келин "чунак" — gedu.

Партия каарын төгүп,

"Паразит" — враг — gedu.

Орустар ормоюшуп,

"Обычный дурак" — gedu.

Бйласам "Кыргыз элдин кору экен" — деп,
— "Манкурттук маңдайдагы шору экен" — деп.
— "Күчтүүгө күлө карап, жанын төшөп,

Күн көрмөк журттун баскан жолу экен" — деп,

Сынтаккан "жаман" — gedu,

— "Сый—урмат шаман" — gedu.

Партия титиреңген,

— "Тишиңди кагам" — gedu.

Орустар ороңдошуп,

— "Обычный баран" — gedu.

Көп кыргыз көтөрүлүп сүйлөгөнүн,
Көөдөнү көңдөйлүтүн билбегенин,

Мурдуна бок сүйкөтүп жылдан — жылга,
Жүргөнүн көрдүм, бирок үндөбөдүм...

Байбичем — "торлок" — дегү.

Башкалар "чоркок" — дегү.

Тагынан тайыгандар.

— "Тагдырлаш болсок" — дегү.

Баарынан катуу жаза—

Балам мени "Коркок!" — дегү.

1988—жыл.

АТА—ЖУРТ ЖЕТИМ КАЛАТ

Кезинде өргөө кылдап конгон элден,
Кешиги кыйлага азык болгон элден,
Үркөрдөй үч — төрт үйлүү Апыртанда,
Калыптыр күнгөй — тескей толгон элден.

Кыздары эр этектеп тарап кетип,
Балдары башка иштерге жарап кетип.
Кемпир — чал журт кайтарып отурушат.
Кыйла жан кыбыланы карап кетип.

Энелер от жагышса эрте туруп.
Кыйкырса Маматкадыр кырга чыгып.
Маамытбек козу өңөрүп келе берет,
Айылда мейман барын болжол кылып.

Баракан бакырса эгер ылдый карап,
Өмүрзак өлүп — талып жанын сабап.
Артынып азык — оокат жетип келет,
Калса да Масыдагы базар тарап.

Жамандык — жакшылыкта түтүн санап.
Жарымжан, мунжу, аксагын — бүтүн санап.
— "Чамабыз чагыраак" — деп жер карабайт,
Чал — чабыр, кемпир — кесек күчүн санап.

Андайда асман — жерге кабар тарап,
Жакынга жаш балдары кунан чабат.
"Тойго же тажияга келгиле" — деп,
Тозуган урпактарын топтоп алат.

Басыгын мезгил улам чамдай келет,
Карылар каадасынан жанбай келет.
Солкулдап бели ийилип турса дагы,
Элчилик — журтчулуктан калбай келет.

Ак басып жылдан — жылга сакалдары,
Көөнөрүп көйнөк — кече, чапандары.
Кайгыртат кайран гана асылдардын,
Картайып баратканы сапарлары.

Уул — кыз ушул жерден кеткен тарап,
Уккула жарыямды жарым сабак.
Ар жакта азган — тозгон чогулбасак,
Ата — журт акыр бир күн жетим калат.

1988—жыл.

АРМАН

Ааламдын агын — көгүн иргей албай.
Ата — Журт ыргактарын түрдөй албай.
Боз улан тилектерим бүчүр байлап.
Бозоруп кала берди бүрдөй албай.

Кыялдын кызыл атын темине албай,
Кыйырга ак таң болуп сөгүлө албай.
Кер мурут энсөөлөрүм тамчы сыгып
Кейиште кете берди гөгүлө албай.

Алкынып аламанга чабыла албай,
Булкунуп бууракандап агыла албай.
Өнөрүм өксүп калды, өксүп калды,
Өмүргө чырак болуп жагыла албай.

Басыгым баштагыдан чаны азайып,
Баратат үмүттөрдүн таны азайып.
Кабагым — кашым дебей кете аламын,
Калса эгер тирүүлүктүн шамы азайып.
Кайгырам жалгыз гана калаарына,
Калкымдын бир кыргызга саны азайып.

1989—жыл.

СОНУНУМ

Тузун татып батман – батман шорумун,
Туусун кармап бороон – чапкын жолумун.
Турмушума тутка болуп келесин.
Тунгуч арзып алган жарым **Сонунум**.

Кежирленсе кээде кыял – жоругум,
Кетмеи бар зөөкүрлөнүп колумун.
Келатасын чертирбестен чекене,
Кең пейилдүү, кечиримдүү **Сонунум**.

Эч ким билбейт төркүнүн бар – жогумун.
Эсеби так алган айлык сомумун,
Элчиликтен келатасын чыгарбай
Эстүү зайып, эптүү зайып **Сонунум**.

Тонмоюн эл, тоолуктардын шогумун.
Токтоолуктан бүтсө керек болумун.
Тоотпостон ушак – айың сөздөрдү,
Тоодой жөлөк болдуң мага **Сонунум**.

Башаты ырыс бардык тилек оюңун,
Бармак менен кут жыйнаган колуңун.
Балдарымдын үстү бүтүн, карды ток.
Баарыбыздын банкирибиз **Сонунум**.

Ылайлатпай жубайлыктын коругун,
Ыдыратпай тигиштерин тонумун.
Ысык – суук тагдырымды бөлүштүң,
Ыраазымын, ынак түгөй **Сонунум**.

Сары кырдан аксап түшсө чобуруң,
Салты ошондой айгашка өмүр жолунун.
Сапар карып келатканга кейибе,
Сарамжалым сары катын **момунум**.

1989–жыл.

УУЛУМА

Акчаны абдан кор кармаптырмын,
Агызып тапсам дагы маңдай терим.
Жарыган дүйнө басып албаптырмын
Малымдын мааниси жок, бирин – серин.
Асыташ алтын – күмүш алам десе,
Апаңды акырайып караар элем.
Дубалга килем – кечек тагам десе,
Дулдуюп дудук болуп калаар элем.

Энчилеп эмеректин жалтырагын,
Сандыкка салбаптырбыз өлүп – тала,
Эми мен сага мурас калтыраарым,
Эзелки бабалардын ыры гана.

Жылдызын күнүрт жанып ылдыйланып,
Ойт берип тагдыр чанып турган кезде.
Оозундан же болбосо от тутанып,
Ооматын келсе да ушул ырларды эсте;

*... "Бул дүйнөгө не болбойт?
Жар куланып суу болбойт.
Жалгыз өлсө чуу болбойт.
Жуусаң да нурга, журтуна
Жугумсуз жигит туу болбойт.
Көлчүк толкуп көл болбойт.
Көл жамгырсыз сел болбойт.
Жакшысы арбын болсо да,
Жаманы жок эл болбойт.
Калемпир ачуу туз болбойт.
Катын кыңшып кыз болбойт.
Абийирлүү жигиттин,
Алганы ымансыз болбойт.*

*Бул дүйнөгө неге арман?
Буруттар менен басташып.
Буулугуп аткан таңда арман.
Чабылган балта бооруна,
Чала жан дарак талда арман.
Кемпиринен айрылып,
Кейиште жүргөн чалда арман.
Ай–жылдызы чыкпаса,
Асманы кара түндө арман.
Абанын эч ким укпаса,*

*Аргендей кооз үндө арман.
Туңгуюкка туш болуп,
Тутулуп турган күндө арман.*

*Бул дүйнөгө не карып?
Өзөгү жанган эр карып.
Өрт чалган кара жер карып.
Кербени чубап отпосо
Керилип жаткан чөл карып.
Мерчемдүү жерге жетпесе,
Мээлүндөп соккон жел карып.
Өрүшү малга толбосо
Өрөөнү кенен төр карып.
Ак куулар учуп конбосо,
Айдыңы чалкар көл карып.
Улугу ойчул болбосо,
Убара тарткан эл карып..."*

Мен өзүм кеч тааныдым бул чындыкты.
Атадан акыл айтаар эрте калып.
Мерчемге жетээримде кайра ыргытты,
Мезгилим өмүрүмө кишен салып.

Билип ал ыр маанисин акыл калчап,
Каралдым, катуу багыт кан жолдосуң.
Буулугуп турганыңда атың чарчап,
Бул накыл сүрөп кетээр жан жолдошуң.

1989—жыл.

ЧОЛОКТУК

Досума жаба турган тонум чолок.
Касыма каруу шилтээр колум чолок.
Башканы "жүр" дей албай жалтанганым.
Өзүмдүн бара жаткан жолум чолок.

Өлчөлүү өнөргерлик күнүм чолок.
Табым жок, тагдыр сыркоо, билим чолок.
Көнүлдүн көксөгөнүн айта албастан
Көмүскө сүйлөп калган тилим чолок.
Ой чолок, бой да ошондой, көнүл чолок,
Жаш тилек, картаң үмүт, өмүр чолок.

Кантейин шыбагамды бул турмуштан,
Жаратып койгон болсо тенир чолок.

Менин го тагдырымдын чолоктошу,
Ашмалтай ар — намысым шолоктошу,
Журтум деп жанын сайган жаш балдарга,
Жараткан, чолоктукгун жолотпочу...

1990—жыл.

КОТУР ЫР

Кемпирим кээде мени жемеге алат.
— "Котур ыр жазганыңды токтоткун!" — деп.
Сезимтал кылдарымдан кыйкым табат
— "Сен дагы башкаларга окшошкун!" — деп.

— "Бейчеки белгилерди тагынганча,
Жакаңдан жагоо үзбөй жүрсөңчү!" — дейт.
— "Калкына кайра — кайра жалынганча,
Кардындын ач калаарын билсеңчи!" — дейт.

— "Элге окшоп жокту — барга кагыштырып,
Эртеңки оокат жайын кылсаңчы!" — дейт
— "Албагын ар кимдерди чабыштырып,
Энбаш ойлорунду тыйсаңчы!" — дейт.
— "Оруска катылганың токтотпосоң,
Омурткаң сынып ойрон болуп жүрбө.
Батыраак башкаларга окшошпосоң,
Балаңдын багын байлап коюп жүрбө!"

Кашка баш кайнаганын тилин алып,
Азайткын партияны сөккөнүңдү.
"Көбүрөөк жаз" — деди го өлүп — талып,
Келинге канча ыр жазып жеткениңди".

Эрте — кеч ушул өңдүү сөздөр утуң,
Кайратым жанып келет барган сайын.
Өзүм да кээде корком эсим чыгып,
Өлүмдөн мезгил кабар салган сайын.

ҮЗҮР СУРОО

Башың — баш, багалчагың кара таштан,
Батчагар барга айдаса жокко качкан,
Кан жолдо канжыгадан жолутарбыз,
Кайрымсыз апат күнгө бара жатсаң.

Кезинде мени белге тепкен кыргыз,
Кемсинтип кешигимди төккөн кыргыз.
Кыжаалат болуп турсам атым чарчап,
Кылчайып карап койбой өткөн кыргыз.

Өтүгүн өнөргердин чечкен кыргыз,
Манчыркап мансабына кеткен кыргыз.
"Оозуңа киргенди оттоп сүйлөбө" — деп,
Орондоп сакалдуусун сөккөн кыргыз.

Бозоруп жолдо калсам, боорун тырмап,
Борсулдап күлгөн кыргыз жаны жыргап,
Ырысын кыйган далай ынагынын,
Ыбырсып, ыман — дилге ниет булгап.

Ар жерге айылчылап барган кыргыз,
Ар кимден карыз — коола алган кыргыз.
Балтыр эт байлана элек ымыркайын,
Бага албай башы айланып калган кыргыз.

"Бийлик" — деп, бир туутанын аткан кыргыз,
"Мансап" — деп, максатташын саткан кыргыз,
Жардынын чокой боосун бөлүшө албай,
Жагжаңдап жакалашып жаткан кыргыз.

Оолукма, омур — топуз — кара кыргыз,
Орусча түш жоорутан — чала кыргыз.
Кыйтыйып жумуртканын кырын тапкан,
Кытакчы кызыталак — ала кыргыз

Калчаган журт тагдырын кашка кыргыз.
Калкынан ой — максаты башка кыргыз.
Өйдө — ылдый, өөдүк — сөөдүк табылгасын,
Өзгөгө тануулаган шашма кыргыз.

Турамын үзүр сурап баарыңардан.
Чал — чабыр, кемпир — кесек карыңардан.

Үйликтин "талпагына" минип алган,
Минне элек бозой – уландарыңардан.

Көрыптык башка түшүп заман тарып,
Көйрадан эски жара жаңыланып,
Бөйдарек белде калсам ач – жыланач,
Солкулдап сокур көздөн жаш чыгарып.

Таарынбайм – таскактатып өткөнүнө,
Арданбайм – арзан сатып кеткениңе.
"Ашмалтай ата мурас шыбагам" – деп,
Кейибейм кендиримди кескениңе.

Кайылымын кабыргамды сөккөнүнө,
Үшкүрбөйм үмүт оту өчкөнүнө.
Мазактап сакалымды, чапанымды,
Макулмун максатыңа жеткениңе.

Алкайын ак тилектен бата кылып,
Тартайын азабыңды танда туруп.
Өзүнө өмүр сурап, өрүш сурап,
Өтөйүн жаратканга кулдук уруп.

Эгер сен эл мүдөөсүн самай алсаң,
Ааламга адил тиктеп карай алсаң.
Жалтанбай Ата Журтгун ар намысын,
Жалаадан сактаганга жарай алсаң.

1992–жыл.

АТАМДЫН АРБАГЫНА

Ай батып акыркы тан атканына,
Апамдын аза шам жакканына...
Жакында кырк жыл толот экен ата,
Жамынып кара жерди жатканыңа.

Тагдырдын сызгырылыш аштабына,
Тайгылыш кээде көк муз, ак карына.
Балтыр эт байлап алды бала – чакаң,
Багынбай турмуш кыйнап жатканына.

Чалынбай чатактуунун капканына,
Жалынбай жар – жоронун акмагына.
Жетилип уул – кызың өвүп өстү,
Жеңдирбей жетимдиктин кап – шабына.

– “Эми биз элге кызмат кылаалык көп,
Журт менен жуурулушуп туралык” – деп.
Бел чечип бетме – бетке кирип кетти,
Бешикте калган уулун – Кубанычбек.

А бирок, жолу шыдыр болбой турат,
Сапарлаш санагына толбой турат.
Ак союл, көк союлун сороктотуп,
Атаке “ожурайын” онбой турат.

Тууганың түтүн башын тактап жүрөт,
Туйгунун туу чокуну чактап жүрөт.
Алдына аламандын чыкса дагы,
Айгашка аргымагы аксап жүрөт.

– “Элимдин ыркын бузуп албайын” – деп,
– “Эрлерди эрегишке салбайын” – деп.
Уу жутуп, уйку көрбөй отурамын,
– “Уруунун убалына калбайын” – деп.

Туягы тулпарымдын жооруп турат,
Тууганым туш – тушумдан тооруп турат.
Чайнасам оң бармакты быркырата,
Зыркырап сол бармагым ооруп турат.

Атаке бир козголуп көрбөйсүңбү...
Айлына ат бастырып келбейсиңби.
Алдында аламандын бара жаткан
Уулуна учкай жардам бербейсиңби...

Анда эле балаң кырдан ашып кетмек,
Күркүрөп күч – кубаты ташып кетмек.
Арбагың анча – мынча сүрөп койсо,
Такымга таймашканын басып кетмек.

25.X.94 – жыл. с.Масы

ЖАЛГЫЗДЫН ЖАРЫ КУДАЙ

Мүшөктөп үй башына ун бөлө албайм,
Пачкелеп чай таркатып пул бере албайм.
— "Малынтып май талканга коемун!" — деп,
Мактанып мансап күтүп күн көрө албайм.

Тууганга туура сүйлөп чынымды айтып,
Көй — көйлүү көңүлдөгү сырымды айтып.
Журт менен жуурулушуп кетсем болду,
Укканга узун сабак ырымды айтып.

Тамым жок кабат — кабат көк тиреген,
Малым жок мааракеге жетти деген.
Жол салып, мектеп куруп бере турган,
Алым жок ашып — ташып кетти деген.
Чет элдик машине жок мингениме,
Өгүз жок өөдө — төмөн жүргөнүмө.
Ат таппай анда — санда айлыңарга,
Эшекчен келип калсам күлбөгүлө.

Мал — пулдун мааниси жок болгон менен,
Майышпас кайратка ээлик кылып келем.
Кыйланын кылыч мизин майтарсам да,
Кыргызга кынк эптестен сынып берем.

Кайгырбайм капчыгымдын боштугуна,
Өкүнбөйм өлүү дүйнөм жоктугуна.
Калкымдын катарында жүрсөм болду,
Кайылмын кардымдын ач — токтугуна.

Жууруп көр журтчулуктун камырына,
Батынсаң балта чапкын тамырыма.
А бирок, күйүп кетсең таарынмай жок,
Жалтанбас жүрөгүмдүн жалынына.

Баш ийсем баба мийзам ченемине,
— "Балабыз байкуш экен" — дебегиле.
"Жалгыздын жары кудаЙ" экендиги,
Чын болсо жарайм дагы керегине.

Декабрь 1994-жыл.

ЭСТҮҮҢ ЭЛДИН КАМЫН КӨРГҮЛӨЧҮ

Жакадан алып турса жакырчылык,
Жамбаштан чалып турса бакырчылык.
Акыйнек айтыштырып жар – жорону,
Алыстап бара жатса жакынчылык...

*Кокуйдун эңсеп турган оюнчугун,
Колуна кошмоктотуп бергилечи.
Кайбарың референдеп отурганда,
Калганың калктын камын көргүлөчү...*

Базарда кыргыз перзент сатып жүрсө,
Баласы атасынан качып жүрсө.
Эңсеси кеткен зайып жокчулуктан,
Этегин акчалууга ачып жүрсө...

*Жалжаке жакшы көргөн оюнчукту,
Жакадан терип келип бергилечи.
Эсирип референдеп отурганда,
Эстүүң элдин камын көргүлөчү...*

Аксакал ачкалыктан чөгүп жатса,
Көксакал көрбөгөндү көрүп жатса.
Ымыркай ыйлаганга алы келбей,
Ылайка сууларга агып өлүп жатса...

*Кыйдыны кызыктырган оюнчукту,
Кыр–кырдан терип келип бергилечи.
Баччагар референдеп отурганда,
Башкаңар журттун камын көргүлөчү...*

1995–ж

**“...Айбыгып качсам душмандан,
Артымдан элим каргасын”...**

“Жоокердин анты” Ж.Бөкөнбаев 1942–жыл

АЗЫРКЫНЫҢ АНТЫ

Кыргызга ниет булгасам,
Кылымдар мени каргасын.
Түпкүрде жатсам жалдырап,
Түгөйүм тартып албасын.

Чиркырап тапшай калайын,
Чымындай жандын аргасын!

Качырсам жердин кунарын,
Кабыргам бирден сөгүлсүн.
Ыманын чалдын күйгүзсөм,
Ырысым жерге төгүлсүн.
Балдардан өмүр талашсам,
Башыма балээ көрүнсүн!

Кызылын журттун чокусам,
Кыйрасын тилек ойлорум.
Кыйноодо жатсам замандаш.
Кылчайып карап койбогун.
Гаалаты чапан кийгизсин,
Наамарттык жасап койгонум!

1995–жыл.

АРБАШАМ АЖАЛ МЕНЕН

Керүүдөн оомат шоола төгүп турса,
"Кел – келим" кеч болсо да келип турса.
Кантип мен катуу багыт иштен качам,
Каадалуу журт батасын берип турса?

Талашпайм. Жалгыз башка – жалгыз өлүм.
Болсо да тарткылыгым ушул менин.
Арбашам ажал менен адам тургай,
Андайга аттандырса "кайран элим".

Жалгыздык жанга батып турса дагы,
Жар – жором кыянаттык кылса дагы.
Тайгылбайм бара жаткан багытымдан,
Таш менен аш бергеним урса дагы.

Тилек бар туу чокуну ашсам деген,
Тирүүгө ырыс – кешик чачсам деген.
Бозорткон кызылы мол кыргыз жүзүн,
Кыйдыны бир такымга бассам деген.

1996–жыл.

ЖАНЫ КАШАЙГАНДЫН КАЯШАСЫ

Ал ырас.
Талашым жок.
Баатырдын жериненсин,
Бабанын элиненсин.
Береке – байлыгы арбын,
Бейиштин төрүнөнсүн.
Менден жаш,
Менден эстүү.
Менден кыйтыр,
Менден эптүү.
Менден адуу,
Менден малдуу.
Агасы арбын,
Тагасы тамдуу.
Жездеси мол.
Жек – жааты Зор экенинди мойнума алам.
Танбаймын.
Талашпаймын.
Тараганын Манастан сенин бардык ата –
бабаң.
А бирок мени деле,
Жаратыптыр жарык дүйнөгө,
Жаангер болбосо да тарыхтагы,
Би – ир,
Акылга дыйкан абройлуу адам.
А сен кысталак,
Жыл айлантпай "сабагымды" жаттап,
Ай айлантпай сакалымды мазактап.
Оолукканда он жагыма тузак салып,
Соолукканда сол капшытка канжар малып.
Эмнегедир,
Өзүңдөн – өзүң кучунаштап,
Өмүрүңдү "жөн эле" ысыраптап.
Чунаңдайсын маал – маал чуу чыгарып.
Же мен сенин.
Ат бастырып айылына барбасам,
Агайын – туугандарыңдан,
Акча – пул карыз албасам.
Аягыңды көнтөрүп,
Айраныңды ичпесем.
Айлуу – айсыз түндөрдө,
Айымыңды күтпөсөм.

Кыздарып жүрүп кырларды,
Кымызыңды ичпесем.
Кышкычынан тиктеген,
Кыздарыңды күтпөсөм.
Эжекеңе кастарым,
Эрте жазда тикпесем.
Оо – ой!
Башың өөкүр баатырзаада,
Пеге мынча,
Жаныңды сабап дардактап,
Жамандык издеп жалжактап,
Очүрөңдөй бересиң,
Опкөсү жок заманда,
Өзүм жүрсөм эштеп – септеп жан сактап?
Мойнума алам.
Кантип танам?
Он алтынчы жыл, август айында,
Эсил Ракем жазгандай
‘Мээ кайнаган жайыңда’.
Орустун пейли бузулуп, дили карарганын.
Кыргыздын туусун жыгып,
Кыйырына бүлүк салганын.
Кыйлалардын сөөгү,
Кыр – кырда көмүлбөй калганын.
Комуздун оозуна коргошун толуп,
Акындын тилин айбалта жанганын.
Акмаралдай келиңдин,
Абийири мазакталганын.
Бешиктеги бала,
Же,
Беш көкүл кыз көздөрү капкара.
Белдемчилүү кары,
Же,
Бекзааданын ак никелеп алган жары.
Же кешиксиз элдин,
Кемеге башындагы кемпир – чалы.
Койчу,
Тоголок баш, кыргыз аттуунун баары.
Каны суудай төгүлгөнүн.
Кепиңделбей,
Кетмеңделбей,
Жар түбүнө жаназасыз көмүлгөнүн.
Азыркы эмес,
Ошондогу орустун,

Мылтыгы чар тарапка ажал бүрккөнүн.
Айласы кеткен кыргыз,
Ала – Тоосун таштай качып,
Ата – Журтунан үрккөнүн.
Урпактар билип алса экен деп,
Кыйын күн дагы түшсө журт башына,
Кыргызды сактап калса экен деп.
Өнгүрөп ыйлап жүрүп,
Өзүмдү кыйнап жүрүп.
Өлүмдөн жалтанбастан,
Өмүрүмдү жакканым чын.
"Кайран элге" шам күйгүзүп,
Кайгылуу тасма тартканым чын.
Катын намыс улуктарга,
Каяша айтканым чын.
"Жарма баатыр" сапарлашты,
Жамбашка алып, чапканым чын.
Жалгыздыктын санаасына,
Жан кейитип батканым чын.
Кара жандын аргасы үчүн,
Калкымдан качканым чын.
Өө – өй,
Бай болгур, баатырдын урпагы.
Барлыгыман – жоктугуман,
Не чыгаша, не кирешөң болбосо.
Тарлыгыма – кеңдигиме
Кенедей тиешен болбосо,
Анда неге мынчалык,
Эзилип этиң күйөт?
Анда неге мынчалык,
Бейсебеп бетиң күйөт?
Атаңды жыга чапкан жок элем го...
Анда неге,
Жубарымбек өтүн күйөт?

Бу да ырас.
Тарых күбө.
Отузунчу жылдардын соңунда.
Эсирген улук,
Эбегейсиз бийлиги бар колунда.
Чымындай жанын, чыркыратканын.
Бараткандын баарынын, большевиктин жолунда.
Кызыл – Кыя жактын кулуну,
Кыргыздын ошондогу Улугу.

Абдыкадыр Орозбековко,
Акылага сыйбас айып такканын.
Кат тааныган кыргыздын көбү,
Кан кусуп, камакта жатканын.
Касымын Тыныстандын,
Кансы кыргыз, канчага сатканын.
Айыматтын Төрөкулун,
Тадеч бөлүп, эмне үчүн атканын.
Исакиев Баялынын башын,
Социализмге садага чапканын,
Жүз кырк эки "Эл душманы"
Эки метр чукурга кантип батканын.
Жарты кылым,
Асман Ата аза күтүп,
Эмчеги сыздап Жер Эне онтоп жатканын.
Жаманын жашырбастан,
Жакшысын ашырбастан,
Арам ойлуудан бекинип жүрүп,
"Абаларым" — деп өкүрүп жүрүп.
Арбагына куран окутуп,
Көз жашымды төккөнүм чын.
"Кайрандар" — деп кан жөткүрүп,
Кабыргамды сөккөнүм чын.

Ан үчүн айыпка жыккың келсе,
Алкышын касташкандын уккуң келсе.
Мазактап, мартабамды ылдыйлатып,
Мансаптын тепкичине чыккың келсе.
Өө — өй,
Тукумуң өскүр, тулпардын туягы!
Дил карартып,
Кастар тигип,
Кашайтып тапкың келсе эсебимди.
Шашканым жок,
Качканым жок,
Алагой, айланайын, кезегинди...

1996—жыл

(Жазыла элек уландысы бар).

III. БИР ЖОЛУ ТАМЫРЫНА БАЛТА ТИЙСЕ,
АК СҮЙҮҮ ЧОРТ КЕСИЛИП, ОТУ СӨНӨТ...

КИМИБИЗДЕН?

Сенденби же мөнденби кимибизден?
Сезимдер муздап барат дилибизден.
Сөрүүндөп баратканы асылкечтик.
Сезилип ыр кайрыган үнүбүздөн.
Адошпш келатабыз, атаганат,
Арзуунун даамын таткан күнүбүздөн...

Кырчын кез, кызыгы мол убак эле,
Кыялдар жанаша өскөн чынар эле.
Жайы - кыш жан жыргатып жалбырагың,
Жайкалып жыпар төгүп тураар эле...
Сагынып самап келсем сапарымдан,
Саамайың саамал кымыз сыңары эле.

Күн өттү, күлгүн курак жылдар өттү,
Күү толгоп биздин жаштык ырлар өттү.
Саргарган күзүндөгү жалбырактай,
Санаалар сапырылган күнгө жетти.
Жылыткан көргөн жандын көз карашын,
Жылдыздуу биздин сүйүү кайда кетти?

Көнүлдөр муз төр өрдөп бара электе,
Көз жаштар көл – шал болуп ага электе.
Кыйратып кыялдагы ак таңдарды,
Кылычын кыянаттык чаба электе.
Жүр катын ынтымакты ширетели,
Тамыры такыр куурап кала электе...

1982–жыл.

ТОМСОРГОН СУЛУУГА

(Мургаб келинине)

Карегин кээде "жарк" деп жана түшөт,
Табына сергек кумар кана түшөт.
Кайра эле ашыгына шашылгансып,
Кусалык кирпичинден тама түшөт.

Төрөлгөн тоолуктардын жергесинде,
Айып жок, аркар мүчө келбетинде.

Баатырдын багын ачаар сендей зайып,
Жаралар анда – санда жер бетинде.

Чырагым жайсыз жерге түштүн беле?
Жарындан башкача арзуу күттүн беле?
Болбосо шагы сынып тилегиңдин,
Аргасыз нике суусун ичтиң беле?

Мынча не томсоросун кыйнап жаның,
Өчүрүп алган өңдүү өмүр шамың.
Жалбаргын тагдырына жаш экенсиң,
– "Эңсөөнүн эртелет" – деп атаар таңын.

1989–жыл.

КЕЛИНДИН ЫРЫ

Кылгыра карап өтчү элем,
Кыз кезден ышкы төкчү элем.
– "Сезими майып кургур" – деп,
Сени аяп кээде кетчү элем.

Шекерин татпай кебимин,
Калды артта күлгүн өмүрүң.
Кучагым жетимсиреттиң,
Курбума түшүп көңүлүң.

Өлчөбөй алы – чагыңды,
Өткөрдүн өткүр маалыңды.
Кадырга жетпей кашайгыр,
Кайтардын ышкы табымды.

Жүрөгүн эми сунсаң да,
Жүтүрүп күндө турсаң да.
Башканын гүлү боломун,
Башыңды ташка урсаң да.

1989–жыл.

ТОЙГО ЧАКЫРУУ

Тентип кеткен санааларым,
Сапарыңар карыды...

Тол калкыла жеткичекти,
Жерге тацдын жарыгы!
Токтокула самсыганды,
Тонгуктардан жок издеп,
Тол беремин чакыргыла,
Калтарбай жаш — карыны...

Онол тойдо ойноп — күлсөм,
Ира шерик болгула.
Кол жаш кокус төгүп ийсем,
Корбөгөнсүп койгула...
Анткени мен тагдырымдын,
Ак — карлуу жазмышын,
Артам жоктон тагып жүрөм,
Алмак — салмак мойнума...

Уктум бүтүн аеолуумдун,
Ак көшөгө ачканын.
Узак жылдар күтүп жүрүп,
Омур — шерик тапканын...
Бери карап ыйлап туруп,
Нары карап жылмайып,
“Куш боонуз бек болсун” деп,
Куттуктаймын жаш жарын!

Билдим бүтүн кайрылбасын,
Кайран гана жаш чагым...
Капшытымдын эншерилип,
Карарганын асманым.
Ушул күндү а да мен да,
Күтүп жүрүп зил болуп,
Ал бак тапса, мен шордуунун,
Тилеги таш капканын.

1988—жыл.

АМАН БОЛ

Тез эле сагыраармын эл — жерини,
Терек — Суу, Коңур — Өгүз, Көк — Белини,
Аман бол көрүшкөнчө көгүчкөнүм,
Азыркы заманымдын Айгерими...

1982—жыл.

КЫЙНАЛЫП ТУРАТ ЖҮРӨГҮМ

Жыргалды сенден көрсөм да,
Жытыңа жыпар көнсөм да,
Жалбарып жатып өзүнө,
Жанымды бөлүп берсем да,
Атың,
Затың,
Ажарыңды,
Кыялга катып жүрөмүн.
Антпешке такыр аргам жок,
Азапка батты жүрөгүм.

Арзууга күйүп — жансак да,
Ашыктык күүсүн чалсак да,
Махабат отун өксүтүп,
Максатка жетпей калсак да,
Атың,
Затың,
Асылдыгың,
Көнүлгө түйүп жүрөмүн.
Көрүнөө сүйүп күн көрбөй,
Көп түйшүктөндү жүрөгүм.

Үй — үйгө балдар чапканда,
Үстүмө кымкап жапканда,
Зыркырап ыйлап агайын,
Зыйнатым өтүп жатканда,
Атың,
Затың,
Кыялын эстеп,
Кыйылып көзүм ачаармын.
Атыңа илеп тийгизип,
Затыңа таажы кийгизип,
Анан мен сапар тартаармын,
Атың,
Затың,
Асылдыгың,
Кыялга катып жүрөмүн,
Кымышка батып калгандай,
Кыйналып турат жүрөгүм...

1988—жыл.

КАРЫЛЫК

Көңүлдөн каргы тагынып,
Көңүл да Улуу Жолго камынып.
Үшөмдөн жүрсөм өмүрдү,
Үлүнүм күтүп зарыгып.
Оюмга түшсө жаш чагым,
Оюлугым кээде чамынып.
Сүйбүрүм жанат эркемдин,
Сарыоюмал жытын сагынып.
Ордунга келет азыркым,
Оңкомдон түшсөм чалынып.
Ойгонсом жаткан боломун.
Оозума дары салынып.
Жүгүртүп тилге валидол,
Жүгөндөп келет карылык.

1989—жыл.

КАЙРАН КӨЗДӨР

Көп кыздын карек нуру сынаар эле,
Көздөрүн ала качып жалтанышып,
Кыйласы жыпар төгүп тураар эле.
Кылгырып кирпигинен бал тамызып.

Айрымдар алгачкы эле карашканда,
Арзууга кашык салып турушчу эле.
Мылжыйып бойлор — бойго жанашканда,
Мурдунун учу тердеп курутчу эле.

Табына жаштыгымдын куйкаланып,
Бар эле махабатка күйүп — жанган.
Болуптур үмүттөрү уйпаланып,
Сыртыман тонун бычып сүйүп калган.

Чырагы карылыктын жана электе,
Чынжырын мезгил шашып тагып салды.
Кумары курбулардын кана электе
Куланып курч мезгилим калып калды.

Азыр мен жазуу көрсөм өлүп — талып,
Көзүмө "тереземи" тагып окуйм.
Тамгасы майдаларын бөлүп салып,

Күндүзү иликтерди жагып окуйм.
Көчөдө теше тиктеп турсам эми,
Көп кыздар көңүл бөлбөй өтчү болгон.
Көз ымдап көп аракет кылсам эми,
“Бабайга жин тийгенби?” — дешчү болгон.

Тиктешип титирешмей калып келет,
Сексендин сегизине чыкпасам да.
Сонунум солк этпестен уктай берет.
Сороктоп саамайынан жытасам да.

1992—жыл.

ТААРЫНБА

Кайчылаш өтүп кетсек көрүшпөстөн,
Каректер ынтызаарлык төгүшпөстөн.
Арманда кете бермек турбайбызбы,
Анда биз арзуу даамын бөлүшпөстөн.

Ырлардын ындыны өчүп багы ачылбай,
Ыкташып түн күзөтүп тан атырбай.
Кырчын кез жалгызсырап өтмөк экен,
Кыргыздын жайдак чабар сары атындай.

Эриндер эртеги — кеч шыбырашып,
Эңсешүү эт — жүрөктү чымыратып.
Жааг?нын сезбей калмак туурбайбызбы,
Жаштыктын жамгырлары дыбыратып.

Аркалап армандуунун шорун ташып,
Арзышкан ашыктардын жолун басып.
Калышсак айда — жылда кабак чытып,
Кайта бат табышчу элең моюндашып.

Үзүлбөс үмүт байлап дайынына,
Бара албайм баштагыдай айылына.
Баасызым бакыр чалга таарынбачы,
Баркы жок башка түгүл зайыбына.

Чак келбей тагдырымдын табагына,

Чайналып калсам дагы заманыма.
Азыр мен тирүү жүрөм ал күндөрдүн,
Жалынып жакшысына, жаманына.

1993—жыл.

КӨЗДӨРҮҢ АЙТЫП ТУРБАЙБЫ...

(Сексенинчи жылдардын секетбайы)

Кырчын кез ырын ырдайлы,
Кыз — кыркын айың кылбайбы?
Кыялың эңсеп жатканды,
Кылыгың айтып турбайбы...

Арзуунун ырын ырдайлы,
Алганын чатак кылбайбы?
Көнүлүң көксөп жатканды,
Көздөрүң айтып турбайбы...

Кашкая карап сыр салып,
Кадиксиз ойго чыр салып.
Кадыр түн жалгай тургансып,
Калчадын тиктеп мынчалык?

Кылгыра карап сыр салып,
Кыялга бүлүк чыр салып.
Кыйышпас болуп алгансып,
Кызытгың канды мынчалык?

Табышаар күндөр бүдөмүк,
Тагдырлар башка түбөлүк.
Көрүшпөй кетсек эсен бол,
Көнүлдө бирге жүрөлүк.

Кайдан да сага кабылдым?
Кайгыма менин табылдың.
Калтырып кетет окшоймун.
Калкында жармын жанымдын.

1982—жыл.

ЧАРЧООНУН 1993–ЫРЫ

Өзүмдүн туулган күнүмө автокуттуктоо.

Чарчадым, тирүүлүктөн көөнүм калды,
Каржалдым, карч урам деп кайран жанды.
Мезгилдин таштандысы тагдырымды,
Мен эми аркалабас айлам барбы?

Чарчатты чалагайым замандашым,
Касапчы кара ниет каламдашым.
Кыялдын кылын үздү кысталышта,
Кыйла жыл күү толгошкон абандашым.

Чарчатты аруу сезим төгүшкөнүм,
Махабат магдыроосун бөлүшкөнүм.
Бозо ичсе босогону адаштырып,
Бозортту алты бакан тебишкеним.

Чарчатты тууган урук жакындарым,
Агайын, курбу – курдаш асылдарым.
Жашоону болду кылгым көлөп калды,
Боолгоп алдыда эмне жазылганын.

А балким өзүмдү – өзүм чаалыктырып,
Арабөк жүргөндүрмүн наалыш кылып.
Жаңылып алган окшойм жашаймын деп,
Ак менен капкараны кагыштырып.

Эч кимге дооматым жок болгонуман.
Баш тартып баштагы көп ойлоруман.
Бардыгын басташканга бермек болдум,
Мезгилим мени өгөйлөп койгонунан.

**13-февраль 1993-жыл
Бишкек шаары**

IV. "МАХАБАТ ДАСТАНЫ"

телефильминде аткарылган Д.Садырбаевдин
калемине таандык ырлар

МАНАСТЫН МОНОЛОГУ

Ээ – эй!

Кайратың кетип боюңдан,
Абаке,
Болбой калган экенсиң.
Калмактардан кагуу жеп,
Абаке,
Оңбой калган экенсиң.
Ойронуң Манас өлгөндө.
Оюп жерге көмгөндө.
Ойрот, манжуу, калмака,
Ошондо тартуу берсенчи.
Же,
Кырааның Манас өлгөндө,
Кымкапка чулгап көмгөндө.
Кызылың өчүп өңүдөн,
Кыйын күндү көргөндө
Кыйылбай тартуу берсенчи...
Бул көрөкчө абаке,
– "Баатырым Манас өлдү" – деп,
Тим эле,
Батаңды кыла келсенчи...

Ээй!

Мааникер берсең бул күндө.
Мактанып калмак калбайбы...
Аккула, Чабдар, Музбурчак,
Анан тартып албайбы.
Төрө өндөнүп баспайбы,
Төбөңө камчы чаппайбы.
Төрт түлүк малың чачпайбы,
Төрүңө кудук казбайбы.
Төрөлөр замат энчилеп,
Төшүңө мөөрүн такпайбы
Сулуу зайып койнуна,
Суук колуң салбайбы.
Өзгөрүлгүп дилиңди,
Өзүнүң дилиң таңбайбы.
Тик бактырбай манжууга,
Тилиңди байлап салбайбы.
Кайран кыргыз кажылдап.
Ошондо,
Калмакча сүйлөп калбайбы...

...и!
Айданым айдай турганда,
Аргымак кантип берейин.
Ажыгап экен бул каапыр,
Анар мен
Алчурушун көрөйүн.
Күлөңүм күндөй турганда,
Күлүгү күнтип берейин.
Күчөгөн экен бу каапыр,
Мен бүгүн
Күрөңдөшүп көрөйүн.
Аттан кыргыз журт үчүн,
Ажымак жетсе олойүн.
Качкыла баарын жолуман,
Мен эми
Калмакты беттеп келейин.
Сасыган доңуздарыңдын,
Салайын колго берейин.
Кара ниет каапырдын
Катыгын жерге төгөйүн...

“Эпос архаичалыктын кызыкчылыгы үчүн “Манас” эпосунун Сагым —
Бүрөкбай уулунун вариантындагы айрым ыр саптары эркин пайдала —

ЫГИМАЙ МЕНЕН РАЙМАЛЫНЫН АЛГАЧКЫ АЙТЫШЫ

ЫГИМАЙ — Учурашып ырдамай,
Улуудан калган жолубуз
Урмат сыйдын эгеси,
Ушу отурган тобуңуз.
Көбимден кетсе кемчилик,
Кечирип кана коюуңуз.
Атайын эңсеп келди элек,
Айтылсын толук оюубуз.
Улуксаат болсо агайын,
Уңгулуу сөздөн салайын.
Улуу — кичүүлөр менен,
Учурашып алайын.
Ак таңдайда шекерим,

Алдыңарга жаяйын.
Ала – Тоонун суусундай,
Атырылып агайын.
Алтын – күмүш буусундай,
Акактай болуп жанайын.
Казактан кадыр барк алган,
Кыргыздан кыйын нарк алган
Өзүбек, түркмөн, тажиктен,
Өтө эле бийик даңк алган,
Айтылуу акын Раймалы,
Амансынбы агайым?
Укмушун айткан өлөңдүн,
Уйкаштын ачып капкасын.
Уюткан эдин көңүлүн,
Урдуруп жорго чапмасын.
Ой менен ойду ширетип,
Сөз менен сөздү кынаган.
Канаттуу ырлар оозунан,
Каркыра болуп чубаган.
Кара жаак жез таңдай,
Акын агам аманбы?
Мөңдүрдөй төгүп ырдаса,
Моокумун эдин кандырган.
Нөшөрлөп төгүп чындаса,
Кыш чилдени жай кылган.
Ак жаан болуп алганда,
Айтышканын маң кылган.
Жоргосун жалаң түзгө эмес,
Жогору карай салдырган.
Жоруту кымбат сөзү алтын,
Асыл агам аманбы?
Буулутуп калса термени,
Бурганак кардай элеген.
Ыраагын жолдун кыскартып,
Ыр кадам менен ченеген,
Сайгүлүк сымал айтышта,
Санына камчы жебеген.
“Ынаалабай” элге окшоп,
Ыр кайрып түшкөн энеден.
Ыр жандуу эдин ардагы,
Раймалы агам аманбы?

РАЙМАЛЫ – Кайыптан пайда болдунбу,
Карлыгач мүчө чырагым?

Калды меп учурашканга,
Канибат кылып турамын.
Табыңа келген экенсиң,
Талыңың учаар убагың.
Талыңды айткан сөзүңө,
Таламде калды кулагым.
Эсиме салдың эрке — тай
Эмиле жаштык убагым.
Уккансып калдым үнүңдөн,
Килактын мөлтүр булагын.
Жылаажын сыңдуу добушуң,
Жылуулуугун билгизген.
Жакшылап уккан адамдын,
Жанына кубат киргизген.
Токтон калган жүрөктү,
Токтоосуз кайра жүргүзгөн.
Тоо гүлүндөй ачылган,
Тогу кушум сен кимсиң?
Кыдырып жүрүп көп көргөм,
Сулуусун казак — кыргыздын.
Шаанилүү тойго туш келген,
Шамалы белең Нуркыздын.
Же болбосо айлыма,
Адашып түшкөн асмандан,
Жарыгысыңбы жылдыздын?
Өзүңдөй өңдүү — түстүүнү,
Көрбөгөм өзбек элинен.
Көрмөк турсун укпагам,
Жомокчунун кебинен.
Периште болуп келбегин,
Перилердин жеринен.
Апкаарып калдым адашып,
Айта турган кебимен.
Жалгана түштү карылык,
Сенин,
Жалыңдуу жаштык деминен.
Кылымда кыздын аты улук,
Кыргызда кыздын чачы улук.
Кызыгын билбейт дүйнөнүн,
Кыз сыйлабас макулук.
Кыргыек мүчө акын кыз,
Биз сага,
Кылалык урмат баш уруп.
Кызарып бышкан экенсиң,

Кызгалдак гүлдөй ачылып,
Карыганча сапарым,
Каякта жүрдүң жашынып?
"Божурай бербей агабыз,
Бошотсо" – деп сулууну,
Босогону жөөлөшүп,
Тигинде,
Боз балдар турат шашылып...

БЕГИМАЙ – Арыма тийип алды бейм,
Азыркы айткан кебиниз.
Боз балдар эмес алдагы,
Болжошкон биздин теңибиз.
Карылыкка шылтоолоп,
Кайттыбы менден деминиз?
Оюунуз болсо орундуу,
Агатай,
Ортого сала бериниз.

РАЙМАЛЫ – Бурала басып турганын,
Белестин кызыл гүлүндөй,
Абазың не бир ажайып,
Бураган арген үнүндөй.
Каерден өнүп – өскөнсүң,
Карагым мурда билинбей.
Эми,
Сен кимсиң атың сурайын.
Ата тегиңден угайын.
Атагың ким, айлың ким?
Агалар айтчу дайның ким?
Сөз учугун узартчу,
Сөөк – тамыр кайның ким?
Угайын айтчы жөнүң ким?
Уз бүткөн сырдаш теңиң ким?
Таасыңдап айткын садага,
Сени,
Талпынткан эли – жериң ким?

БЕГИМАЙ – Сурадың ага элимди,
Кайнымды ата – тегимди.
Кызыктың абдан билүүгө,
Кыялкеч, курбу теңимди,
Же,
Кыз бүткөндүн бакиси,

Үрүгүн билбейт дедиңби?
Унутпай эстеп калагөр,
Агадай аты — жөнүмдү.
Кара Тоо биздин жерибиз,
Калың казак элибиз.
Кайыным жок ага башым бош,
Кавласан,
Кайындап бизге келиңиз.
Кадыркеч сиздей мейманга,
Камдалуу дайым төрүбүз.
Каргылуу тоонун бооруна,
Кар болгонмун агажан.
Качан бойго жетем деп,
Зар болгонмун агажан.
Кызыл — кызыл тооңду,
Кырдап келдим агажан,
Кыз башымды зарлатып,
Ырдап келдим агажан.
Жашыл жака тооңду,
Кырдап келдим агажан.
Жаш башымды зарлатып,
Ырдап келдим агажан.
Жыттасам деп аңкыган,
Гүлүңдү эңсеп жүрчүүмүн.
Урмат менен уксам деп,
Үнүңдү эңсеп жүрчүүмүн.
Булбулдай добуш чыгарган,
Булагың эңсеп жүрчүүмүн.
Бабак Манас жайлаган,
Турагың эңсеп жүрчүмүн,
Орто малдан жылкы көп,
Оолукмадан тынчы көп.
Жашыгынан курчу көп,
Жан жыргаткан ырчы көп.
Элиңди жакшы көрчүмүн.
Адырынан тегиз көп,
Арыгынан семиз көп.
Жалкысынан эгиз көп,
Жапайы чыккан жемиш көп,
Жеринди жакшы көрчүмүн
Үмүттүн оту өчпөгөн,
Көзүңдү жакшы көрчүмүн
Үлгүнүн айткан уңгусун,
Сөзүңдү жакшы көрчүмүн.

Атайын келдим сени издеп,
Агатай,
Өзүңдү жакшы көрчүүмүн.

Телефильмге Бегимайдын ырларын казакчага Илья Жаканов котормбура менен казак филармониясынын ырчысы Калемкаш Орошова, Раймаалынын ырларын Эсте-бес Турсуналиевдер аткарышкан...

РАЙМАЛЫ МЕНЕН БЕГИМАЙДЫН ОБОНГО САЛЫП АЙТЫШКАНЫ

РАЙМАЛЫ – Каректен нуруң төгүлүп,
Кайрыкер күлкүң сөгүлүп,
Кайгырттың мени кыз бурак,
Картайган кезде көрүнүп...

Удургуп санаам сөгүлүп,
Ууртундан күлкүң төгүлүп,
Убайга салдың агаңды,
Улгайган кезде көрүнүп.

БЕГИМАЙ – Учкан куш болуп келемин,
Ууртумдан арзуу төгөмүн.
Убайга түшпө агажан,
Ууз сүйүүм сага беремин.

РАЙМАЛЫ – Мекендеп чыкчу кайберен,
Мелжиген бийик жай белең
Мезгилим өтүп кетти да,
Мен жигит кезде кайда элең?

Болумун толгон ай белең,
Болжолсуз бийик жай белең,
Бойтумар сыңдуу периштем,
Боз улан кезде кайда элең?

БЕГИМАЙ – Өңүмдүн түгү кете элек,
Өрүмгө чачым жете элек.
Кырчындай жигит маалында,
Кыз элем мен да секелек.

РАЙМАЛЫ – Санааман чыкпай кыялың,

Сарнамал жыттуу чырагым,
Сабырлым бошоп өзүңдү,
Сагынам эмне кыламын.

БИГИМАЙ – Береке толгон жер мына,
Пешаи кең казак эл мына.
Бел байлайм десең арзууга,
Бегимаи жарың мен мына.

МЕН СЕНДИКМИН АГАЖАН

(Бегимайдын акыркы ыры)

Таң кылайып чыгыштан аткан кезде,
Талаа гүзгө күн нурун чачкан кезде.
Мезгил торун тынымсыз токуп жүргөн,
Мээнеткеч күн уяга баткан кезде,
Мен сендикмин агажан.

Бүлдүркөндөр мөлтүрөп бышкан кезде,
Бүркүт шаңшып асманга чыккан кезде.
Санааларды сапырып уйгу – туйгу,
Сагынычтар туш – тушка учкан кезде,
Мен сендикмин агажан.

Күмүш сырга дарактар таккан кезде,
Күз өмүргө көшөгө жапкан кезде.
Талга окшотуп мезгилге баш ийдирип,
Тагдырларды аппак кар баскан кезде,
Мен сендикмин агажан.

*Бул ыры акындар А.Чойбекова, Э.Турсуновдордун айрым ыр сапта-
ларын өзүнүн макалдуугуна жараша фильмде эркин пайдаланылды.*

РАЙМАЛЫНЫН РЕЧИТАТИВ МЕНЕН ОКУЛГАН АКЫРКЫ ЫРЫ

– “Кара Тоонун башынан көч келет” дейт,
– Көч артында бир тайлак бош келет” – дейт.
– “Тайлак боздоп таарынып тагдырына,
Тамчы – тамчы көзүнөн жаш келет” – дейт.

Карарган тоодон көч көрсөн,
Камыгып күтпө Бегимай.
Какшанган тайлак бош көрсөн,
Кайгыга түшпө Бегимай.
Мээнетимден – дөөлөткө,
Өтө турган чагымда.
Жетпей турган максатка,
Жете турган чагымда.
Махабаттан бүр байлап,
Кете турган чагымда.
Туутаным кесип жолумду,
Тушады буту – колумду.
Кыйноого салып жанымды,
Кыйратты тилек оюмду.

Кызыл көйнөк шай кийип,
Кылдабадык Бегимай.
Кыз өмүрүн бүрдөтүп,
Жыргабадык Бегимай.
Кызык сүйүү баянын дастан кылып,
Кызыл тилди сайратып ырдабадык Бегимай.
Жашыл көйнөк шай кийип,
Кылдабадык Бегимай.
Жаш өмүрүн гүлдөтүп,
Ырдабадык Бегимай.
Жаш – карыны багынткан арзуу күчүн,
Жарманкеде жанашып ырдабадык Бегимай.

Эми,
Карарган тоодон көч көрсөн,
Каралуу кайран эл деп бил – Бегимай.
Арманым сага жеткирген,
Адырдан соккон жел деп бил – Бегимай.
Гилеги сынып өнгүрөп,
Боздогон тайлак мен деп бил – Бегимай.

1984–жыл

V. АЙТЫШ

*Жаңы токмолордун ыкмасына салып комуз
менен аткарыла тургандай кылып
жазылган арноолуу ырлар*

Кашаңы болот аттын да,
Кашаңына аганын,
Катуу бир милдет тактын да.
Калжырап калсам сөз таппай,
Кантейин,
Катуу иш менин бактымда...
Мен мурда,
Тууганбайдай ырларды,
Туздап көргөн эмесмин,
Ырысбай, Асан, сага окшоп,
Сыздап көргөн эмесмин.
Ашыкендей ар уйкаш,
Кылдап көргөн эмесмин.
Эстекеңдей ыр элеп,
Ылгап көргөн эмесмин.
Орозбектей — жакынды,
Булгап көргөн эмесмин.
Салижандай — акынды,
Сындап көргөн эмесмин.
Сап — сап кылып ырларды,
Пулдап көргөн эмесмин.
Акындыктын артынан,
Жыргап көргөн эмесмин.
Атак — даңк деп жулунуп,
Чырдап көргөн эмесмин...
Күлүндөп байкап турасың,
Күрмөө качканын тилимен.
Кирдетип турат көңүлдү,
Киркирек кетпей үнүмдөн.
Шайым ооп турамын
Задагы элдин сүрүнөн...
Мени,
Кыйла жыл ээрчип көп жүрсөн,
Кызыктарымды көп билсең
Мен баскан чыйыр жолдорду,
Баскандырсың сен дагы...
Мен ашкан белес — кырларды,
Ашкандырсың сен дагы...
Мен жеген эттин сорпосун,
Таткандырсың сен дагы...
Мен конок болгон үйлөрдө,
Жаткандырсың сен дагы
Менден кем эмес олжого,
Жубармек,

Батындырсың сен дагы...
Сүң айтып өткөндөй,
Соодо – төмөн турмушта,
Жолубуз бирге болгон соң,
Бүгүнкү тапкан гонорар,
Сомубуз бирге болгон соң,
Кысталышта жамынган,
Тонубуз бирге болгон соң,
Кызмат акы төлөгөн,
‘Тонубуз бирге болгон соң.
Оноргерлик майданда,
Оюбуз бирге болгон соң.
Кыялдардагы кызыктуу
Тонубуз бирге болгон соң.
Ынактыгыңды актагын,
Ырыстуу сөздү тактагын.
‘Жөөбүз чогуу көргөндүн,
‘Эбин таап бөлгөндүн,
‘Энесинен баштайын?
Калдайын катып таштайын?
Кеп – сөзүңдү түзүктөп,
Керимсел болуп желип өт.
Келин менен жеңенден
Жашыраар жагын бөлүп өт.
Мактанбай ичип – жегенди,
Маанилүүсүн терип өт.
Сөйрүктөнүп калбайын,
Ишим,
Сөзүмө багыт берип өт.

Түгөлбай –) байке,
‘Эр ортону элүүдө,
‘Чагыңды айтсаң жарашат.
‘Ой – гоого тигип таштаган
‘Багыңды айтсаң жарашат.
‘Отуз жыл сага чыдаган,
‘Жарыңды айтсаң жарашат.
‘Он беш пакса коргондуу
‘Тамыңды айтсаң жарашат.
‘Эр бүлө минген көбүнчө,
‘Малыңды айтсаң жарашат,
‘Тайканадан чыкпаган,
‘Палыңды айтсаң жарашат.
‘Микорлугу сыналган,

Элинди айтсан жарашат.
Береке тамган ташынан,
Жеринди айтсан жарашат.
"Мен дагы" деши башкача.
Байке,
Теңинди айтсан жарашат.
Белинен белбоо түшпөгөн,
Бабаңды айтсан жарашат.
Апыртан жакты жердеген,
Агаңды айтсан жарашат.
Эт ордуна аш баскан,
Эпчилдик менен маш баскан,
Байке,
Тагаңды айтсан жарашат.

Мен – Чалып өттүн жубарымек,
"Чайкор" – деп менин чалдарым.
Эмне үчүн андып жүрөсүң,
Алардын,
Чайкана жака барганын?
Туя элек болсоң туюп ал.
Уга элек болсоң угуп ал.
Эки жүз чайнек ичсе да.
Ал чалдар.
Суулабайт кийген чалбарын.
Ушундай ишти жасаган,
Түкө,
Эмне ичет сенин балдарын?
Эми,
Гүшүнбөдүм неликтен,
Жарымды сурап калганын?
"Отуз жыл ойрон болду" – деп,
Ал сага,
Айттыбы арыз – арманын?
Байкаган жерин жок беле,
Байкенди женең чанганын?
Баамдап калсан жашырба,
Башка чал гаап алганың...
Анда,
Инилик парздан кутулар.
Түкө,
Бар болсо керек дарманың.
Айлыма бир жыл алпарың,
Аралатканмыш багымды..

Көнүп — көрүп келгенсин,
Көргөнү жок тамымды.
Тамшанып жатып жеди элен,
"Татилар" жапкан нанымды.
— "Тананча жебей калдым" — деп.
Анда да,
Таналаткан элен айылды.
Кийинчерээк аяка,
Көрүнбөй барчу болупсуң,
Көнүп алган окшойсуң,
Оңбогур,
Көн минип жоош малымды...
Эми,
Тамашаны таштайлы,
Танаптуу журттан баштайлы.
Таламайлап өзүң айткандай,
Тасирлүү сөздөн баштайлы.
Биз жактын жайын сурасан?
Алмасы агтын башындай,
Дарбызы сайдын ташындай.
Амурут, мисте, жаңгагы,
Жылыга,
Адырда калат ташылбай,
Алтын — күмүш кени көп,
Алигиче жаткан казылбай.
Жемиши жесең түгөнбөс,
Жериме намыстанбаймын,
Эмгектен качпас кайратман,
Элиме намыстанбаймын.
Эч — кимден ары кем эмес,
Теңиме намыстанбаймын,
Өзүбектерге түспөлдөш,
Өңүмө намыстанбаймын...
Айлымда алтын жылдыздуу,
Шамшидин хирург агам бар.
Ала — Тоодой пахта үйгөн,
Акчабаев тагам бар.
Ар — намысы элимдин,
Айбаты кутман жеримдин.
Эшенкул, Жоро, Кушназар,
Өскөнбай, Жусуп абам бар.
Алты күн айтсам түгөнбөйт,
Түкө,
Айлымда жакшы адамдар.

Саадат баатыр эжем бар
Өлмөсхан баатыр жеңем бар.
Ар муруту кылычтай,
Генерал Эргеш деген бар.
Ордендүү шаар Ошум бар,
Орус – кыргыз досум бар.
Уругум бар, теңим бар,
Уюткулуу элим бар.
Кардыңды дайым тойгузар,
Касиеттүү жерим бар.
Эбегейсиз кең талаа,
Токоюм бар көлүм бар.
Балбан билек шерим бар,
Бал тилдүү акын теңим бар.
Ошолорго туш болсоң,
Алышам десең – алышмак,
Чатакты чындап салышмак.
Сайышам десең – сайышмак.
Өзүңдөй чычымдар менен,
Өлбөгөн жерде калышмак.
Чынында,
Намысым бар, арым бар,
Накылды билген карым бар.
Майнаптуу эдин эң эле,
Мажирөөсүнө туш келген,
Түгөлбай сенин багың бар,
Жүйөөнү билген чалым бар.
Жүк көтөргөн нарым бар.
Жүрөктүү эдин эң эле,
Жүдөгөнүнө туш келген,
Жубармек сенин багың бар.

Түгөлбай – Э байке,

Этек – жеңиң кымтылап
Какшанып калган экенсиң.
Таштанкулдан үлгү алып,
Такшалып калган экенсиң.
Ар – киноң сайын таяк жеп,
Сактанып калган экенсиң.
Оюңа койсо оолугуп,
Оодарып кетет окшойсун,
Кыйын болсоң агатай,
Обондуу ырга өтөлү...
Чыдабасан чыныңды айт
Чырлашпастан кетели...

БЕЙИШИ БОЛГУР ЖЕҢИЖОК

(Акындын 130 жылдык маарекесине)

Эсил – кайран Жеңижок,
Эч кимден жүдөө кеби жок.
Акындын алпы болсоң да,
Айтыша турган теңи жок.
Аккуудай болуп өтүпсүн,
Айланып учаар көлү жок.
Ааламың деле тар экен,
Аксыдан бөлөк жери жок.
Арманда кеткен белемсин,
Абаке,
Арка – бел кылар эли жок.

Бейиши болгур Жеңижок
Бейчеки, бечел кеби жок
Беделең ачылалбаптыр,
Беттеше турган теңижок.
Ооруса керек көңүлүн,
От ала турган жери жок
Өкүм ырчы болсоң да,
Өнөрлүү жандан кеми жок
Өрттөнгөн окшойт өзөгүн,
Абаке,
Өбөктөй турган эли жок.
Арадан кылым өтсө да,
Аламашып муун кетсе да.
Улутун өзү тандаган,
Укукка кыргыз жетсе да.
Сен көргөн азап – тозокту,
Көрүп келем абаке,
Тескейде калган ырыңды,
Терип келем абаке.
Күнгөйдө калган күйүтүн,
Бөлүп келем абаке.
Жазмышына тагдырдын,
Мен дагы,
Көнүп келем абаке.

“Ак Куржунга” аркыл ыр,
Жыйнап келем абаке.
“Агын Сууну” аздектел,
Сыйлап келем абаке.

"Жалгыз тал" көрсөм жаш төгүп,
Ыйлап келем абаке.
Жанымды сабап сага окшош,
Кыйнап келем абаке.
Өөдө — төмөн жолуңду,
Басып келем абаке.
Өнөр кенин өзүңдөң,
Казып келем абаке.

Өксүтпөй гезит — журналга,
Мен бүгүн,
Жазып келем абаке...

Өмүрдөгү өйдө — ыдый,
Жолубуз окшош болгон соң.
Кыл чылбырга кыйылган,
Колубуз окшош болгон соң.
Кылымдар боюу чырмалган,
Торубуз окшош болгон соң.
Кыйла жыл кийген жаңыртпай
Тонубуз окшош болгон соң
Кыргышы сүйбөс кыргызды,
Чоңубуз окшош болгон соң
Сакалчан орус сүрөттүү,
Сомубуз окшош болгон соң.
Кейитпей кыял — көөнүмдү,
Кештелеп — өнөр зээнимди.
Ырыма жаздым "аба" — деп,
Ыраматылык жээнимди.
Укса эгер "жээн" — дегеним,
А деле,
Аямак эмес мээримди.
"Тагама тарт! — деп, — учаны"
Аш — тойдо,
Агартат болчу сөөгүмдү.

Жакшыга,
Женижок болсо алп акын,
Аксыга,
Жээндин болот карысы.
"Таланты бизден" — деп жүрөт,
Таластыктардын баарысы
"Тагасы болот" — деп койсом,
Жанбасын,

Жаны – Жолдуктун намысы.
Женижок,
Жер – сууга бирдей төн акын,
Жек – жаатыкка кең акын.
Кыргоолду кырк күн ырдаган,
Кыян – көчкү сел акын.
Кыргыздан алдуу, намыстуу,
Кыйла элге татыр көл акын.
Арзуу жагына келгенде,
Ал маркум.
Айдарым жумшак жел акын

Алты күн айтса түгөнбөс,
“Дүнүйө”, “Аткан таңычы”...
Атайлап жаккан жер – жерге,
Акындык үмүт шамычы...
“Ак куржунда” кегиптир,
Алтын сөзүнүн баарысы.
Жакындаша албай жакшыга,
Жабыркап турган намысы.
Жамакчы кыргыз мен болом,
Жазма жагында чабыты.

Жеңил иш экен кыргыздын,
Жек – жаат таап алышты.
Жээндиги болбосо,
Ашыглык, ышкы жагычы...
Көгү-көңдөй таптаган,
Көк Сулуу деген жарычы...
Көтөргөн жеңил – оорун,
Көп эстүү жан экен анысы.
Азап болмок таганын,
Азыр,
Айдайдан куру калышы,
Көгү жетпей сулуунун,
Калыптыр мага сарысы...

1992-жыл

"ГҮЛТУРМУШ"

Мына биздин гүлтурмуш,
Гүлтурмуш, гүлтурмуш,
Гүлтурмушта каткырып,
Күлө турган кез ушул.
Күмүш тенге кадырын,
Биле турган кез ушул.
Кара жанды капшытка,
Иле турган кез ушул.
Карсылдашып челишип,
Жүрө турган кез ушул.
Кабалтендер билегин,
Түрө турган кез ушул.
Бийликтүүлөр дооронду
Сүрө турган кез ушул
Алардын,
Күнгө карап күчүгү,
Үрө турган кез ушул.
Кабат – кабат там салып,
Кире турган кез ушул.
Кайран элдин мойнуна
Мине турган кез ушул.

Мына биздин гүлтурмуш,
Гүлтурмуш, гүлтурмуш,
Гүлтурмушта күүлөнүп,
Ала турган кез ушул.
Алты кызга ак жоолук,
Сала турган кез ушул.
Аттуу – жөөлүү базарга,
Бара турган кез ушул.
Ар – намысты садага,
Чаба турган кез ушул.
Айран сатып дүнүйө,
Таба турган кез ушул.
Акчалуунун казыгын,
Кага турган кез ушул.
Арамзанын суусу өйдө,
Ага турган кез ушул.
Чапансыздын шыйрагын.
Чага турган кез ушул.
Манкурт мөөрүн маңдайга,
Тага турган кез ушул.

Мына биздин гүлтурмуш,
Гүлтурмуш, гүлтурмуш,
Гүлтурмуштун токочун;
Жаба турган кез ушул.
Төрт ай иштеп бир кап ун,
Таба турган кез ушул.
Алты койго беш самын,
Ала турган кез ушул,
Апта кайын Кытайга,
Бара турган кез ушул.
Ата – энени базарга,
Сала турган кез ушул.
Эт жегизбей балдарды,
Бага турган кез ушул.
Коломтосун коноктун,
Жага турган кез ушул.
Келгиндердин кетменин,
Чаба турган кез ушул.
Ата Журтга арабөк,
Кала турган кез ушул.

Мына биздин гүлтурмуш,
Гүлтурмуш, гүлтурмуш,
Гүлтурмуштун зыйнатын,
Көрө турган кез ушул.
Күн тийбеген тагдырга.
Көнө турган кез ушул,
Бечаранын сазайын
Бере турган кез ушул.
Күрмөк нандын күкүмүн,
Тере турган кез ушул.
Таштандыдан тамеки,
Чеге турган кез ушул..
Кары – карган каадасың,
Төгө турган кез ушул.
Кашык чайга канты жок,
Чөгө турган кез ушул.
Азды алтымыш урууга,
Бөлө турган кез ушул.
Арак кесип кендирди,
Өлө турган кез ушул.

Мына биздин гүлтурмуш
Гүлтурмуш, гүлтурмуш,

Гүлтурмушта күү толгоп,
Ырдай турган кез ушул.
Күрпөң Ажо доорунда.
Жыргай турган кез ушул.
Күч коротуп көп эмгек,
Кылбай турган кез ушул.
Барымтага балдарды,
Чырмай турган кез ушул.
Өздөн көрө өзгөнү,
Сыйлай турган кез ушул,
Өлүп – талып кычыткы,
Жыйнай турган кез ушул.
Өзөктөштүн өрүшүн,
Булгай турган кез ушул.
Жатындашка жакшылык,
Кылбай турган кез ушул.
– “Кайран элди карып” – деп,
Ыйлай турган кез ушул.

ТҮШҮМӨ ДАГЫ КИРБЕПТИР...

Жоктоо

Жакында ааламдан өткөн Жалал–Абад областынын Ноокен районундагы Социалисттик Эмгектин Баатыры, ар салаасынан өмүр тамган керемет колдуу хирург агам Шамшидин Сүйөркуловдун арбагына арнаймын.

Оо...
Эсил – кайран Шамши аке,
Эми кайдан табамын!
Өрттөп кетти өзөктү,
Өткөнү сендей агамын,
Келе албадым жаш төгүп,
Кеч утуп калып кабарын.
Бөөдө эле кете берипсин,
Бөксөртүп капшыт тарабым,
Өзү сактап жүрөт – деп,
– Өмүрүн чалдын, баланын
Түшүмө дагы кирбептир,
Шамшы аке,

Түгөнүп бир күн калаарың...

Мүнөзү токтоо Шамшы элең,
Мүрөктөн бүткөн тамчы элең.
Жуучусу болуп өмүрдүн,
Журт үчүн күйүп — жанчу элең.
Илимдин ишин аткарып,
Илдөтке тийген камчы элең...
Жамбашты жылган оордунан,
Жайына баптап салчу элең.
Өпкө — боор дартынын
Өзөгүн сууруп алчу элең.
Өмүрүң жакшы жамандын,
Шамшы аке,
Өлүмдөн сактап калчу элең.

"Алкашка" берген жылдарды,
Агама кудай бербептир.
— "Көбөйтүп иет элди" — деп,
Көп жашты ыраа көрбөптүр.
Өмүргө — өмүр улаган,
Анын,
Өнөрүн кылдат төргөптүр
— "Ажалга бербей кыйланы,
Аралжы болгон сөн" — дептир.
— "Жакшы адам керек мага да,
Жаныма жакын кел" — дептир.
— "Далайдан бери табым жок,
Шамшидин,
Дарылап мени көр" — дептир,

Кантели,
Кудайдын шундай колу узун,
Агатай,
Кут болсун барган конушун,
Аерде деле ыктымал,
Улукман аким болушун,
О дүйнөдө жүрсөң да.
Ооматтуулардын зорусун.
Бошошпой жетип ала көр.
Жан аке,
Болсо да бейиш, жолу узун.
Тирүүлөр тилеп жүрөлү,
Агама,

Топурак торко болушун...

Эми,
Тогуз жыл аза күтсөк да,
Толбойт ко оорду аганын.
Тосо албай жолун ажалдын,
Шамши аке.
Томсоруп калды заманын.
Агайын – тууган күтөбүз,
Андан да кадыр табарын,
Көз кырынды сала жүр.
Көп сурап,
Көрдөгүлөрдүн абалын.
– “Биримдик апат болду” – деп,
Билгизгин,
Биз жактын жаны кабарын.
Учурап калсаң атама,
Айтып кой,
Уулунун дубай – саламын.

6-июнь 1992-жыл.

Бишкек шаары

УКАЛАРГА

Кодулашпай бир жеңден,
Кол чыгарган маалыңда.
Айбатың менен аскага,
Жол чыгарган маалыңда.
Ак пахтаңан кездеме,
Мол чыгарган маалыңда.
Атак – даңкын кыргыздын,
Укалар,
Зор чыгарган маалыңда.

Баарылып жалгыз жакадан,
Баш чыгарган маалыңда.
Күйгүзсөң күндү жылыткан,
Таш чыгарган маалыңда.
Тойгузган тойдун аркылы,
Аш чыгарган маалыңда,
Жалпак тил менен чилдеден,
Укалар,
Жаз чыгарган маалыңда.

Басташкан башын көтөрүп,
Батына албай турчу эле.
Касташканың камчы үйрүп,
Катыла албай турчу эле.
Арамзалыктын капкагы,
Ачыла албай турчу эле.
Чаар элдин чатагы,
Анда,
Чачыла албай турчу эле.

Максатың бийик маарага,
Чыгуу болуп турчу эле.
Кыш чилдеде боз үйүн,
Жылуу болуп турчу эле.
Кыздарыңдын кырк чачы,
Сулуу болуп турчу эле.
Уулдарыңдын урматы,
Ал кезде,
Улуу болуп турчу эле.

Атка минер болом деп,
Агайын — тууган кагыштын.
Депутаттыкты талашып,
Дердендешип алыштын.
Кежендешип кез — кезде,
Кетмен менен чабыштын.
Ырысыңды бөксөртүп,
Үкалар,
Ынтымактан тайыштын.

Эми,
Баш калаага келгенде,
Баштагыдай баркың жок.
"Чамгаракты кара!" — деп,
Чамына турган чаркың жок.
Шапар тээп шаттанып,
Шарактай турган шартың жок,
Кымыз суиуп кылгырган,
Баягы,
Кылыктуу келин алтын жок.

"Кош келиңиз" — деп турган,
Конок үйдө орун жок.

“Алгалап” кете бергидей,
Айкын багыт жолуң жок.
Кабыргасы сына элек,
Капчыгың толо сомун жок.
Башыңды ташка урсаң да
Үкалар,
Баштагыдай сонун жок,

Улгайып калган чагымда,
Убайга салдың карыңды.
Ушул күнгө туш болдун,
Укпастан айткандарымды.
Уюшуп мансап талашып,
Убара кылба жаныңды.
Эгин айдап, мал багып,
Эми,
Базардан изде багыңды.

АЖОНУН БОЛСОМ АЙЫМЫ

Эгер мен,
Ажонун болсом айымы,
Заксиде турган зайыбы...
Тамагын таптап оболу,
Таткызып каймак майымы.
Балтадай кылып бакмакмын,
Баш кошкон түгөй — байымы.
Анан,
Билгизет элем баарыга,
Билермандуулук жайымы,
Көгөрүп турмак суу ийпей,
Анын,
Күн тийбестеги жайыгы,
Күнүмдүк ичип — жегендин,
Күм — жамдалып дайыны,
Акчадан кайрылышкандын,
Ачылмак эмес айыбы.
Толкундан чыкмак токтобой,
Андайдын,
Калаксыз калган кайыгы.
Көрөңгөсү кургамак,
Көрө албас ушак — айыңы.

“Карабайт экен түзүк” деп
Калп айтпайт эле кайыны.
— “Уулубуз биздин” — дегенден,
Ажонун
Уялбайт болчу айылы.

Колукту болсом Кожого,
Кошсо эгер кудай ошого,
“Боорубуз туташ” дегенден
Бошобой турмак босого.
Сыйлашып алат болчубуз.

Сыйынып ата — жотого.
Баркына жетип туугандын,
Башканы чегип сокого,
Кыйлага илдет жугузуп,
Кызматынан бошомо,
Тийгизет элем аркамды
Тил алчаак бала — ботого.
Келбети калмак Кожонун
Кагазда, ташта чоподо.
Кыдыртат элем ааламды,
Кызыма тагып отого.
Кыргызды тамшандырмакмын,
Кызартып бетин жошого.
Байкуштун багын ачмакмын.
Байлатып колун козого.
Томаяк көөнүн тапмакмын
Тойгузуп кардын бозого.

Эгер мен,
Пашанын болсом аялы,
Ондурут элем кыргызды,
Орустан чактап аганы,
Таланттуу жээн чыгат дейт,
Татардан тапсаң таганы,
Карындаш урук кемтигин,
Казактан бүтөп аалы.
“Агайын — тууган” дешкенге
Азыр,
Тажиктин татаал абалы.
Каадалуу тамыр боло албайт,
Карачайларың жанагы.
Чемирен калсын кесирлүү

Чечендериңдин сабагы,
Белдүү тууган болгудай,
Беги эмес, түрктүн жаманы.
Эпкини колду узартат,
Еврейдин тийсе шамалы.
Бүлүнтпөсүн кыйырды,
Бүркөлүп кытай кабагы.
Өксүбөсүн эч качан,
Өзүбектердин талабы.
"Намысы жерге кирсин" — деп,
Нарындык кыргыз баланы,
Санаалаш катын — калачтын,
Садагасына чабалы.
Саясат жүрмөк ушундай,
Эгер мен,
Пашанын болсом аялы...

КЫЧЫШЫП КЕТСЕ НЕ БОЛОТ?

Кадыр — барктуу болгуча,
Кагаз — тыйын сомубуз.
Каарына калып казактын,
Кайнады кыргыз шорубуз.
Кыйырдан сыртка чыга албай,
Кыскарып узун жолубуз.
Кысынып турат базарда,
Кымызга сунган колубуз.
Аңдады бекен абалды,
Алиги,
Акайүп деген чонубуз?..

Өрүшүн жайып алгыча,
Өспүрүм акча сомубуз.
Өзөктү кантип агартат
Өнүрү жыртык тонубуз?
Өзбектер тосуп алганы,
Өзүбүз салган жолубуз.
Барыш — келиш өксүдү,
Байланып буту — колубуз.
Туйду бекен турмушту,
Жанагы,
Турсунбек деген чонубуз?..

Жагоо тагып кеткиче,
Жашыл акча сомубуз.
Жакасы калды шалпайып,
Жамачылуу тонубуз.
Басмырлап бажыканачы,
Байласа буту — колубуз.
Барабыз кимге даттанып,
Башка жок болсо жолубуз?
Байкабай муну жүрөбү,
Же биздин,
Медеткан деген чоңубуз?

Өзөктөштөр өгөйлөп,
Өчүрсө жалын, чоғубуз.
Кыйырлаш кыдык көргөзүп,
Кыскартып турса жолубуз.
Казанга салып от жагып,
Кайната берсе шорубуз.
Калкынын бары — жогүна,
Кайдыгер болсо чоңубуз.
Кычышып кетсе не болот,
Бир күнү,
Тилибиз эмес колубуз?..

1993—жыл

МЫНА МИНТИП

*Коммунисттик доордун балдарынын ырына,
демократия мезгилинин чалдарынын пародиясы.*

"Мышык — чычкан ойнойбуз,
Мышык жолун торгойбуз".
Демилгелүү демагог,
Демократ болбойбуз.
Мангибаш, жүнбаш болсо да,
Мансаптууну колдойбуз.
Мына минтип, мына минтип,
Мына минтип, мына минтип...
(Кош колун көтөрөт).

"Тоголотуп топ тептик,
Топ качса да биз жеттик".

Терек – Суунун теңгесин,
Тель – Авивден издеттик.
Үрксө кыргыз бассын деп,
Үрүмчү жолун түздөттүк.
Мына минтип, мына минтип,
Мына минтип, мына минтип...
(Жер казганды туурайт)

“Ашарга” десе шашабыз,
“Асабадан” качабыз.
Арак, пиво, тамеки,
Алып кайта сатабыз.
Бак – таалайга чакырган,
Базарга бара жатабыз.
Мына минтип, мына минтип,
Мына минтип, мына минтип...
(Базарга баратканды туурайт)

Кээде сынып чөгөбүз
Кээде көт жаш төгөбүз.
Эт түгөнсө, эзелки,
Партияны сөгөбүз.
Эми аз күндө баарыга,
Энчи бөлүп беребиз.
Мына минтип, мына минтип...
Мына минтип, мына минтип.
(Сөөмөйү менен Ортонунун
ортосунан бармагын көргөзөт).

АКСЫЛЫКТАРГА

Ассалоому алейкум,
Айгашка журтум аманбы...
Баштайын сөздү ыр менен,
Байкап көргүлө чамамды.
Ооруңду колдон алышсам,
Оюңдагыны табамбы.
“Аз ичкин десем аракты”,
Ачууңа тийип аламбы..
Тоңмоюн жигиттериңдин,
Токмогун жеп каламбы.
– “Агалык парзың аткар” – деп,

Парпиев Ысак агамды.
Алдырып келип айлыңа,
Анда мен,
Арачага саламбы...
Же,
Карына ызаат көргөзсөм,
Каадалуу элге жагамбы.
Илгерилетип иет деп,
Ишимдеги чаламды.
Аркабел тутуп келди элем,
Аксылык эркек тананды
Кайдыгерлик кылсаңар,
Калчабай жакшы – жаманды.
Шагым сынып шалпайып
Туугандар,
Шайлоонон өтпөй каламбы?
Уюткулуу Журт болсон,
Мени,
– “Бейтааныш экем – дебегин.
Пейилди кенен салсаңар
Мен деле,
Өз уулунар элемин.
Киного тарткан мен болом,
Тээтиги,
“Жалгыз Арча”, терегин,
Шаа бедел Жунай акемин,
Кыйла жыл,
Шакирти болуп келемин.
Эми,
Өйдө – ылдыйын турмуштун,
Өзүнөр менен көрөмүн.
Мобулар жасай турганды,
Мен деле жасап беремин.
Кыйрыңда кармап тура алам,
Кырмазы кыргыз желегин.
Касталып турсаң – бел чечип,
Кыйлана тиер керегим.
Кийин,
Кабинага киргенде,
Калыстык кылса – болгону.
Шайлай турган депутат,
Калбырың менен элегин.

АСАНЫМ МЕНИН, АСАНЫМ

*Акын А.Жакшылыковдун автордук
кечесине арналган азия*

Ачыптыр бүгүн Асаным,
Акындык жайма базарын.
Алакан чаап турсанар
Асаным,
Арбытат дагы казалын.
Жашырбай айтып берем дейт,
Жакшы ырды кантип жазарын.
Айырмасын таанытат,
Абийири шакмар — тазанын.
Кадыр — көңүл жарашса,
Кайнатып өнөр казанын.
Тамшандырат кыйланы,
Тарткызып сүйүү азабын.
Ажылыгын карматып,
Айтса эгер таңкы азанын.
Конуш берет дилине,
Койнунан алыс жазанын.
О. Асаным менин, Асаным!
Маалында мансап сазына,
Малынганыңа капамын.
Тыңсынгандар чыкты го,
Тырыштырып жашагың.
Көргө тыкмак боддубу,
Көп досуң,
Көкөлөп турган атагың?
Жандыбы эркиң басалбай
Жанагы,
Жазуучулардын чатагын?
Өндүрбөйт экен бир теңге,
Менин,
Өнөргерлик атагым.
Жардылык кесип кендирди,
Ийниңе,
Жаба албай турам чапаным.
Бирок,
Каллаңа соолук тилейин,
Каттасин берип батанын.
Абийири таза жигитсин,
Алкышын алган атанын.

Акындыгыңды жерибө,
Ал сенин капа жазарын.
Аман бол бөөдө кырсыктан,
Айгашка иним Асаным!

1996—жыл

ААЛАМДАН ӨТТҮ ЖАКШЫ АДАМ...

*Кыргызстандын эл артисти, телекинорежиссер
Балташ Кайыпов дүйнөгөн кайтканына
карата жазылган кошок.*

Бейчеки жолго баспаган,
Беделин таза сактаган.
Көгүлтүр экран сыйкырын,
Көргөзүп журтка баштаган.
Алыска аты угулган,
“Алымкан” — деген тасмадан.
Жаңыга шыктуу жаштарды,
Жалынга бүлөп таптаган.
Шакирттин шагын сындырып,
Шаабайын суутуп какпаган,
Кайырчы тургай кайдыгер.
Касына эшик жаппаган.
Каргаша чыгып келатса,
Каадасы жанып шашпаган.
“Үптөргө” кызмат кылам деп,
Үзөңгүлөшүн сатпаган.
Ашмакчы болуп калганда,
Алтымыш кырды чактаган.
Арабыздан бөлүнүп,
Ааламдан өттү жакшы адам...

Наамарттык жолго баспаган,
Намысын таза сактаган.
Кыргыздын өнөр сандыгын,
Кыянаттууга ачпаган.
Кымгуут кылып кыйырды,
Кыйчалыш күндө шашпаган.
Мансаптуу болот элөм деп,
Максатташын сатпаган.
Тасмага тартып өткөндү,

Тарыхын журттун тактаган.
Үзүлсө дагы үмүтү,
Үй тийбей колго чактаган.
Оозунан бир сөз чыкпаптыр,
— Даттанам! — деген — даттанам!
Бабырап барган жеринин,
Базары кызый баштаган.
Чамгарактатып кабагын,
Чаарасыздарды какпаган.
Өгүнү,
Дүкөнүн жаап өнөрдүн,
Дүйнөдөн кайтты жакшы адам...

Кыянат ишке баспаган,
Кыйдыга кылак таштаган.
“Овичсиз”, “ака” дегенге,
Орустар көнө баштаган,
Муңдууну сылап маңдайдан,
Мусаапырларды какпаган.
— Арзуунун аргымагы — деп,
Айымдар сүйүп мактаган.
Жетиктиги бар эле,
Жеңени жерге чаппаган.
Балага байыр жан эле,
Балташ ака жакшы адам.
Жар салбайт эле ааламга,
Жазганы чыкса басмадан.
Калбаптыр өнөр кыргызда,
Кайыпов үрөн чачпаган.
Мезгилсиз кете бердин бейм,
О устат,
Мерчемге жетпей чактаган.
Эми,
Жараткан жайлуу кылса экен,
Жериңди жаткан жакшы адам...

1996—жыл

КАЙРАН ЭР, УЧУП КЕТТИ, ШУМКАР БОЛУП...

Ыраматылык Сатыбалды Жээнбековду акыркы сапарына узатып жатып, Сузак районунун Тайгараев айлында, сиздер бир аздан кийин окуй турган сөздөрдү сүйлөгөн экенмин.

Арадан бир апта өткөндөн кийин Бишкектеги тааныш—билиште—рим: “ошондогу сүйлөгөн сөзүңүздүн текстин берип коесузбу”—деп мазем—ди ала беришкенинен, “Асабага” бастырып коюшун суранып Мэлис иниме телефон чалып тексттин бердирип ийсем, ал газетасына бастыра алган жок. Калгандары деле ошентишти.

Депутаттар өзүбүз жардамдашып Сатыбалдыны жерге коюу аземин телевидение үчүн тарттырып, радиотасмага жаздырып берип жиберсек деле, аэрдин чоңдору башкалардын баарын көргөзүп келип, менин сөздөрүмдү кесип салыштыр.

Котур ырларды жазганымды танбайм. Курч макалаларды жарыялап, куйкум сөздөрдү сүйлөп жүргөнүм да чын. Бирок, ааламдан абыдан эрте өткөн жигиштин өлүмүнөн саясат чыгарып, президент А.Акаевдин абро—юна көлөкө түшүрүп же мамлекеттин коопсуздугуна коркунуч туудурайын деген оюм жок эле. Анда эмнеге кыскартылып калдым? Же өмүрүмдүн аягына чейин бөркүм казанбактай болуп жүрө беремби?

Эмнеси болсо да “окуучуларым өзүлөрү калыстык кылаар” — деген үмүт менен, кара сөздү ырлар жыйнагыма кыстырууга аргасыз болуп оту—рамын. Себеби: прозалык чыгармаларымдын көзүмдүн тирүүсүндө жарык көрөөрүнө ишене албай турам. Эмесе, ошол сөзүмдү минтип баштадым эле:

—Касиеттүү калайык, жумурай журт!

Мүлдө кыргызга аттын кашкасындай таанымал, чыгаан уул Саты—балды Жээнбеков тирүүлөрдүн арасынан бөлүнүп, көктү көздөй учуп кет—ти шумкар болуп.

Бүгүн бир өрөөн журттун туусу жыгылды, азыркы оош—кыйыш за—манда бей—бечара улуу менен кичүүгө аркабел болуп желбиреп турган.

Жөн жыгылган жок ал туу. Жаштын өзөгүн өрттөп, карынын белин мертиндирип, азаматты аздектеген элдин, энчилеш түгөйүнүн, эрезеге жете элек балдарынын, “эсил кайраным” деп ботодой боздоп кан жөткүрүп жүрүшкөн агайын—туугандарынын башына караан түндү салып жыгылды. Жакшынын өмүрү кыска болот” деген сөз тегин жеринен айтылган эмес турбайбы, атаганат.

Сатыбалды Жээнбеков өзүнүн бир көз ирмемге жетпеген өтө кыска өмүрүндө карапайым мугалимден көрүнүктүү мамлекеттик ишмердин да—ражасына дейре кимдир—бирөөнүн жөлөк—таягы менен эмес, өзүнүн гана дилинин тазалыгы, тилинин курчтугу, акылынын тунуктугу, намысынын өкүмдүүлүгү, жан дүйнөсүнүн бакыбаттыгы жана зиректиги менен жети—шип, чагылгандай жарк эткен би—ир өрнөктүү өмүр кечирип, жакшы жа—шады эле кайран бала...

Жакшы жар—жоро, жакшы үй—бүлө, жакшы агайын—тууган, жакшы телу—теңтуш күтүп, бийликтен көрө адилдикти, байлыктан көрө—адамкерчилкти артык көрүп, элинин жүгүн, журтунун жүгүн аркалап, кыл чокудагы эң бийик максатты багынтмакчы болуп бел байлап чыккан баатырды бүгүн минтип пенде бүткөндүн бакиси бара турган Улуу сапарга, айгашканын акыркы сапарына аттандырмакчы болуп олтурабыз.

Кантели, кыйдынын кыялы бузулуп, наамарттын каргышы жети же көрөөлбастын көзү тийдиби, иши кылып, кыйлабыздын тилегибиз тау каап, үмүтүбүздүн оту жалп эле дей түштү. Таламандын тал түшүндө бийик максатты өксүтүп, тулпарды мүдүрүлтүп, тууну мүрт жыгып алдык.

Былтыр ушуерден депутат шайлоо аламанында баарылап Сатыбалдыга кыйын кезең мөөрөйүн алып берип, “эми тулпарды чыныгы табынк келтирип чоң байгеге саламын” деп жетелеп кеткеним эсиңерде бардыр Тагдырдын жазмышы ушул тура, атаганат, бүгүн минтип сөөгүн көтөрүп келип олтурамын. Аздыр—коптүр Жогорку Кеңеште бирге иштешкен убагыбызда маанайы чөксө — өөгөлөтүп, мактанып баратса — ылдыйлатып сүйлөгөн — турганын жөнгө салып, ушак сөздөн, кирнелүү көздөн калкалап жүргөнгө канчалык аракет кылсам дагы, келип—келип ажалга алдырып ийдим баланы. Он гүлүнөн бир гүлү ачыла электе, ушинтип, баарыбызды буркурашып кете берди эсил гана эр. Алла—тааламдын алдында алсыздык кылганым үчүн кечир мени, о, уюткулуу журт.

Азыр өзүмдүн дагы канатым сынып, кабыргам сөгүлүп, кайрат айтаар адамга абдан муктаж болуп турган чагым.

Мүнөзүңдө айкөлдүк, жүрөгүңдө жалы бар, бир айыл эмес, бир уруу эмес, жоон топ элдин багына 100 жылда барып бир жарала турган Сатыбалды сыяктуу ашкере акыйкатчыл, намысы жайдак баатыр уул тууралуу айтыла турган сөз, кошула турган кошок, ыргала турган ыр, жазыла турган макала, көргөзүлө турган зыйнат али алдыда. Ага дейре тулпардын шумкарга айланып кеткенине карата көкүрөгүмдү жарып чыккан төмөнкү саптарды жатындашы болбосом да, жан биргелешип калган аеолуу унимдин акыркы сапарына жол шерик кылып жөнөтөйүн дегим...

Алдырып ийдик асылды,
Акыйкатсыз ченгелге.
Айкашып көрөт болчубуз,
Айттырып ажал келгенде.
Кайгырбайт элек мынчалык,
Кармашып өлүм жеңгенде.
Азыраак арман айтылмак,
Алтымыш ашып өлгенде.
“Кош” деген менен, жан укам,
Сени,
Кол барбай турат көмгөнгө.

Кантели эми, элим деп жүрүп, журтум деп жүрүп күйүп—жанып түгөндүң, укам. Эми ошол элиңден кабатыр болуп, жаткан жеринде түйшөлө бербегин. Көгарт өрөөнүн эли агаңдыбы же униңдиби, эжеңдиби же кырындашыңдыбы, иши кылып, сенин ордуңа татыктуу деп эсептеп кимдир—бирөөнү шайлаганга дейре сенин элиңе баш—көз болуп, шайлоочуларыңдын арыз—муңун угуп, сен аркалаган жүктү аркалоо милдетин курбуларың Алишер Сабиров менен Өмүрбек Субаналиев, инилериң Агахам Мадумаров менен Турсунбай Бакир уулу жана агаң мен өз мойнубузга алабыз.

Сатыбалдынын арбагын сыйлап, азаматты акыркы сапарына узатып коелу деп алыс—жакындан ушул жерге келип турган улуу—кичүүнүн бакисине маркумдун агайын—тууган, жоро—жолдош, кесиптештери терең ыраазычылыгыбызды билгизип, миң ирээт таазим кылабыз.

Кош, баатырым... Эми ылайым эле ыйманың жолдош, жаткан жериң жайлуу, топурагың торко болсо экен...

**VI. ЭГИНДИН СЫРЫН ЭККЕН БИЛЕТ,
АРАБАНЫН СЫРЫН ЧЕККЕН БИЛЕТ...**

(Достук азилдер)

АРТИСТТЕРГЕ

Кайнаган казаныңда каным бирге,
Кан жолдон таап жеген наным бирге.
Кагылам "артист" — деген атыңардан,
Кайгыңда, кубанчыңда жаным бирге.

Даңкыңды алыс — жакын жакшы билет,
Баркыңды бардык акын ырдап жүрөт.
Бүгүн зор, эртеси кор тагдыр күткөн,
Жакшына өнөрүңдү жаным сүйөт.

О достор элчиликке келгилечи,
Оюмду менин да угуп көргүлөчү.
"Кенешип кескен бармак оорубайт" дейт,
"Кеп" жагын мага өткөзүп бергилечи...

Б. КЫДЫКЕЕВАГА

СССРдин эл артисткасы

Канышадай түрү бар,
Карышкырдай сүрү бар.
Каарына калсаң шорунду,
Кайната турган жини бар.

Атагы алыска кеткен,
Даңкы далайга жеткен.
Алдына аял заты чыкпас эле,
Эжекем,
Айныбай жүрсө "кептен".

1965—жыл

Ш.АБЫЛАЕВАГА

(Артистка)

Шаара, Шаара шар дешет,
Шааранын пейли тар дешет.
Бирок,

Кырк жолу маектешсең да,
Кызыктуу "кеби" бар дешет.

1976—жыл

Б.ШАЛТАЕВКЕ

Кыргыз ССРине эмгек сиңирген артист

Кыргыздын карасы,
Шалтанын баласы.
Кызык жутуп алгансып,
Какайганын карачы.
— "Бели эмес "кеби" какайса,
Беймаза болбойт элем" — деп.
Жамаддын тынбайт санаасы.
— "Багуусу деле жакшы эле,
Балакет кандай басты эле?
Бакшыга салат окшойм..." — деп,
Камданып жүрөт чамасы...

1978—жыл

А.ЖУМАБАЕВКЕ

Кыргыз ССРинин эл артисти

Асек, Асек болгону,
Асек атка конгону,
Электеп "кепти" жүргөнгө,
Элүү жыл болду болжолу.
Кемшейип карыганда да,
Асекең,
Кепкорлутун койбоду.

Муңдуу созуп добушун,
Мукам чертип комузун.
Муса менен Атайга,
Окшоп чыккан бир кезде.
Врач кыздын жүрөгүн,
Козгоп чыккан бир кезде,
Он алты кыз деп озондоп,
Асекең,

Боздоп чыккан бир кезде.
Ачылган гүлдөй тоодогу,
Жайнап чыккан бир кезде.
Ашыглык ырын ар кимге,
Арнап чыккан бир кезде.
"Кеп" сазына малынып,
Келин — кызга жалынып.
Кара жанын зайыпка,
Кайрап чыккан бир кезде,
Колкосун сууруп кодондоп,
Асакең,
Сайрап чыккан бир кезде.

Асек,Асек болгону,
Асек аткан конгону.
Аркасы менен добуштун,
Барбаган жери калган жок.
Көркү менен комуздун,
Көрбөгөн эли калган жок.
Өгүнү,
Бельгияга барганда,
Ич буроо болуп калганда.
Кенебестен жүрүптүр.
"Кеп" жагынан көөнү ток.
Себеби андай жерлерде,
Арзан экен "кеп" жагы,
Кымбат экен "эт" жагы
Абалтан тартыш болгон дейт,
Асакеңде бет жагы...
Ал аз десең кургурдун,
Арып калган чагы эле,
Кырчангы болгон атка окшоп,
Карып калган чагы эле.
Кепке тойбос келин — кыз,
Агаңды,
Чанып калган чагы эле.
Көнүлү деле көп сөздөн,
Калып калган чагы эле.
Керүүгө жөнөп жатканда,
Кепчонтойду чыгарып,
Женебиз,
Алып калган чагы эле.
Кечөө күнкү кең дүйнө,
Тарып калган чагы эле.
Байбичелик маалына,

Байкебиз,
Барып калган чагы эле.

Арыса да Асакен,
Азыр,
Базарга барат күнүгө.
Чыр салат кээде бакылдап,
Чыгарып күчүн тилине.
Жолой албайт жалтактап,
Жоруктуулардын бирине.
Маектешет сырдашып,
Мага окшош менен мундашып.
Кедеңдеп кетет кез — кезде,
Кемпирлерге ыр жазып.
Бороон — чапкын түшүрөт,
Бозо ичсе,
Бойдоктор менен чырлашып.

1974—жыл

С.ЖУНУШАЛИЕВАГА

Кырыз ССРинин эмгек сиңирген артисткасы

Сайнакенин байлыгын,
Баалаган сөз көп угам.
Кеп сактаган кампасы,
Кенен — чонон деп угам.
— "Оймоктой болгон оң сөздү,
Оро толгон чоң сөздү.
Дарбазасы кен сөздү.
Дарыя — көлгө тең сөздү.
Угуту бар мурч сөздү,
Устарадай курч сөздү.
Ийне көздүү тар сөздү,
Иши кылып бар сөздү,
Катып жатат имиш" — деп,
— "Каалаганга айтам" — деп,
— "Басып жатат имиш" — деп.
— "Бир четинен кайран кеп,
Сасып жатат имиш" — деп.

1976—жыл

С.ЖУМАДЫЛОВКО

Кыргызстандын эл артисти

Кырдан кызык "кеп" укса,
Кыйкырып ийген Советбек.
Ага,
Кыргыздай тийген Советбек,
Секиден секин "кеп" укса,
Секирип ийген Советбек,
Ага,
Серкедей тийген Советбек.
Алгы "кеп" укса адырдан,
Айкырып ийген Советбек.
Ага,
Айгырдай тийген Советбек.
Тоодон топук "кеп" укса,
Торой чалган Советбек.
Аны,
Токтотуп калган Советбек.
Советбек, Советбек...
Санаалаштарың күтүшөт,
Сени,
"Кеп" коргонун салат деп.
Дүрбөлөн түшкөн андан көп,
— "Дүрмөтү түгөп калат" — деп.
Баш тартып "кептин" баарынан,
Сакен,
"Бахаист" болуп алат деп.

1991—жыл

С.ДАЛБАЕВКЕ

Кыргыз ССРинин эл артисти

Агабыз Сатыбалды, Сатыбалды...
Ааламдан жап — жалгыз "кеп" атып алды.
— "Балкыган баалуу сөздүн ээсимин!" — деп,
Башкага көңүл бөлбөй жатып алды.

1980—жыл

Ж.СЫДЫКБЕКОВАГА

Артистка

Эжекең эн зор маек курат имиш,
Эринбей көп даярдык кылат имиш.
Керемет кеңешмеге катышканы,
"Кеп" төркүнү алыстан чыгат имиш.
Артынып куржун – куржун курч сөздөрдү,
Ат Башыдан Нарынга жылат имиш.
Сулайман ысык – суук кептен салып,
Экөө тең маал – маал эстен танып.
Бирде жорголотуп,
Бирде ойдолотуп.
Бирде текиреңдетип,
Бирде өчүрөңдөтүп,
Кеңешме Балыкчыга жетет имиш.
Токтобой Токмоко өтүп кетет имиш.
Көк – Кыядан зуулдатып,
Көт – Малдыны чуулдатып.
Кең – Булуңдан кемшеңдетип,
Эжекеңди эмшеңдетип,
Кызыл – Суудан кыңшылатып,
Канттан какыйлатып,
Аламүдүндөн айгайлатып.
Борборго жетип келип тынат имиш,
Керемет кеңешменин буга окшогон,
Токтому том – том болуп чыгат имиш...

1980–жыл

И.РАИМКУЛОВАГА

Кыргыз ССРине эмгек сиңирген артистка

Уул эмес, уз эмес,
Жигит эмес, кыз эмес.
Томоголуу куш эмес,
Тоок эмес, киши эмес.
"Кеп" түшүнүп кемшеңдөө,
Искранын иши эмес.

1979–жыл

ЗАМАНДАШ ЗАЙЫПКА

Замандашым, жан курбум көпкө жаша,
Зайып болсоң ак көңүл сүтгөн таза.
Армансыз кинолорго түшсөң дагы,
Ак – Суу, Көк – Суу, Кызыл – Суу ичсең дагы.
Өмүкөнө өптүрбөгөн,
Сөмүкөнө сөктүрбөгөн.
Кыкеңди кыйтыйткан,
Чыкеңди чыйтыйткан.
Бокеңди тоготпогон,
Жокеңди жолотпогон.
Кайдакеңди какшаткан,
Айдакеңди аксаткан.
Эргешбайды шылдыңдап,
Эмчек кабын сактаткан.
Сүкөңдү сүлкүлдөткөн,
Бүкөңдү бүлкүлдөткөн.
Төкөңдү алып беттен,
Мэкеңди мээге тепкен.
Азоолугуңду жактайын,
Актыгыңды мактайын.
Бир суроого жооп берчи,
Билгим келди тактайын,
"Жигулини" миндин беле?
"Москвичте" жүрдүң беле?
Автобустун ак "Волг?дан",
Артыктыгын билдин беле?..

1977—жыл

К.ДОСУМБАЕВКЕ

*Кыргызстандын эл артисти, Токтогул атындагы
мамлекеттик сыйлыктын лауреаты.*

Боюу теректей,
Курсагы челектей.
Көбүрөөк ичкенде,
Көздөрү көнөктөй.
Арбын – арбын "кеби" бар,
Алып – сатканга эби бар.

Тыңсынган менен "кебинин",
Тыйтындай кээ бир жери бар.
Артисттерден автордун,
Күнболот деген тени бар.

1976—жыл

Ж.СЕЙДАКМАТОВАГА
Кыргыз ССРинин эл артисткасы

Кызыктуу кепке "кынк" дебес,
Ийги кеп айтсаң "ий" дебес.
Обу жок сөзгө "ой" дебес,
Оолукма кептин келеби,
Оозуна толсо "кой" дебес.
Зайыптын Жамал туйгуну,
Замандын Жамал булбулу.
"Кеп" көтөргөн жагынан,
Келиндин Жамал дүлдулу...

1976—жыл

Г.АЖИБЕКОВАГА
Жумурияттын эл артисткасы

Элүүгө чыкпай Гүлсара,
Эл артисти болуптур.
Эфир менен саханада,
Эпкиндүү атка конуптур.
Этексиз келин — кыздары,
Экрандарга толуптур,
Эркектерден анча артык,
Гүлсара,
Эмгек жасап коюптур.

Күйөбүн экен жакшы адам,
Сени,
Күкүктөй кылып таптаган.
Ачыптыр ар кыл гүлүңдү,
Артыкча көрүп башкадан.
Жугумдуу жигит өңдөнөт,

Жубайлык иштен качпаган.
Өзүңдү кыйнап отурбай,
Өзү эле тэрөп таштаган.

Эми,
"Сен – мен" дешип талашпай,
Сексендешип карашпай,
Урматташып жүргүлө.
Урушуп кайта жарашпай.
Умсунбасын ынактык,
Унут калган сабактай.
Кечтердин багын ачкыла,
Керемет төгүп, таң атпай.

1993–жыл

ГҮЛСҮН МАМАШОВАГА

*(60–70–жылдардагы кыргыз эстрадасынын
жарык жылдызына азил)*

Сахнага Гүлсүн чыкканда,
Сайрабай куштар калчу эле.
Кулагы оор жандын да,
Кумары ырдан канчу эле.
"Көз ымдашын көрсөк" – деп,
Көпчүлүк күйүп жанчу эле.
"Дагы ырдаса экен" – деп,
Дайралар тыным алчу эле.
Мойсопут молдо чалыштар,
Мойлоосун бурап калчу эле.
Сексенге чыккан карылар,
Серектеп,
Секетпай ыргак салчу эле.
Арзууга элпек бозойлор,
Антташкан жарын чанчу эле,
Залдарга концерт чектелген,
Зайыбын албай барчу эле.
Босогону жөөлөшүп,
Бойдоктор толуп калчу эле.

Абалкылар айткандай,
"Атка бергис кунан бар".
Азыркыларга жаккандай,

“Кызга бергис жубан бар”.
Арбын деп уктум дагы эле,
Гүлсүндү,
Арзышып жүргөн уландар.
Бирок,
Эсиңе салам жаш бала,
Эжеңе болбо маскара.
Жашыра бербейт сырларды,
Жантамайдагы туландар.
Бообектин түшсө колуна,
Жигиттер,
Бозорот кызыл ыраңдар.

1992–жыл

БООСУ МЕНДЕ СЕН КАТЫНГАН ЖҮТӨНДҮН...

(Республиканын эмгек сиңирген артисткасы Зейнеп Шаакееванын ашканадагы ариясы. Белгилүү “Күн чыгышым” –геген ырдын обону менен ыргалат)

“Улам карап туш тарапты элеңдеп,
Айтар сөздү мин кайталап белеңдеп”.
Күттүм эле күйөө боло турганды,
Күмүштөй кыз төрөп берет элем деп.

“Анык беле айткан кебиң, келем” – деп,
Арзуу батып жүрөгүмө тереңдеп.
Алдым эле башын байлап бирөөнүн,
Алтын уул төрөп берет элем деп.

“Дарак ырдап жалбырагы дирилдеп”,
Далай күндөр артта калды бириндеп.
Аткарсам да эки эселеп планды,
Айта элексиң “Зейнеп тийген күнүм” – деп.

Балдарыңды багамын деп түтөндүм,
Баатыр ата болооруна күмөнмүн.
Башың оогон жакты көздөй бастырбайм,
Боосу менде сен катынган жүтөндүн.

1992–жыл

Т.КАЗАКОВКО

Композитор

Тартибин ноталардын обон жазган,
Таба албай калгансынбы кара басып?
Бешишип кетишкенби белгилерин,
Берки эле тамгаларга аралашып.
Эмитен ажырашып алдынарбы,
Эртеңки базар наркын чамалашып?
Бозортуп кетиби же кимдир – бирөө,
Болжогон кайрууларын ала качып?

Аралап "Гүлзарларды" күндөп – түндөп,
"Жамгырда" жаагын жанып ырдап жүрүп,
Көөнөртүп алдыңбы, "Алтын балалыкты",
Көздөрдүн агын – көгүн ылгап жүрүп?
Эмне үчүн "Эрте чарчап махабаттан",
Калгансын каректерди кылдап жүрүп?
Жайытын түгөттүңбү жакшы ырлардын?
"Жазында сүйүүлөрдүн" жыргап жүрүп?

Түбөлүк бийлик болбойт бул жалганда,
Түгөлбай ыр менен кол жуушпыган.
Кызыгып бийик мансап "талпагына",
Кыйшайтып алба талант куюшканын.
Өзүнө арзан болсо бизге кымбат,
Өнөрдүн көрөнгөсүн курутпагын.
"Бакпаса мал, карабаса катын кетет".
Бабаңдын асыл сөзүн унутпагын.

КАЙТА АЛАМ

*Бир зайылтын көңүлдөшүнө таарынып
жазган ырына пародия.*

Жактырчумун өнөрүңдү,
Жандан артык көрчүмүн.
Эртели – кеч "эжекелеп"
Эркелетсең көнчүмүн.
Көмүскөлөп балдарына,
Көйнөк сатып берчүмүн.
Баштык – баштык, сабиз – пияз,
Эт көтөрүп келчүмүн.

Аялыңдын кулагына,
Алтын сөйкө такчу элем.
Майрамдарда ийинине,
Макмал күрмө жапчу элем.
Кулпуланып эч ким жокто,
Кучагыңда жатчу элем.
Анын дагы акысына,
Акча берип кайтчу элем.

Бирок өзүң билген жоксун,
Бийик тоодой баркымды.
Актабадын "алтыным" — деп,
Айга угузган антыңды.
— "Арсыз жигит экенсиң" — деп,
Азыр сени айта алам.
Бергенимдин баки — жогун,
Белендеп кой кайта алам.

Эмеректин баарысын,
Эскисин да, жаңысын.
Такканымды, жапканымды.
Жан ыргатып жатканыңды,
Ырларымды укканыңды,
Ыктоолорго чыкканыңды.
Арагымды ичкениңди,
Анан көргөн түштөрүңдү,
Түтөл сага кайтарам.
Өзүң болсо алганыңды,
Коротпостон коюп койгун оордуна,
Азыр баарын, азыр баарын,
Азыр баарын кайта алам.

1984—жыл

РАМИС РЫСКУЛОВКО

*Ажайып контраст, түркүн түс боектуу
ырлардын паашасы*

Кыпкызыл жолдорду басып.
Кыпкызыл кырларды ашып,
Кызарттың кыйланын көзүң,
Кыпкызыл ырларды жазып.

Көгүлтүр от болуп күйүп,
Көк жибек дамбалдар кийип.
Көп элге таанымал болдун,
Көк кирлик кыздарды сүйүп.

Чаарала таш көмүр казып,
Чаар ыргак музыка жазып.
Чаарала сүрөттөр тарттың,
Чаалыгып өңүндөн азып.

Саргарган космоско чыгып,
Сапсары кыргыз үй тигип.
Сарсаамал кымызын ичтин,
Сары – Жал бээлерди минип.

.....
Жашадык улуттун баш калаасында,
Бийликчил бир мезгилдин чамасында.
Жыргадын жалгыз өзүң учуп – конуп,
Жылдардын, жылдыздардын арасында.
Эмне үчүн шерик кылып алган жоксуң,
Мен жүрсөм ааламдын ак – карасында?

М.АЙДАРКУЛОВГО

*Мурда "Фрунзе Шамы", азыр "Эркин Тоо"
гезитинин баш редактору*

Ассоолоому алейкум,
Айдаркулдун тегини!
Акыйкат үчүн аттанып,
Агыздың маңдай териңи.
Шарына коштуң мезгилдин,
Шам жагып шаар жерини.
Бирок,
Чыналиев чыр салып,
Чыгарган окшойт желиңи.
Же,
Кара ниет каапырлар,
Кайтарган окшойт демини.
Болбосо,
Куйругун жулуп ырымын,
Курутпайт элең өгүнү.

Эми,
Алты күндүк мансапка,
Алмашпа кыргыз элиңи.
Безерлер арбын журтунда,
Бегирээк буутун белиңи.
Осол кылып албай жүр,
Иничек,
Ойлонбой сүйлөп кебини...

ТАЗАГУЛ ЗАКИРОВАГА

Акын

Жомогум сага жакпаса,
Жолуңа шоола чачпаса.
Жоодурап неге карайсың,
Жоруктуу зайып Таптаза?

Жазганым сага жакпаса,
Жашгыктын гүлүн ачпаса.
Жалооруп неге карайсың,
Жароокер зайып Таптаза?

Ымалам сага жакпаса,
Ышкыңан түнөк тапаса.
Ымдайсың неге көзүңдү,
Ыр жандуу зайып Таптаза?

Кылыгым сага жакпаса,
Кыярып таңдар атпаса.
Кылгырып неге карайсың,
Кыялеч зайып Таптаза?
Айтканым сага жакпаса,
Агытсаң – агыт, такмаза.
Бирок,
Арманда кетип жүрбөйлү,
Ааламдан өтүп таптаза..

К.АКМАТОВГО Айгашкан жазуучу

Женишин, атак — данкын бөлүп келип,
Жемишин кыйла жылдар терип келип.
ЦКга кол куушуруп турбагандын,
Терисин сыйрып ташка керип келип.
Эми сен таштай качтың партияңды,
Чынгыздын Жамиласы кейиптенип.
Казатжан ач — жылаңач аз кыргызды,
Тозутпа топ — топторго бөлүп — бөлүп...
Кут болсун өзүнө эле, ары барым.
КДК сенин сүйгөн Даниярын.

К.ЖУСУБАЛИЕВКЕ

Залкар жазуучу, ажайып агам, омоктуу ойчу.

— Чык, чык, чык!
— Чыкпайм, чыкпайм!
— Чык дейм жетим бачымыраак!
Табышка ушунеткен ыргак улап.
— Чыкпайм! — деп каяша айтат.
Жылтырап төшөгүндө жаткан Кубат,
Оордунан жылып кээде адаштырып,
Тамчынын ого бетер оюн кылат.
Кадимки кара кемпир,
Баланын башын сылап.
Теңирге тегеренет,
Тентегине өмүр сурап.

Жатканда жамбаш талып,
Жаш кежир тилек кылат:
“Кердирсем кен Алайга,
Аргымактар арканын” — деп
“Келбетин Улуу Күндүн,
Сүрөткө тартамын” — деп.
“Толубайдай сынчы атама,
Бірчы болуп аламын” — деп.
“Тослорго муздак дубал,
Үйлөрдү саламын” — деп,
Күн өтүп, айлар сызса,

Жылдар жылып акырын,
Курчутат дейт кежир кары,
Эт жебей эс — акылын.
Маектешсең мактай берет.
Акыреттин асылын.
Кыйналасың уккан сайын,
Кыяматтын жакынын.
Кейийт кээде бүтпөгөнгө,
Күндүн тартып сүрөтүн,
Көп момундун жашоодогу,
Көр тирилик күрөшүн.
Сын — сыпатын китеп кылып,
Толубайдын атынын,
Акча алыптыр жазганына,
"Боз түлөктүн" басыгын.
Азыр, бирок, тездеди дейт.
Агарышы чачынын.
Жабалбастан муздак дубал,
Жалгыз тамдын чатырын.

"Ол кембагал бул жалгандын,
Оокат жайын кичине билдиби?" — деп.
"Баягы жаны үйүнө кирдиби?" — деп,
Сураган көп, же таңгалып:
— Бу кысталак тубаса жиңдиби? — деп
Анда Кубат,
— "Келээрсинер бардыгың бир күнү" — деп,
— "Кердегейди ааламдын жер киндиги" — деп.
Кебелбестен отурат паашаларды,
"Саткайынын сарысына" жиберип коюп,
"Пок" — деген коругуна имерип коюп...

1993—жыл

Ш.ДУЙШЕЕВГЕ

Акын

Шайлообектин шаа мурут ырлары бар,
Кулпулануу купуя сырлары бар.
Кыйла жыл баш паанексиз жүрсө дагы,
Кыргызга аздыр — көптүр кылганы бар.
Капырай кебелбеген келбетинде,
Кадимки Саякбайдын турганы бар.

Артисттин он – тетири бетин ачып,
Акындык өнөр башат четин ачып.
Сабатып Сагынбекке партияны,
Сазайын бердиң жүрөк, өтүн ачып,
Кор болгон ыргактарга бир кездеги,
Койдун да, саясатка эшик ачып.

Ак калпак Ата Журтка батып жүрсөң,
Акындык шыбагаңды татып жүрсөң.
Аман бол, азыркынын кирнесинен,
Ае?луу ырларыңды катып жүрсөң.
А бирок, калкын кантип сергек болот,
Сен өзүн "Кайдыгерлик" сатып жүрсөң?..

1993–жыл

*... "Уу ушактын бөөдө тартпа азабын,
Тармал чачым таарынычыңды жазамын.
Карган десең—карганайын алдыңда,
Аппак сүттөй, аткан таңдай тазамын".*

Анатай Өмүрканов.

"Жан кесе" жыйнагы. 145–бет.

ТАЗАЛЫК

Тамаша—пародия

Бойтогойум боздотту го, азабың,...
Кантип сенин таарынчыңды жазамын?
Акшыраңдап карабачы алтыным,
Актыгым – ак, аткан таңдай тазамын.

Тармал чачтуу жалгыз сенсиз сүйгөнүм,
Керме каштуу келин менен жүрбөдүм.
– "Жаным сендик, жакшы көрөм!" – дегенге,
Жакындашып жаштык доорун сүрбөдүм.

Кыйнап жаның бөөдө мени кызганба,
Кылчайбадым кыска этектүү кыздарга.
Ай тамагын, ак магагын көптөрдүн,
Көрө элекмин, көөнүн бузуп кумсарба.

Айланайын ак жеринен күйгүзбө,
Каргап – шилеп, асыя тил тийгизбе.
Кармап алган күбөлөрүң болбосо,
Катынпоздун кементайын кийгизбе!

Жоруктуунун жолдо калсын чапаны,
Эч кимдин жок экөөбүз чатагы.
Башка сөздү эртеңкиге калтырып,
Бачымыраак төшөк салчы жаталы...

С.ЖЭЭНБЕКОВго

(Кыргыз телерадиокомпаниясынын төрагасы)

Ассалоому алейкум, Сатыбалды балам!
Саламдашкан Садырбайүп деген агаң.
Жерий берсең жердештигимди.
Конуш которуп кетип деле калам.
Ага дейре ак ниет менен,
Акыл – насаатым эсине салам...

...Беделеңе бейчеки доо кетпесин десең,
Улуктарына ушак сөз жетпесин десен.
Өйдө – ылдый заманда өчөшкөндөрүң,
"Өз очогуна күл тартты" дешпесин десең...
Оболу
Оштукту оозун канжалат!
Анан,
Жалал – Абаддыктын жаагын майдалат.
Кабырган кайыша берсе "кара сарттарга"
Кагылайын, кантип сенде жан калат?

Алысыраактар анча тоотпой койсо,
Жакындарыңды жанч ылаажы болсо,
Базар – Коргондуктун башын көтөртпө!
Кутуруп кетишет аларың курсагы тойсо!
Сузактык менен сурданып сүйлөшкөнүң дурус
Өзгөндүктү өкүмдүгүнө үйрөткөнүң дурус.
Ачуусу келсе атасын аябайт имиш,
Алайлыкты атына сүйрөткөнүң дурус...
Кара – Суулуктун бир өзөгү Ошто.
Аердин,
Калам кармаганын катарга кошпо!

Баткендикти байырлата бер,
Башка тепсең да,
Барбайт дейт алар, арызданып сотко.

Жаны – Жолдукту жакын жолотпо!
Кетмен – Төбөлүккө кебиңди коротпо!
Жүрө беришсин Үч – Теректин эли,
Жүгөрүсүн багып колот – колотто.

Кыскасы,
Сөздүн ток этер жери,
Кыйбасын кызматыңды кыянаттын кеби.
Баркына жармашкан агайын – тууганыңдын,
Барынан жого атасынын көрү.
Ишин жыла берсе улам нарылап.
Жерге кирсин,
Жек – жаат деген жеп – жеңил табылат.
Жээнбекти – "ов",
Амиржанды – "ович" жандап жүргөндө,
Апат болгонун,
Кайта эле аласың жаңылап...

Ж.СААДАНБЕКОВго
*мурдагы партфункционер, азыркы
коомдук ишмер*

Тушунда Турдакунду жактадыңыз,
Андан соң Апсаматты мактадыңыз.
Азыр да устарадай мизилдетип,
Аскардын айбалтасын таптыдыңыз.
Кыйыла берет окшойт дагы – дагы,
Кылт эткөн шордуу кыргыз баштарыбыз.
Каарына калбайлы дөп Жумагүлдун,
Калтаарып калчу болдук жаш – карыбыз

А.АКАЕВке
Кыргызстандын президенти

Маскөөдө сүйлөп такшалган.
Максаттуу жигит Аскаржан.

Мансапка жетип алдыңыз,
Маңыроо элди башкарган.
Манчыркап кетип жүрбөнүз,
Мактоо сөз угуп карттардан.
Майышар мезгил алдыда,
Аскаржан,
Акча издеп алыс жактардан,

Илимди казып такшалган.
Ийкемдүү жигит Аскаржан.
Ленинден озот деп уктум,
Лепилдеп тез – тез баскандан.
Жараткан куру койбоптур,
Сизди,
Жал – куйруктуу каштардан.
Эми,
Качпасаңыз болгону,
Аскаржан,
Карды ачка элди баккандан.

ООНго барып такшалган.
Ооматтуу жигит Аскаржан,
Ойлонуп элдин тагдырын,
"О" тамга менен башталган.
Оодуруп ийип кыргызды,
"От алып кел" – деп Кашкардан.
Кол жууп калып жүрбөнүз,
Аскаржан,
Кой бага турган жаштардан.

"...Жанатан берки айтылып жаткан сөздөргү угуп олтуруп, аял болуп жаралып калбаганыма аябай өкүнүп, жаным кейип кетти..."

(1996–жылдын 7–мартында Бишкек шаарындагы аялдардын эл аралык майрамына карата өткөрүлгөн салтанаттуу жыйында Кыргызстандын эл акыны Омор Султановдун сүйлөгөн сөзүнөн...)

КАГАЙЫН КАПТЫН ТҮБҮН

(Азил)

Жамандык жагымды көп жашырбастан,
Жар салып жакшылыгым ашырбастан.
Маңдайга жазылгандай жашап келем,
Мадуудан, мансаптуудан басынбастан.

Ойлордун омоктуусун элеп жүрүп.
Ким бийик, кимдин пасын ченеп жүрүп.
Омоке, сага шоорат айтканым чын,
Акындын паашасына тенеп жүрүп.

"Сарт" десең сакалыңды жулчу эмесмин,
Жагжаңдап жакалашып турчу эмесмин.
Терикпей көтөрсөм да шакабаңды
Тегимдин берки иштерин кылчу эмесмин.

Жаныңды жабырткаткан бир кайгыңды,
Жазсаң да жамгырлатып ыр кайрымды.
Зарыңды зайып болуп алсам деген,
Кашайып билбей жүргөн турбаймынбы...

Сезимден учкун качып жана турган,
Билегим талып кылыч чаба турган.
Шалпайып шайы кетип жигиттигим,
Калса да кайыптан жар таба турган.
Кагайын каштын түбүн бирдеке издеп,
Сообуна Омокемдин кала турган.

КАДЫРЛУУ ИШЕМБАЙ АБДРАЗАКОВИЧ!

Мамкатчы

"Элдир – селдир атадан,
Эстүү жезде артык" – деп,
Угуп келем жездеке.
Аска – зоону чектесең,
Чыгып келем жездеке.
Айтканыңды айнытпай,
Кылып келем жездеке.
Жаңсап койгон жагына,
Жылып келем жездеке.
Эстүү жан экендигинди,
Билип келем жездеке.
Эскертпей кабинетине,
Кирип келем жездеке.
Акылга дыйкандыгыңды,
Сүйүп келем жездеке.
Атак – даңк алтын башыңа,
Үйүп келем жездеке.

Эми,
"Алтымыш кырды аштым" — деп,
Арыбагын жездеке.
Кейитип келин — кесекти,
Карыбагын жездеке.
Кеңдигинден кечээки,
Тарыбагын жездеке.
Өрнөктүү өмүр жолунду,
Эжекем менен бирдикте,
Нары улагын жездеке!

*...деп эжекем экөөңүздөргө ушуга чейинкиден да ысык мамиле, ын-
тымак—ырашкерлик менен өзүңүздөр каалаганыңыздарча өмүр жана ген-
соолук тилеген замандаш кайниңиз, пикирлеш—оппонентиңиз —*

Дооронбек Садырбаев

14.VIII.97—ж.

САТЫБАЛДИЕВ ТАИР АКЕГЕ

Кыргызстандын эмгек сиңирген артисти

Эй,
Актаңдай Таир аксакал,
Бирда десе ырдаймын.
Жарышам үсө ыр менен,
Жалтанып карап турбаймын.
Сунулуп найза турса да,
Мен,
Суу жүрөктүк кылбаймын.
Алп акын менен мен мурда,
Кагыштырып ыстыкан,
Алың — алың дешпестен,
Чоң табактын ашынан,
Чогуу отуруп жешпестен.
Жолугуп калса ар жерде,
Учурашпай өтпөстөн.
Сыйдана болуп келсем да,
Бүтүн,
Кадырлап айтам саламды.
Кара жаак акындын
Же,
Каарына калып каламбы?
Калыс болгун калайык,
Төөдөй балант төкмөнө,

Кырманынан өнөрдүн,
Өзөктүн өртүн кочуштап,
Момундай,
Капсанин берсем жагамбы?

Ш. ТАЛИПОВАГА

Кыргызстан эл артисти

Ырлары тайбуруулдун таскагындай,
Ыргагы суу жоргонун басканындай.
“Аа” — деген абанын ачыктыгы,
Булутсуз күндүн ачык асманындай.
Шахранын таң чақырып шаңшыганы,
Таш тешип чыккан суунун акканындай.
Зарыгып арзуу күткөн кайруусунун,
Зардабы Азиянын аптабындай.
Бар болгун бай таланттын кожайкеси,
Калбасын каалаганын аткарылбай.

Ж. ЖЭЭНБЕКОВГО

Тулпардын туягы Жусуп,
Канатын канаты Жусуп,

Кыйын жүк аркалай турган,
Кыргыздын баласы Жусуп.
Туягың тынса дагы,
Канатың сынса дагы,
Тууганын кечээ күнкү,
Душмандык кылса дагы.
Шаймерден ата колдоп,
Өмүрүң узун болсун!
Баатырдын жолун жолдоп,
Башыңа бакыт консун.
Эми,
Көп иштеп журтун үчүн,
Көрктөндүр кыргыз жергесин.
Адилет алла — таалам,
Аброюн Сатыкемдин сага берип,
Ылайым,
Өмүрүн бербесин...

Ж.АЛЫБАЕВКЕ

Кыргызстандын эмгек сиңирген артисти

Агана кийик аттырган,
Абройлуу уул Жолболду.
Армансыз басып келсен да,
Ашуусу тайгак жолдорду.
Өмүрүндүн чыйыры,
Өр тартканы он болду,
Дастандын багын ачканың,
Далайга өрнөк жол болду.
Бирок,
Кыялың жакпай чоңдорго,
Кыйла өнөрүң кор болду.
Аша албай такыр койдун да,
Алдыга койгон болжолду.
Акыры,
Мага да тиер жарык күн,
Сага да келээр кадыр түн.
Саатың эрте какса экен,
Сапарлаш иним Жолболду.

16.V.1998–ж.

САП–САРЫГА АПА–ПАК КААЛОО

Барг–С.Момбековко

Сары, сары, сап – сары,
Сагымбектей шашманы,
Таза сонун болуптур,
Таластыктар тапканы.
Анткени,
Оңой эмес мындайдын,
Ош тарапка батмагы.
Чатагы мол болуптур,
Чарайнада жатканы.
Опур – топур өткөн дейт,
Ойноо бала жаш чагы.
Ким басмак эле бооруна,
Мындай,
Ашкере тентек чапманы?
Кийин,

Пулу жетпей комузга,
Гитара болуп тапканы.
Өнөргөрлик кадамын,
Ал сары,
Алты зым менен таштады.
Анан,
Саясий ырдын багына,
Саябан тиге баштады,
Мансаптуунун мазгисин,
Майкаңдап чыккан таскагы.

Сары, сары, сап – сары,
Сагымбектин саптары,
Кара терге түшүргөн,
“Кайран элден” башканы.
Сабап чыккан тындырбай,
Кыялбектен башканы,
Шайлообектен башканы,
Садырбаевден башканы,
Эми,
Саргарса дагы асманы,
Шалпайса дагы чачтары.
Мал – пулдуу, мансаптууларга,
Жакпаса дагы басканы,
Улуктардын ай болуп,
Тийбесе дагы айтканы,
Санаалаштары тилейбиз,
Сак – саламат жүрсүн деп,
Сагынбектей шашманы.

16.V.99–ж.

“Ушул китепти чыгарууга жардам кылып Чүй облусунун Губернатору Курманбек Бакиев бир бука берген.

***Чоң экен көзү алаңдап,
Чоң экен көтү салаңдап.
Кош мүйүзүн көргөңдо,
Койкөңдой түштү калемсап.
Кара бука болбосо,***

**Кайкы мурун Жолоочу,
Канткенде китеп чыгармак?...
Кудайым нишиң оңдосун,
Курманбек ага Рахмат!”
Рыспаев “Ап-чи-хи-
чүчкүрүңүз” жыйнагы. 7-бет.**

РЫСПАЕВ ЖОЛООЧУГА–ЖОЛООЧУ ТИЛЕК

Букадан бүткөн ырдын пулун жеген,
Буйруган гумжардамдын унун жеген.
Көмүскө жерин дырдай жылаңачтап,
Көп чукуп партиянын кунун жеген.
Мөнин жолоочум,
Сенин жолоочун.
Элимдин жолоочусу,
Жеримдин жолоочусу.
Көзүмдүн карегиндей,
Көлүмдүн жолоочусу.
Кешиктүүлөрдүн жери,
Кеминдин жолоочусу.
Керме каш, оймок ооз,
Көлиндин жолоочусу.
Беш көкүл, алты көкүл,
Бейшекандын жолоочусу.
Шайырдын шарданасы,
Шаршекандын жолоочусу.
Дүнкүлдөк дүмбүл чалыш,
Дүйшөкандын жолоочусу.
Күн көргөн муштум менен,
Күзүр балдардын жолоочусу.
Арамзанын арка – бели,
Жүжүр чалдардын жолоочусу.
Бура сүйлөгүч перзенттүү кылган,
Буурул таңдардын жолоочусу;
Букадай көзүн алаңдатып,
Булчундарын салаңдатып.
Өмүрдүн элүү кырын ашкан имиш.
Дагы элүү мин зайыпка жолоочулук,
Кылам деп даярданып жаткан имиш.
Анда Жоке,
Тилегиң кабыл болсун,

Тизмене тармал чачтуу, керме каштуу,
Аркыл түс,
Айша, Бейше "кандар" толсун!
Артканы же эскирип баратканы,
Таштанкул, Аскаркулдай кулдарыңа,
Жартыбай, Түгөлбайдай байларыңа,
Шайлообек, Дооронбектей бектерине
Кокуйгүн колко, жүрөк, өттөрүңө,
Келин-кыз, кемпир букет кепсен болсун! –
деп сенин асыранды атаң

Дооронбек САДЫРБАЕВ

26.VI.99–ж.

АЛА–ТООНУН АСКАРЫ БАР

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Адил сөздү айталбаган чалы бар.
Жаштарынын акырдагы жем үчүн,
Арка жагын ойроңдотмой жагы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Капталыңда калың мөңгү кары бар.
Келгиндерге келин – кызын пуллаган.
Кемпир – кесек, чал – чабыры дагы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Адырыңда бирин – серин малы бар.
Каримовдун газы өчкөндө жакканга,
Карагай, чер, арча, терек талы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Ачка жүргөн аркыл адамдары бар.
Элдин мүлкүн эптеп кетмей жагынан,
Этек – жеңи безразмерный нары бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Кыйтырлыгы кыйма – чийме ханы бар.
Кыргыздыгы басмырланып отурган,
Кыйлалардын кылдыр – пылдыр жаны бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Арманы бар, көңүлүңдө тагы бар.
Жетим – жесир, бей – бечера жебеген,

Жер – жерлерде жемиши арбын багы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар багы бар,
Жепутаттар аймап жаткан наны бар.
Кампасына казак – пазак, өзбектин,
Кап – кап болуп агып жаткан даны бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Ыйык көлдүн цианиддей калы бар.
Акүзүнө уу заттарды сактагыч,
Куруп жаткан куу еврей чалы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Кыргыз кирбес кыйла сонун жайы бар.
Кудалардын капчыгына салынган,
Кумшекери, мунай, цемент майы бар.

Ала – Тоонун Аскары бар, багы бар,
Тегереги темирлүү ак тамы бар.
Кайран эдин каргашалуу тагдырын,
Каалашынча калчай турган камы бар...

Кыргызбек БУКАБАЕВдин
бурут тилинде жазылган бул
ырын кыргызчалаткан
Д.Садырбаев. май 1999–ж. “Асаба”

VI. ЗАМАНДАШТАРЫНЫН Д.САДЫРБАЕВКЕ
ЖАЗГАН АРНООЛОРУ

**АКЕСИНЕ ҮКӨСҮ
САКАСЫНА ЧҮКӨСҮ
(Дооронбек Садырбаевге)**

“Маңкуртбек” жоготконбу шыгын ырга,
Мансаптуу жерге багып чымынын да.
Же ырын зоого чегип жазат бекен,
Кагаз жок таш доор ?елген кылымында.
Маңкурттар ишенишет бектерине,
Бектери “бекем” турат кептерине.
Дооронбек не демекчи? Сом — пулубуз,
Доларга токол болуп кеткенине.
Маңкурттар өлбөс күнүн көрүп жатат,
Бектери кандай десе көнүп жатат.
Ырынар мыйзамчылар көрүнбөйт го,
Ырсайып ыйман жолдо өлүп жатат.
Барсызбы маңкурттардын “Маңкуртбеги”,
Базар — вокзал болду го кыргыз жери.
Банкроттук аркалап бала — чака,
Барымтага кетеби ыйык көлү?

*Кадырбек Керимбаев
“Асаба”*

ДООРОНБЕК САДЫРБАЕВГЕ

— Энкейиштеп кетсе да,
Эр ортону элүүдөн.
Тулпар сыны кете элек,
Туйлап чыккан черүүдөн.
— Акын, актёр, киночу,
Ар таланты асылган.
Актык үчүн аянбай,
Арыстанды качырган.
Көгала чач башына,
Көп сырларды батырган.
Көзү күйүп жеталбай,
Көралбастар асылган.
— “Кайран элин” калкалап,
Кайран агам зор чыкты.
Калтыратып кезинде,
Канча чоңду коркутту.
“Кайран элдин” айынан,

Катуу көрдү кордукту.
Айырбаштап амалга,
“Акыреттик достору”,
Ачып берди колтукту.
— Четтеп кетип чеп издеп,
Чечендерде күн өтгү.
Түп атабыз бирге деп,
Түрктөн тапты түнөктү.
Түрктүн кылды кызматын,
Түрүп салып билекти.
— Эдден четте жүрө албай,
Эр Манастын урпагы.
Түнү — күнү тынчылдай,
Тууган жердин турпагы.
Кайра тапты казыгын,
Кайран элдин тулпары.
— Азып келген атуулун,
Ата — Журту колдоду.

Аралатты ээн — эркин,
Ак үй аттуу ордону.
— Азоолорду үйрөткөн,
Амалкөйбү ордосу.
Жоошуп барат Докебиз,
Жопток тартып жоргосун.
Жеп — ичмейге малынып,
Же толдубу “дорбосу”?
— Чечекейи чеч болуп,
Чечендиги ченде жок.
Чектен чыгып кетсе да,
Чекелешер пенде жок.
— Салып — уруп олтурса,
Саясатчы жаңда жок.
Таз кейиптенип баратат,
Талант байкуш арга жок.
— Коштой албай доор ыйын.
Комуз сымал кылы жок.
Кор болду деп кайран эл,
Кокуйлаган чыры жок.
Кирдеп барат өнөрү,
Кино турсун, ыры жок.
— Бийлик, байлык кол кири.
Билгандирсин максатын.
Талантына түк жетпейт,

Депутаттык мандатын,
– Саясаттын тикени,
Сайылдыбы карекке.
Сайрап турчу чыңдык деп,
Сатыбалдың канаке?
Сайран куруп жүрбөйбү,
Сан депутат анаке.
Сагызганча сиз дагы,
Сак болунуз абаке!...

Жолболду Алыбаев
("Гүлазык" ырлар
жыйнагынан 119 – бет.)

*Көрүшөр күндөр бүдөмүк,
Көңүлгө кызыл гүл өнүп.
Кыйналып турам... көш эми,
Кыялда бирге жүрөлүк*
(*Д.Садырбаев*)

КЫЯЛДА БИРГЕ ЖҮРӨЛҮК

Суу бойлоп ойноп кеткенде,
Суулуктап койгон ат калып.
Кылымга бергис ошол күн,
Кыялда жүрсүн сакталып.

Алышып ойноп кеткенде,
Астыга койгон аш калып.
Айтылып өткөн кеткендер,
Ортодо ойлоп такталып.

Жоодурап көздөр тиктешмей,
Каректе жүрсүн сакталып.
Туюктун чебү тапталып,
Жүрөктөр лак – лак бат кагып.
Өчбөсүн жаккан отубуз,
Өмүрдө сүйүү баркталып.
Түгөйлөш соккон жүрөктөр,
Түбөлүк жүрсүн сакталып.

Эсирген убак жаш калып,

Калыбет турмуш башталып.
Бешенен балкып жарылып,
Бакыттын нуру баш багып.
Өчпөстөн сүйүү элеси,
Өмүрдө калсын сакталып.

Шайым Орозбаева

*("Каректеги элестер" – деген
ырлар жыйнагынан кол жазма)*

ВИЗИТКА МУРУН

(Дооронбек Садырбаевке пародия)

Таанып ал тагдырыңдын нугун ушул,
Тайым да, коюм дагы, уюм ушул.
Табактай бетке койгон жабыштырып,
Табөрик кылып жүргөн буюм ушул,
Морунун вазийпасын аткаруучу,
Мойлоонун үстүндөгү мурун ушул.

Үй алсын, катын алсын, жер алсын деп,
Үшкүрсө жел чыгарып сеп алсын деп.
Эптеси жуунганда көпкөк болгон
Эчким албай эки улак мени алсын деп.
Өкүмөт айланайын, өзүн эмес,
Кудай берген бул мурун дем алсын деп.

Талатып иттериңе күчөбөгүн,
Тактыңды талашпадым, күсөбөдүм.
Тамеки тартсам эки тешиги бар,
Таноомду тактай менен бүтөбөгүн.
Түтөсөм мурундарым маңкурт болбой,
Түз мурун болсо экен деп түтөгөмүн.

Бул мурун кызыл – ала кыяны жок,
Бузулган мурун эмес пияны жок.
Мишайт этпейт чөт элдик кредитке,
Миллион сом сугунмай куралы жок.
Барбайып турган менен баатырсынып,
Башкага бир тыйындык зыяны жок.

Шайлообек Дүйшеев

"Асаба" 20.III.98г.

ДООРОНБЕК!

Кечип өтүп тоонун, суунун, белесин,
Кутман курак күздөй төгөөр мөмөсүн!
Кудай таалам кубат берсин жанына,
Хандан – бектен кайра тартпас немесин!

Асыл курбум! Замандашым! Ардагым!
Аман болсун алган жарың, багдарың!
Арманы күч элдин туусу – Өзүңсүң,
Айтпасам да түшүнөөрсүн калганын!

*Дооронбек! Театр эл аралык "Айтматов жана театр" фести-
валына катышып сенин жакшылыгыңа бара албаганыбызга кечирим
сурайм!*

*Үй-бүлөөмдүн атынан, өзүмдүн атымдан сага каалаганым: Эл-
эл ичинде сендей азамат уулдар бар бөлсүн!*

Кыргыз Республикасынын эл артисти
Жамал Сейдакматова
22 – апрель 1999 – жыл. Бишкек шаары

ДООРОНБЕКУ СЛДЫРБАЕВУ 60 ЛЕТ

Талантами Вас
Бог не обидел,
И человечность
Ваша покоряет,
Пусть не угаснет
к этой жизни пыл,
Борьба со злом
усталости не знает.
Служить народу –
выбран Вами путь.
И с этого пути
Вам не дано свернуть.

"Республика" 20.04.99г.

ЖҮЗГӨ ЧЫГАТ

Агамсыз ысык — суукка киринишкен,
Акыйкат аралында биригишкен.
Кабыл ал саламымды Таластагы
Кадимки карагайчы иницизден.

Агамсыз арман — муңун жашырбаган,
Адилдик, чындык үчүн бакылдаган.
Мен болсо тоону кезген токойчумун,
Такыр жер көрө калсам жашылдаган.

Түйшүкчүл өргө чыгат, түзгө чыгат,
Түшүмдү талаа берип күзгө чыгат.
Белый дом бек — заадалар сүйүнө бер,
Бер жагы биздин Доке жүзгө чыгат.

*Сазыкбай Турдумалиев
токой чарба инженери
"Асаба" 22.IV.99—ж.*

ЗАМАНДАШЫМ ДООРОНБЕК САДЫРБАЕВИЧКЕ

Карлыгачтай кайкып учуп бараткан,
Кер муруту келбетине жарашкан.
Доорубуздун Дооронбектей жигитин,
Алтымыш жаш тосуп чыкты ак атчан.
Сага урмат, сага алкыш, сага данк,
Махабаттын дастандарын жараткан.

Кыргыз Республикасынын эл артисти
Дарика ЖАЛГАСЫНОВА
4.06.99—ж.

ДООРОНБЕК САДЫРБАЕВГЕ

Бир кишинин карар кабак — кашына,
Бийлик шондой каргыш тийген машина.
Бир олтурсан болду, ээ болбойсуң,
Сөзүң эмес иче турган ашына.

Аккын десе албуут суудан агасын,
Тангын десе караны ак деп танасын.
Оюң башка, жүрөк башка, сен башка,
Бир заматта манкурт болуп каласын.

Оюң башка, жүрөк башка, сен башка,
Чоңдор башка, жүдөп жаткан эл башка.
Машинага олтургандар бүт баарын.
Унтушуп "өзүм" дешет заматта.

Бирок, Доке, сиз анетпей эч качан,
Такыр талбай тагдыр берген кайраттан.
Өзүңүздү саткан жоксуз, кайрийет,
Ой аман да, жүрөк аман, Сиз аман!

Эх, турмуштун катаалдыгы, тардыгы,
Сиздей болсо депутаттын бардыгы.
Азыркыдан жашоо канча жакшырып,
Жакшы багып калмакпыз биз жанды бу.

Топ чүкөгө томпойдойсуз, сакасыз,
Жаманга бел, жакшыларга атасыз.
Атпай жутка атуудукту көргөзүп,
Жаныңдан жан бөлүп келе жатасыз.

Акыр бирөө тартыш керек жазаны,
Адам болуп күн көрүүнүн азабы.
Күндөн күнгө оорлогондон оорлоп,
Күндөн күнгө алып барат мазаны...

Эртели – кеч эл деп кайгы жей берем,
Эркектери Сиздей болсо дей берем.
Кыргыздарга таң калам да, арданам,
Кылычтан курч уулун таанып, көрбөгөн...

Анатай ӨМҮРКАНОВ

"Асаба"

22.IV.99 – ж.

СИЗГЕ...

Бир тутам гүл, бир шингил ырым менен,
Сизге арналган кечеге мен да келем.
Айткым келип ак тилек, арбын ойду,
Алдыртадан акмалап карай берем.

Кыялы учкул бир жерге токтобогон,
Кылыгы мол эч кимге окшобогон.
Кылчактап алды — артына карай берген,
Көп кыргыздай эмессиз ноктологон.

Таптай билген талантты эмгегиңиз,
Тартынбай, көз жаш төгүп эл дедиңиз.
Таалайы болсо эгерде кыргызымдын,
Тактысын адилдиктин жеңгениңиз.
...таазим кылып карындашыңыз

Женишгүл ӨЗУБЕКОВА
4.06.1999—ж.

ЧЫНДЫКТЫН КОҢГУРООСУНДАЙ

Докөм,
Ак пейил Ала — Тоосундай,
Алгырдын азем боосундай.
Добулбас урат ар дайым,
Чындыктын коңгуроосундай.

Жүрөктө күйгөн өртү бар,
Чүрөктөр сүйгөн көркү бар.
Манастын мүнөз, эрки бар,
Чанда эне мындай шер тубар.

Балгын тал мурут, жайык бет,
Балта сап мурун кайык тээк.
Калыптыр жалгыз могокан,
Кайратын жетсе сайып кет.

Шам болуп жанат маңдайын,
Бал болуп тамат таңдайын,
Көргөндөр сени сезишет,
Чыныгы кыргыз кандайын.

Калкалап элин чуу кылбай,
Канатын чабат суу кылбай.
Боз үйдүн тирек уугундай,
Докең,
Кыргыздын жалгыз уулундай.

Өмүрбек Тиллебаев
"Кыргыз Руху" 23.IV.99–ж.

VIII. "АК БАТА"

газетасында жарык көргөн анекдоттордон

БИР КЫЗМАТКЕРДИН ӨТҮНҮЧҮ

Мартабаныз бийик болсун деректир.
Мага оюнуз арам деле эместир.
Катынды түндө кудай "жалгап" чыкты,
Каңкылдап таң атканча каргап чыкты.
"Жагдайы жашообуздун кенейбесе,
Айлыгын алты эсеге көбөйбөсө,
Серектеп үйүндө эмне кылам?" — деди.
"Сендейден ажырашып тынам" — деди.
Аялга канча албагын азык кылат.
Андыктан келдим эле жардам сурап;
Айлыкты кайра карап көрсө экен — деп.
Азайтып алты эсеге берсе экен — деп.

КЫЗ – ЖИГИТ

Автобус абдан шыкап алган экен,
Ашыккан адамдарды тирдигине.
Бет — маңдай жабыштрып салган экен,
Бейтааныш жигит — кызды бир — бирине.

Боз жигит боюн оңдоп — түзөп алып,
Жолугат бул шерикти китепке салып.
— Оюм жок, тиштеп, тээп, чокуй турган,
Уялдым улам артка чегинсениз.
Каректи кантип тыям, окуй турган,
Кызыктуу китепке окшоп көрүнсөңүз?

Жигиттин азилине шериктешкен,
Кыз дагы жооп берди терикпестен.
— Булкунсак бул тургандар тилдешпесин,
Окунуз, оң келгенде, кудай берип,
А бирок, мукабасын кирдетпесин,
Колуңуз кайта — кайта сылай берип.

СҮЙҮНЧҮ

Көчөдөн жолугушкан эки курбу,
Кенүмүш ал — жай сурап маек курду.
— "Ууду болгонумду уктунбу?" — деп,
Бир курбу терисине батпай турду.

— "Бешик боо бек болсун!" — деп экинчиси,
Бажактап шоорат айтып колун сунду.
— "Аяшың али уга элек, ай акырын"
— деп берки купялуу буйрук кылды.

ДАРЫЛАНУУ

Бир келин табы айныса ысытмалап.
Даттанып дарыгерге барып калат.
Врачтын "чечиниңиз" дегенине,
— "Сизчи?" — деп ийген имиш жал — жал карап.

КАРГАНУУ

Бир эркек теңтушуна салса маек,
— "Кош бойлуу, үйдө отурат зайыбым" — деп.
Карганып ийген имиш беркиниси,
— "Менин жок аныңарда айыбым" — деп.

ІХ. ИСТАМБУЛ КАЙРЫҚТАРЫ

ИСТАМБУЛ КАЙРЫКТАРЫ

Мечит мол мунарасы булут чийген.
Үйлөр көп окшош кызыл топу кийген.
Зардаптуу зайып арбын Истамбулда,
Зарыккан карегинен оту күйгөн.

Жер – жерде алгандардан саткан арбын.
Алданып ар кимдерге жаткан арбын.
“А” деген арибинди тааныбастан.
Мандайга манкурт мөөрүн таккан арбын.

Адам көп аркыл тагдыр аркалаган,
Алдуусу – алсызына чалкалаган.
Калп эмес кайырчынын арбындыгы,
Кадимки карып жолун кайталаган.

Эстебей ылдамдыкты болжолдогу.
Элирген өөдө – төмөн чон жолдогу.
Көкбөрү тартып аткан кыргыздардай,
Көрүнөт көп машине чоң жолдогу

“Аксарай” базарына шашкан арбын,
Айкырып малын мактап жаткан арбын.
Кытайдын кызыл – тазыл чүпөрөгүн,
Кыйлага кымбаттап саткан

Казактар көргөзүп көп күрмөлөрүн,
Калтрыбай кайыш – топчу түймөлөрүн.
Чарчабай алты жүзүн алып чыгат,
Чапандын этеги жер чиймелерин.

Элине СССРдин каргыш тийип,
Жабыла соодагердин кейпин кийип.
Талтаңдап басып жүрөт татар келин,
Алганга чандырына акча түйүп.

Өзбектер өтө камдуу барат экен,
Өзүнчө базар ачып салат экен.
Өтпөгөн буюмдарын соодалашып,
Биринен бири сатып алат экен.

Чал – чабыр кара жанын кыйнап жүрөт,
Чай сатып чарчаганды сыйлап жүрөт

Өңгүрөп өзөгүнөн өрт чыгарып,
Өлө мас жалгыз кыргыз ыйлап жүрөт.

Желпинип эрке айымдар басып жүрөт,
Жел тийип этек жагын ачып жүрөт.
Майкачан орус кыздар салпаңдатып,
Май куйрук, мамактарын сатып жүрөт.

Жетпейт деп жеңе — абасын акылдары.
Кербөйт деп көчө — көйдөн жакындары.
Кысылбай кыйла иштерди жасайт экен,
Кыргыздын "турист" чыкма катындары.

Истамбул көзөл шаар, кызыл шаар.
Өлчөөсүз аяк — башы узун шаар.
Мезгили өгөйлөгөн мөн сыяктуу,
Мекенсиз, мусаапырга кызыр шаар.

Малым жок маалы келсе сата турган,
Алым жок ажал кууса кача турган.
Абалтан алла — таалам буйрубаптыр,
Этекти эркектерге ача турган.

Калтырып баштагандын көбүн чала.
Артынын өмүтүмдүн азын гана
"Асырап алса экен" — деп улгайганда,
Аркалап үмүтүмдү келдим сага.

Истамбул. 1993-жыл. Октябрь айы.

УКТАБА ЖИГИТ

*Истамбулдагы отуздан ашуун жеке-менчик радиостанциялардын ар-
биринен кайра-кайра кайталанып, күнүгө бир нече жолу угузулуп турган
"Жалының болсо..."—деген кыздын ырынын таасири менен жазылган та-
маша...*

Көрөңгөн болсо — көбүрөөк келгин.
Жалының болсо — жакындай бергин.
Угуттуу болсоң — уктаба жигит,
Ушул ыр менин "көл" деген белгим...

Жанаша түшсөң — жанышым мүмкүн.
Жанымды төшөп салышым мүмкүн.
Койнумдун табын суутчу болсон,

Колкоңду жулуп алышым мүмкүн.

Махабат даамын татышың мүмкүн,
Магдырап жыргап жатышың мүмкүн.
Жүдөмүш болсоң жүйөөлүү иштен,
Жүзүңдү басып качышың мүмкүн.

Атпастан таңдар калышы мүмкүн,
Арзуунун шамы жанышы мүмкүн.
Кыймылың тосуп кыңкыстап турсам,
Кызыгың кыздан канышы мүмкүн.

Көрөңгөң болсо – көбүрөөк келгин.
Жалының болсо – жакындай бергин.
Угугтуу болсоң – уктаба жигит!
Ушул ыр менин “кел” деген бегим...

**Истамбул. 1993–жыл.
Сентябрь айы.**

ЭМНЕ ҮЧҮН?

Аралап айыл – кыштак элет жерин,
Түрмөктөп түркүн ойдун келептерин.
Түрктөрлүн түркөйлүгү кыргыздардан,
Кем эмес экен дегим келет менин.
Сабырым жанганы чын көрүп калып,
Салижан акебиздин теректерин...

Тааныйм деп тайтак – туйтак тамгаларын,
Кыдырдым кыйла менчик чарбаларын.
Көптөрдүн чырпык башын сындырбастан,
Көөнү ток жашашына таң каламын.
Курдаштай учурашам жолуктурсам,
Кубаттын пок чокубас каргаларын.

Көз караш, көңүлдөрдү тааныштырып,
Көп күлүк санааларды жарыштырып.
Таңдабай жаман – жакшы экендигин,
Талдасам тагдырларды салыштырып.
Абыдан арбын чыкты Ыманбайлар,
Жан баккан, жалган – чынды кагыштырып.

Мүнөздөр окшоштугу жакса дагы,

Мүдөөлөр шайкештигин тапса дагы,
Өгөйлүк кылышпастан түрк туугандар,
Өзгөчө сыйлуу чапан жапса дагы.
— "Тууруңа кондуң ана ватандан" — деп,
Туу нышан көөдөнүмө такса дагы.
Мен неге кетким келет Ата Журтка,
Мертинтип кыргыз мени жатса дагы?

Истамбул 19.XII.

1993 - жыл.

ЖАШТЫГЫМДЫН ЫРЛАРЫ

*"Истамбул Эфем" радиoproграммасынан Бүткүл Түркияга тааны—
мал ырчы кыздын аткаруусунда ушул реклама үчүн жазылган ыргактуу, не
бир керемет обону бар ырды уккандан кийин делебем козголуп, анын ма?—
мунун кыргызчага котормокчу болгон далалатым.*

Арзуунун даамын таттырган.
Махабат шамын жактырган.
Кыз — келин тургай кемпирди,
Кылыктанып бастырган.
Кылтылдак баштуу чалдарга,
Кырмызы жагоо тактырган.
Кумар көз сулуу заиыштын,
Купуя сырын ачтырган.
Көпкөндүн көөнүн азгырып,
Көмүскө жерге шаштырган.

*Жүрөктөрдүн байрагы!
Тилектердин байрагы!
Кадыр түндөр тостурган,
Түнөктөрдүн байрагы!
Жанымдын жыргалы,
Жаштыгымдын ырлары.
Баркы—кымбат, наркы—арзан,
О достор,
Бензин сатып алгыла!*

Тазартып көөнүн балдардын,
Агартып жүзүн каргандын.
Көздөрүн ачкан чайыттай,
Көңүлү кирдеп калгандын.

Жумушуна көп жарайт,
Жубайы таштап чангандын.
Жакыны болот дайыма,
Жайлоого чыгып баргандын.
Ыманы күйүп өрттөнсүн,
Жан биргем сени чангандын.

*Өмүрдүн ээси!
Көңүлдүн ээси!
Төшөгү салынуу,
Төрүмдүн ээси!
Кыялымдын эргүүсү,
Сезимимдин сергүүсү.
Ааламдын арзан самынын,
Алгыла сатып алгыла,
О калайык,
Самын сатып алгыла!*

Истамбул 1993–жыл.

Мазмуну

I. Баатыр туулса – элдин ырысы, жамгыр жааса – жердин ырысы ...	3
Шоорат, шоорат!	4
Жоодо жок элге	5
Кайда элең?	5
Шагым сынды	6
Жоктоо	7
Доомат	9
Көңүл айтуу	10
Тилек	12
Мертинүү	13
Тал кармагын	13
Неге, неге?	13
Такилип	15
Мен го, мен болдум эле	18
Маараке масилээтинен репортаж	20
Аттан түш	25
Туурабы менин айтканым	26
Кайдан келген?	27
Журтума залакаңды гийгизбегин	28
Визитка	28
Залда отурган замандашыма	29
Замана	30
II. Туягы бүтүн тулпар жок, канаты бүтүн шумкар жок.	32
Айлыма	33
Атамдын мүрзөсүнө	33
Асылдарым	35
Тагдырыма	36
Менин жазам	37
Ата – журт жетим калат	38
Арман	39
Сонунум	40
Уулума	41
Чолоктук	42
Котур ыр	43
Үзүр суроо	44
Атамдын арбагына	45
Жалгыздын жары кудай	47
Эстүүн элдин камын көргүлөчү	48
Азыркынын анты	48

Арбашам ажал менен	49
Жаны кашайгандын каяшасы	50
III. Бир жолу тамырына балта тийсе, ак сүйүү чорт кесилип, оту сөнөт...	54
Кимибизден?	55
Томсоргон сулууга	55
Келиндин ыры	56
Тойго чакыруу	56
Аман бол	57
Кыйналып турат жүрөгүм	58
Карылык	59
Кайран көздөр	59
Таарынба	60
Көздөрүң айтып турбайбы... ..	61
Чарчоонун 1993—ыры	62
IV. "Махабат дастаны" телефильминдеги ырлар	63
Манастын монологу	64
Бегимай менен раймалынын алгачкы айтышы	65
Раймалы менен бегимайдын обонго салып айтышканы	70
Мен сендикмин агажан	71
Раймалынын речитатив менен окулган акыркы ыры	71
V. Айтыш жана төкмөлөрдүн ыкмасына салып комуз менен аткарыла тургандай кылып жазылган арноолуу ырлар	73
Түтөлбай казакова менен айтыш	74
Бейиши болгур Жеңижок	81
Гүлтурмуш	84
Түшүмө дагы кирбептир... ..	86
Укаларга	88
Ажонун болсом айымы	90
Кычышып кетсе не болот?	92
Мына минтип	93
Аксылыктарга	94
Асаным менин, асаным	96
Ааламдан өттү жакшы адам... ..	97
Кайран эр, учуп кетти, шумкар болуп... ..	99
VI. Эгиндин сырын эккен билет, арабанын сырын чеккен билет.....	102
Артисттерге	103
Б. Кыдыкеевага	103
Ш. Абылаевага	103
Б. Шалтаевке	104
А. Жумабаевке	104
С. Жунушалиевага	106

С. Жумадыловко	107
С. Далбаевке	107
Ж. Сыдыкбековага	108
И. Раимкуловага	108
Замандаш зайыпка	109
К. Досумбаевке	109
Ж. Сейдакматовага	110
Ж.Г. Ажибековага	110
Г. Мамашовага	
Боосу менде сен катынган жүгөндүн (З.Шаакеевага) ..	112
Т. Казаковко	113
Кайта алам	113
Рамис Рыскуловко	114
М. Айдаркуловго	115
Т. Закировага	116
К. Акматовго	117
К. Жусубалиевке	117
Ш. Дүйшеевге	118
Тазалык (А. Өмүркановко)	119
С. Жээнбековго	120
Ж. Сааданбековго	121
А. Акаевке	121
Кагайын каптын түбүн (О. Султановко)	122
Кадырлуу Ишембай Аудразакович!	123
Сатыбалдиев Таир акеге	124
Ш. Талиповага	125
Ж. Жээнбековго	125
Ж. Алыбаевке	126
Сап – сарыга апа – пак каалоо	126
Рыспаев Жолоочуга – жолоочу тилек	128
Ала – Тоонун Аскарды бар	129
VII. Замандаштарынын Д.Садырбаевке жазган арноолору	131
Акесине үкөсү сакасына чүкөсү	132
Дооронбек Садырбаевге	132
Кыялда бирге жүрөлүк	134
Визитка мурун	135
Дооронбек	136
Дооронбеку Садырбаеву – 60 лет	136
Жүзгө чыгат	137
Замандашым Дооронбек Садырбаевичке	137
Дооронбек Садырбаевге	137
Сизге...	139

Чындыктын конгуроосундай	139
VIII. “Ак бата” газетасында жарык көргөн анекдоттордон	141
Бир кызматкердин өтүнүчү	142
Кыз – жигит	142
Сүйүнчү	142
Дарылануу	143
Каргануу	143
IX. Истамбул кайрыктары	144
Истамбул кайрыктары	145
Уктаба жигит	146
Эмне үчүн?	147
Жаштыгымдын ырлары	148

ДООРОНБЕК САДЫРБАЕВ

ЖАЛГЫЗДЫН ЖАРЫ КУДАЙ

Ырлар Жыйнагы.

Терүүгө 5.05.2000ж. Басууга 25.05.2000ж.кол коюлду.

Формат 84x108 1/16. 154 бет. Усл.п.л. 9,625.

Заказ № 114. Тираж 10000 экз.

Верстка и печать типографии «Улан».

